

GYÓNI GÉZA (1884-1917)

VASÁRNAP A SÁNCON

- Látod, pajtás, a Göncöl-szeikerét?
Rudja mutatja a hazai tájat.
- Szép kedvesem most írja levelét -
Jó a csillagnak: az most odaláthat.

- A kis fiam most ébredt fel talán
Első álmából az anyja ölében.
Századszor kérdi: hol van az apám?
- Jó asszonyod majd mesél neki szépen.

...A szobánk olyan kedves és meleg,
Írta utolszor drága levelében.
- Olyan kedves már a csöppnyi gyerek,
Mikor föltérde az anyja ölében.

- Pajtás, húzódj csak erre közelebb.
A golyó ott a földet mind kivágta.
Jobb lesz nekem a te fekvőhelyed -
A kicsi fiad ne várjon hiába.

Nekem nincs fiam, aki hazavárjon...
...Fönt a sápadt hold véresöt mutat.
Két magyar vitéz beszélget a sáncon -
Minden jólélek dicséri az Urat.

XV. évfolyam
2017 | 6

Együtt

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG
KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK
FOLYÓIRATA

irodalom | művészet | kultúra

CSORNYI DÁVID,
FINTA ÉVA, TÓTH DOMINIKÁ VERSEI,
KOVÁCS ELEONÓRA, KULIN ÁGNES, LENGYEL JÁNOS,
ORTUTAY PÉTER, VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ PRÓZÁJA, ESSZÉJE,
CZÉBELY LAJOS, CSORDÁS LÁSZLÓ,
DUPKA GYÖRGY TANULMÁNYA

EGYÜTT

EGYÜTT 2017 / 6

EGYÜTT 2017/6

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata,
az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben

Felelős kiadó és lapigazgató: Dupka György

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: Vári Fábián László (szépirodalom, kritika)

Szerkesztők:

Csordás László (olvasószerkesztő)

Zubánics László (tanulmány)

Fábián Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967)

Pomogáts Béla irodalomtörténész

Tanácsadók:

Botlik József, Füzesi Magda

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

nka

Nemzeti Kulturális Alap

MM

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap,
a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap,
valamint a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége
és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa-Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815

e-mail: kmmi@swi.net.ua, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatóak
a KMMI honlapján: www.kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda: 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Posztolaki tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737
e-mail: dupkagyorgy@gmail.com **Közreműködő:** Fuchs Andrea

Készült: Shark magánvállalkozás
Lapengedély száma: 3T №682/274P
A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

FINTA ÉVA: Bádogkereszt, Passió (versek)	2
KOVÁCS ELEONÓRA: Függelék (II.), Függelék (III.) (kisprózák)	4
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Vásártér (regényrészlet)	6
TÓTH DOMINIKA: márványdal, kollázs (versek)	17
ORTUTAY PÉTER: A piros hetes (novella)	19
CSORNYIJ DÁVID: Nostalgia, Leonidász halála után II. (versek)	37
LENGYEL JÁNOS: A gépezet beindul (novella)	39
KULIN ÁGNES: Tulipán, Elégia, Házi oltár, SZE-ME-SE, Társkeresés (kisprózák)	43
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: „Hadikenyérbe süített aranypénz” (Gyóni Géza emlékezete – esszé)	48
CSORDÁS LÁSZLÓ: Emlékirás és emlékolvasás (tanulmány)	52
DUPKA GYÖRGY: A 110 éve született Gecse Endre kárpátaljai református lelkészvértanú a népemlékezetben és a dokumentumokban. Portrévázlat (tanulmány)	57
LENGYEL JÁNOS: A 461. számú kormányrendelet a kárpátaljai magyar sajtó tükrében. A történelem ismétli önmagát (tanulmány)	66
CZÉBELY LAJOS: Barangolás a viski református temetőben (tanulmány)	80
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek	88

BÁDOGKERESZT

*Nem írtam még Jézusról nektek.
Hogy féltém a bádogkeresztet.
S hogy minden baljós relikviát félek,
mert belém oltották a veszteséget.*

*Imáim egészen sajátok.
Mindent szentségeimbe zárok.
A szerencsét sosem kísérteném meg.
Szent örömöm: én megdolgozom érted.*

*Számokra váltok annyi mindent.
A tizennégyes szám, a felkent
nekem a feláldozott szentség – véres
képekben latrok, megfeszítetések.*

*Nem értem ezt a vérző szentet.
Hogy mit üzennek a keresztek.
Hogy írva volt minden egy gonosz könyvben
s hogy egyszülöttjét ellökte az Isten.*

*Ezért Jézust leginkább szánom.
És anyját is a szülőágyon.
Biztos vagyok, hogy létezett az éden.
Visszavették, az öröklét nevében.*

PASSIÓ

*A feladatok fejlődéstörténetek
az akadályok fejlődéstörténetek
az ajándékok fejlődéstörténetek
a veszteségek fejlődéstörténetek
a szerelmek fejlődéstörténetek
a barátságok fejlődéstörténetek
a találkozások fejlődéstörténetek
az elválások fejlődéstörténetek...*

*A fejlődéstörténetek szenvedéstörténetek
a szerelmi történetek szenvedéstörténetek
a mitológiák szenvedéstörténetek
a belső utak szenvedéstörténetek
a nagy művek szenvedéstörténetek
a boldoggá válások szenvedéstörténetek
a megigazulások szenvedéstörténetek
a lélek útjai szenvedéstörténetek
a test útjai szenvedéstörténetek...*

KOVÁCS ELEONÓRA

FÜGGELÉK II.

VISSZAVONULÁS

Bukása elkerülhetetlen. Azonban elnyújtható. Előbb az inas, később ő maga következhet. Úgy igazítja majd a rendelkezésére álló figurákat, hogy a folyamat inkább tiszteletet érdemlő visszavonulásnak tűnjön.

ELHULLÁS

Titokban örül annak, hogy az órásmeister hanyatlása elkezdődik. Az nem zavarja, hogy ez óhatatlanul az ő bukását is magával vonja. Elképzei az építmény lassú bomlását, majd összeomlását. Egy pillanat múlva tudatosul benne, hogy az órásmeister mindenképpen túléli a bukását, csak követői hullhatnak el.

KÉPLET

A későbbiekben megállapítja, hogy nem erős idegenség-érzet volt. Inkább maximális mennyiségű nyugtalanság, félelem attól, hogy az ablaküvegen keresztül beáramló fény felemésztheti a saktáblát. Az sem segít, ha lehunyja a szemét és lejátssza a lépéssort. A tudata mélyén ébredszik a bizonytalanság arra vonatkozóan, hogy képtelen megoldani.

EREDMÉNY

Egy ideig úgy vélekedik, a menekülés kiutat biztosíthat. Valójában időt veszít, melyet a megoldásra is szánhatna. Nem akarja kiegyenlíteni a reakcióegyenletet, noha tudja, ezáltal növekedhet a sav maró hatása.

ÉRINTKEZÉS

Elsétálhat mellette. Elkülönülhet tőle. Mégis hatni fog rá.

GYÜMÖLCS

Több év szükséges hozzá. Lassan érik, gyorsabban rothad.

JÁTSZMA

Pozíciót foglalni, bekeríteni, kiütni.

FÜGGELÉK III.

TORLÓDÁS

Ezek csak kifejezések. A fénymásolószalonban a mássalhangzók ettől erőteljesebben torlódnak. A jelentés ilyenkor elveszhet.

SEJTÉS

Elképzeled, majd tőle függetlenül megvalósul. A felszabadultság érzése mégis elkerüli. Hibát érez a reakcióegyenletben.

TELJESSÉG

Pozíciót foglal, kiüti. Az elterelés elmarad. Ahogyan a maradéktalan átélése is.

REPEDÉS

Teljességének tudatában lélegezhetne. Mi indokolja mégis a hajszálvékony repedést?

ZUHANÁS

A játszma végén megszámlolja a figurákat. Sejtése beigazolóódik. A gyakorlatot felemészthette a torlódás.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

VÁSÁRTÉR

* * *

Ha házunk ablakán kinézek, a futballpálya megfeketedett deszkakerítése fölött a játékmezőre is belátok. Látom a rikító mezbe öltözött játékosokat, az ide-oda futkosó bírót, hallom a közönség örömteljes tombolását, de épp így érzékelem a közönség elégedetlenségét is, amikor a kifogásolt bírói döntés ellen hangos fütyüléssel és hurrogással tiltakoznak. Ha a játékból többet szeretnék látni, van a kerítésen elegendő hézag, ahol a gyerekek bebújhatnak a stadion területére, s ott elvegyülhetnek a nézők között. Én azonban nem bolondulok annyira a futballért. Ha a fiúk meg akarnak nézni egy mérkőzést, a kedvükért éppen velük tartok, de legyen bármily kifogástalan egy találat, hangoskodni, önfeledten drukkolni képtelen vagyok. Ezért aztán csöppet sem bánom, hogy a pálya és házsorunk között két nagyobb lakóház alapozása kezdődik. Azt hallani, az Ausztriából kivonult haderő családós tisztjei kapnak majd itt lakásokat, ha elkészülnek végre. Igaz, akkor majd nem láthatunk rá házunk ablakából a futballpályára sem. De ki bánja?

Az alapozás a hóolvadással elkezdődött, s márciusban már a falazó anyag nagy részét is kihordták. Katonai építőbrigádöt hozattak valahonnan, akik érthették a dolgukat, mert a falak szemlátomást emelkedtek. Aztán ácsok jöttek. Mérték és darabolták a minőséges fűrészárut, mi pedig fűgén hordtuk haza a gerenda és szarufavégeket, az apróbb lécdarabokat, a mérete-sebb forgácsot. Ezekből igazán könnyű volt tüzet lobbantani az ebéd alá. A katonákkal így naponta érintkeztünk, törtük és ennek ellenére tanultuk tőlük a nyelvet. Ha megszomjaztak, vittünk nekik friss kútvizet, majd a katonák barátsága és bizalma fokozatosan a felnőttek, pontosabban – ezt kissé pironkodva mondom – asszonyaink felé is kiépült. Ha visszagondolok azokra a hónapokra, be kell látnom, hogy néha túlságosan is.

Az egyik egyenruhást, bizonyos Anatolijt, nem tudni, miféle vízzel kínálhatta meg fiatal, ondolált hajú szomszédasszonyunk, hogy attól csak még inkább megszomjazott, s a víz mellett szinte elkerülhetetlenül rákapott a Mancinéní bájaira. Úgy járt be aztán a házukba, mintha ez is a munkaköréhez tartozna, s ha a barátnők közt ráterelődött a beszéd viszonyukra, a fiatalasszony még csak nem is tiltakozott. Miért tette volna? Ott volt a soron, csak

pár háznyira tőlünk az irigyelt nagyságos asszony példája, aki mosónót és házhoz járó, állandó gavallért tartott, a férj pedig, a környék legjobb hírű cipésze, mert amúgy is el volt látva munkával, egyszerűen tudomásul vette s elfogadta ezt a helyzetet. Az ő kapcsolatukat naponta megtárgyalták, mindenféle tekintetben kibeszélték. Leginkább mégis azt találgatták, hogy mit szerethet Ibolya azon a férjénél korosabb és köztudottan tüdőbeteg agglagényen? Hogy luxusautója van, vagy azon felül valóban tud valamit? Mivel ezt illetően – tudtommal – nem forgott a közszájon semmilyen bizalmas és megbízható értesülés, a válasz számomra így örök rejtély marad. Semmi gond, a napok ettől még váltakoznak, a tisztai lakások építése pedig zavartalanul folytatható tovább. Folyt is. Mégpedig olyan ütemben, hogy augusztus végén szemlét tarthattak a festők, s szeptember elején már birtokukba is vették a terepet.

A festők civilek voltak, valamennyien helybeli fiatalemberek. Köztük volt az apám egyik unokaöccse is, akiről nem is sejtettem, hogy szobafestő. Jóska, vagyis becenevén Kopek, az én szememben eddig csak futballista volt, a cipőgyári csapat közkedvelt csatára, s eszembe nem jutott volna, hogy a labdarúgás mellett más mesterséghez is ért. Aztán megbizonyosodtam felőle: annyit mindenképpen, mint egyes társai. Meszet, festéket oldani, budai földet finomra áztatni, aztán megszűrni nem olyan nagy művészet, de meszelővel úgy felkenni, hogy száradás után ne maradjon foltos a fal, az már tudomány, s fiúk, mint az eredmény mutatta, értették dolgukat.

De milyen is az emberi természet! Ha a katonákkal olyan hamar megbarátkoztunk, miért pont a festőket tartottuk volna magunktól távol? Ők is emberek és sokkal inkább közülünk valók, s ha munka közben rájuk tört a szomjúság, nem volt elzárva a viderszék előlük sem. A szomszédasszonyok is be-bejöttek, iszogattak néha egy kis vodkát vagy likőrt, vihorásztak, s egyszer-kétszer azt is észrevettem, hogy valami régi, elrongyolódott könyv fölött dugják össze a fejüket. Mit olvashatnak, ami ennyire leköti őket? – ágaskodott bennem a kíváncsiság, s amikor felfedeztem, hogy a könyvnek a konyhaszékreny tetején találtak alkalmas helyet, egy megfelelő pillanatban felálltam a hokedlire és leemeltem onnan. Fedele, címlapja sem volt már, de az első mondatról, amely úgy kezdődött, hogy „Amikor a fasznek még színét sem láttam...”, hátrahőköltem a meglepetéstől. De be kellett zárnom máris és helyére tennem, mert kintről lépések közeledtek, s aztán már nem volt alkalmam kézbe venni, biztosan elvitte valaki.

Egy alkalommal arra mentem haza az iskolából, hogy Jóska smirglipapírral új konyhaszékrenyünket csiszolja. Eszembe is jutott, mondogatta

anyám már napokkal előtte, hogy nem tetszik neki az a durva gyári festés, hogy az ajtók méregzöldje helyett jobban örülne valami finom almazöldnek. Úgy látszik, gondoltam, most ennek jött el az ideje. Szép is lett, nekem is tetszett az újrafestett konyhavitrin, és meg voltam elégedve a későbbi sorra kerülő hokedlik tisztább, világosabb színével is.

Néhány nap elteltével azonban iskola után szüleim hangos szóváltására találtam ajtót nyitni. Apám meg-megújuló, zaklatott és kétségbeesett kitörései rosszat sejtettek, s anyám nyeglén odavetett válaszai csak erősítették ezt a balsejtelmet. Képtelen voltam hallgatni, hogyan marcangolják egymást, ezért a házból kiszédelegve a lépcsőre ültem. Számomra akkor ki sem derült a veszekedés oka, viszont az a szokatlan megérzés kerített hatalmába, hogy vége az én felhőtlen gyermekkoromnak. Felbolydult, változni készül körülöttem a világ, s az már biztos, hogy nem a javamra, hanem ellenem. Fél óra elteltével mindketten lecsendesedtek. Anyám, kezében már ruhákkal megrakott táskával jött ki a szobából, megragadta a kezem és elindult velem a kijárat felé. – Megyünk Teci mamához – mondta már a kisajton túl –, most már ott fogunk lakni. Semmit sem értettem az egész-ből, de kezemet kirángattam az övéből. Elég nagyfiúnak gondoltam már magam, nem kell engem kézen fogva vezetni. Megyek én jószántamból, követem, ahogyan kéri.

Hús-huszonöt perc alatt megérkeztünk a Hatházra. Teréz nagyanyám – nekem úgy tűnt – számított az érkezésünkre. Komoran, nagyokat sóhajtva, sopánkodva tessékelt beljebb bennünket a szűkös nyári konyhába. S míg a két asszony félrevonulva megtárgyalta az előállt helyzetet, én a karos lócán ülve vártam a további utasítást. Kis idő múlva megérkezett a munkából Árpi bátyám.

– Na, mi van, Libuska – állt neki rögtön nővérének –, elkergetett az urad?

– Bánom is én! – hallom anyám egykedvű választát, de látom arcán, hogy nem örül öccse kendőzetlenül őszinte kérdésének.

Megvolt a vacsora, nagyanyám kijelölt számunkra egy rozoga lábú sezlont. Keveset aludtam akkor, de mellettem fekvő anyám is végighánykolódta az éjszakát. Másnap iskola helyett az udvaron vagy Teri nagyanyám kiskertjében tébláboltam, és kedvemre csipegettem a szőlőtőkék lassan sárguló fürtjeit. Volt azonban felfedezni, nézegetni való nagyanyám régi, fekete almáriumának fiókjaiban is. Itt leltem rá Puskás nagyapám első világháborús vitézségének bronz és ezüst kitüntetéseire, amelyeket Nagymama már elveszítettnek hitt.

– Nahát, ezeket meg hol lelted meg? – kérdezte szokatlanul kedvesen.
– Itt vótak a fiókban, csak meg akarom nézni, mi van rájuk írva – feleltem restelkedve, mintha illetlenséget követtem volna el.
– Én meg már abba' vótam, hogy Béluka unokám rég elvitte mindet, vót ezekbül vagy tíz is. Na, tudod mit? Ha már ilyen ügyesen meglelted, én meg neked adom, legyen a tiéd.

A második napon, amint sötétedni kezdett, váratlanul beállított apám, de nem jött be a házba. Csak az iskolatáskámat, könyveimet hozta utánam, hogy teljesen azért a tanulásról se feledkezsem meg, s ha már ott volt, kihívatta anyámat a kapuba. Ne szűkösködjeteK itt – mondta röviden. Bíz-tatott, hogy nyugodtan menjünk haza, mert ő úgy döntött, hogy maga költözik el. Nem tudom, nem hallottam, anyám mit válaszolt, de még az éjszakát ott töltöttük, én pedig másnap reggel onnan mentem az iskolába.

Szidásra, erélyes számonkérésre készültem, hiszen a két napos kimaradás példátlan mulasztásnak számított, de Elvira néni csak nézett rám szánelommal, szótlánul. Ebből értettem meg, hogy helyzetem sokkal súlyosabb lehet az általam felfogottnál, s a szám kis híján sírásra görbült. A sírás most nagy hiba lenne – gondoltam, és megmakacsoltam magam, hisz már osztálytársaim is körbeálltak. Ők talán csak arra voltak kíváncsiak, hogy miért maradtam ki két teljes napig, de olyan érzésem is támadt, mintha egészen más valakinek látnának, mint három nappal azelőtt. Pongó Karcsi a képmembe vigyorogva ezt kérdezte: Na mi van, Fábján, neked meg két apád van? A többiek nem nevettek ezen a buta, bizonyára a kérdező által is tréfának szánt kérdésen, sokkal inkább azt figyelték, mit szól ehhez tanítónőnk. Neki azonban még mindig nem volt megfelelő szava a helyzetemre, viszont Karcsira szúrósan, szemrehányással nézett. Azt hiszem, az Elvira néni számára is felmentésként szólt meg ekkor a csengő, s megkönnyeb-bülten futottam helyemre.

A tanítás után már nem a Hatházra, saját házunkba indultam haza, de alig értem a Szobor utca végére, újból kíváncsiskodó társaság, két-három évvel idősebb iskolatársak vetek körül, mint valami csodabogarat, s pont úgy tetek, mintha tőlem vártak volna válaszokat a pletykára éhes felnőttektől hal-lott kérdésekre. Tőlük tudtam meg, hogy Kopek azon a bizonyos délutánon egy szál gatyában ugrott ki házunk ablakán, s az én apám összeszedte ruháit, cipőjét, majd elrejtette valahol, s vissza se hajlandó adni, pedig már az anyja is kérte. – Nem tudod, hova dugta apád a Kopek ruháját? Neked nem mon-dta, mennyiért hajlandó visszaadni? Mikor adja be apád a válópert? – zuhog-

tak rám a váratlan és kegyetlen kérdések. A Görbenyakú, a Maceda Józsi nagyobbik fia meg azt adta elő, hogy amikor megkérdezték anyámtól, hogy tehetett ilyet, azt mondta nekik, hogy ű csak büszke lehet rá, hogy el tudott csábítani egy szép fiatal fiút, és akinek ez nem tetszik, csak irigykedjen tovább vagy pukkadjon meg. Kétségbeesetten tiltakoztam, mert elevenembe hasított minden egyes szó, az elhangzó vádak pedig porig aláztak, mert egytől-egyig hihetőek voltak számomra is. – Én nem tudok semmit, hagyjatok békén! – kiáltottam sírva, és kitörtem a szégyenkörből, aztán futva menekültem hazafelé. Igen, most már előttem is összeállt és kerek lett lassan a történet, amely miatt most szenvedek. De vajon meddig kell nekem, a büntelenekek, lehajtott fejjel járnom?

Anyám valami ebédfélét készített, s pont akkor tett néhány darabot a tűzre, amikor beléptem. A fűtő nyitott ajtaja láttán eszembe jutott, hogy nemrég én is kinyitottam valamiért, s a bekészített gerjesztő-forgácsok közt valami undorító, hosszúkás és nyálkás gumit találtam, aminek – utólag tudatosult bennem – el kellett volna már égnie, de valaki elfelejtett alágyújtani. S milyen jó, hogy nem nyúltam hozzá, nem vettem ki, mert most már sejtem, hogy annak a rondaságnak köze lehetett az anyám szégyenteljes esetéhez. Most szilárdan eldöntöttem, hogy bármivel is kínáljon, nem fogadom el a kezéből. De erről egyelőre szó sem volt, hanem azzal bízott meg, hogy menjek el Nagymamához, és mondjam meg Apunak, hogy jöj-jön haza ebédelni.

Az én apám a sezlonon feküdt, de amint észrevett, hasra fordult, s karjaival körbefogta a fejét. Nem akart látni, vagy attól tartott, hogy a szemébe nézek? Nem tudtam eldönteni, mire jó ez az értelmetlen rejtőzködés, de azt nagyjából felfogtam, hogy nem érzi jól magát a bőrében. Nagymama erőlyesen rászólt.

– Ugyan már, fiam, szedd össze magad, legyél ember! Itt a gyerek, biztoson mondani akar neked valamit.

De apám semmit sem válaszolt, a felsőtteste azonban úgy rázkódott, mintha sírna. Sírt is, mégpedig hangtalanul. Nagymama mégsem hagyta békén, a vállát is megrázta.

– Na, ebből elég! Ébresztő!

Apám felkönyökölt, s mintha ott se lennék, egyedül csak nagyanyámra nézett, neki mondta.

– Tessék már nekem megmondani, Mamuka, hogy tudta ezt velem megtenni?

– Nyugodj meg, fiam. Jól tudod, nem ű vót az első és nem is az utolsó. Apámnak erre bólintania kellett, de vigasznak ez nem lehetett neki elég, mert hangosan feljajdult.

– Olyat érzek most, mint még soha. Mintha kiszakították volna a lelke-met. Látja, Mamuka – csapkodta mellkasát –, nincs itt semmi!

És szülőanyjának látnia kellett, ahogy fia szeméből folyt a fájdalom.

Én pedig álltam ott nagy zavaromban, s úgy bámultam ki az ablakon, mint aki azt hiszi, sok mindent tud már, ennek ellenére alig értettem az egészből valamit. De ha két-három évvel előbb születek, lett volna látni- és feldolgoznivalóm nekem is. Mert ahogy az én magas, erős testű apám néhány nap alatt összeroskadt, annak a hirtelen keletkezett nagy kérdőjelére az én gyermeki értelmemben nem volt semmilyen felelet. Évekkel később nyomasztó álmokban láttam viszont akkori állapotában apámat, s talán e rossz álmoknak, talán későbbi, de ezzel összefüggő eseményeknek a hatására készült, íródott már tudatomban a lehetséges legvalószínűbb magyarázat. Mégiscsak igaz lehet, hogy a helyéről kiszakított férfilelek, miután képtelen már magát megtartani, fokozatosan nehező el, aztán húzza maga után az általa lakott testet is.

* * *

Az idő csak telt jól megszolgált nyugalomban, miközben szépen kerekedtek és épültek egymásra az én értelmem évgyűrtűi is. Egyre gyakrabban és harsányabban kellett hallanom, hogy a világ legnagyobb, legszabadabb országában élünk, hogy mi vagyunk a világbéke védőbástyája. Elvira nénitől egy késő őszi napon azt a feladatot kaptuk, hogy írjunk fogalmazást hazánk fővárosáról. Igaz, mondott előtte Moszkva nevezetességeiről néhány eligazító gondolatot, aztán nekiláhattunk az önálló munkának. Valahogy úgy kezdtem hozzá, hogy az országok fővárosai: Róma, Párizs, London, mind hatalmasak és nagyon szépek, de aztán felvillant bennem valami, s egy addig ismeretlen, emelkedett állapotba kerülve leírtam a következő mondatot: „E nagyvilágon legszebb a mi Moszkvánk.” A tanítónő a padsorok között járálva beleolvasott a megkezdett munkákba, mutatójával rábökött a helyesírási hibákra, s lépett tovább. Amint előttem is megállt, szabaddá tettem előtte a füzetlapot, de ő fél perc elteltével hitetlenkedve nézett rám. „Ezt te írtad?” – kérdezte arcomba hajolva. „Én” – válaszoltam a legtermészetesebb nyugalommal, s álltam bátran a tekintetét. Nézése ettől tétova lett, ködös, s néhány másodpercig meredten bámult a levegőbe. Aztán ismét rám emelte

szemét, de ez már egy egészen másfajta nézés volt, azt hiszem, s akkor már tudtam, hogy ezen túl mindig így fog majd nézni rám.

Apám sok verset ismert, kívülről is tudott jó néhányat, s ha éppen olyan kedve támadt, csak úgy, mindenféle átmenet nélkül szavalni kezdett. Én mindig hálás, talán a leghálásabb hallgatója voltam, s ezt ő is észrevette. Volt úgy nem egyszer, hogy csak az én kedvemért fogott bele egy-egy versbe. Aztán egy barátságtalan, hűvös őszi estén magához húzott a takaró alá, hogy elmondjon egy hosszabb verses történetet. Egy „élénk” fiúcskáról beszélt, aki apját a haza fogalmáról, értelmezéséről kezdte faggatni. A földrajzi fogalmakkal már tisztában volt a gyerek, azt azonban nem értette, hogy a föld és a természet hogyan képes a felnőttek lelkében csapongó, szélsőséges érzelmekeket kelteni. „Ha ti, nagyok, a hazáról beszéltek – mondja –, szemetek, jól láttam, könnyekben ázik, majd kigyullad, lángol, tüzesen szikrázik...” S itt, a feltett kérdés megnyugtató tisztázására az apa egy anonim hős történetébe kezdett, akit ellenségei hazája megtagadására kényszerítve idegen földre űztek. Az elbeszélés szerint tíz-húsz esztendő elteltével látjuk viszont a névtelent, aki „grófokkal komázik és hajlong a lába idegen királynak fényes udvarában. A kegyelmes Isten úgy felvitte dolgát, hogy sűrögve járnak körötte a szolgák.” Hanem a nagy ember egy mámoros pillanatában pohárköszöntőbe foglalva, ismét csak pokolra kívánja a hazát. „Bor, paripa, mámor, kártya, kocka éljen!... Éljen minden a világon, csak a haza vesszen! S ahogy ezt kimondja, sápad, összerezzen, szemei forognak, kábult agya szédül, s mintha el akarna válni az eszétül, föl kacag kikelve rettentőn magából, azután a könnye omlik, mint a zápor.” Tízévesen itt még nem egészen értettem, legfeljebb sejtettem, hogy mitől fordult ekkorát a mesehős körül a világ. Ám abban biztos voltam, de inkább talán csak megéreztem, hogy a mű, amint azt a következő sorok is alátámasztják, ezen a ponton jutott el a csúcusra. „Mint a tüzes villám, úgy csap a szívébe a lenézett, gúnyolt távol haza képe, s őrült szerelemre gyullad meg iránta, akit úgy gyűlölt, hogy pusztulásnak szánta!” – kapjuk mindjárt a bizonyosságot, s innen már valóban a várt befejezés felé fordul a cselekmény. És bármily furcsa, a hazai rögre ráboruló vándor halála a szomorúság helyett könnyekkel kísért boldogságérzetet váltott ki bennem. Utólagosan értelmezve azt hiszem, ettől szemléletesebb, hatásosabb leckét nem kaphattam volna a hazaszeretetről soha, senkitől.

Így teltek napjaink, házunkba visszatérni látszott a családi béke és a nyugalom. Újakra azonban a fásultság, a beletörődés sanyarú békéje szállt, mert

mehettek volna a maguk útján, nyugodtan is a dolgok, csak a cipőgyár átkozott kéménye ne rondította volna egyre gyakrabban és erőszakosabban mindennapi levegőnket. De mit tehattünk volna, amikor annak éppen füstöt támadt kedve okádni? Úgy látszik, a sok zsírosbőr és gumi feltorlódtott hulladékával a suszteráj vezetői sem tudtak már mit kezdeni, így hát alágyújtottak. Hadd mohogjon a kazán, hadd fűtse legalább a gyártó csarnokokat, s ennek fejében hadd zúduljon a füst a nagy vascsövön át a barna, sárga és fekete színek legdurvább változataiban. De nem is a színekkel volt a baj. Ha borongós, ködös idő volt, s éppen a szél sem fűjt, a füstnek sem volt sietős a dolga. Kényelmesen végigte-rült a főutcán, és kénye-kedve szerint fojtogatta vagy émelyegtette az arra tévedt járókelőket. Az emberek viszont úgy kapkodták lábukat, mintha csak vihar közeledne. Krákogva, köpködve a mielőbbi kijárást keresték alóla, de ha meg is találták a fogyaszthatóbb levegőt, a szén és a kén kicsapódó kormától nem szabadultak, azt hazáig vitték vállukon. Szólni, panaszt emelni eszébe nem jutott volna senkinek, úgylis fölösleges lett volna.

Ebben a füstös hangulatban, egyre szerteágazóbb kiábrándultságban ért bennünket a '61 januárjától esedékes pénzreform. Hogy mi szükség volt rá, nem nagyon tudtuk és nem is találgattuk, de amikor érvénybe lépett az intézkedés, az emberek kis tartalékait könyörtelenül megtizedelte. Az apám nyolc-száz rubeles fizetése azonnal nyolcvanra húzta össze magát, s hiába mondogatták, hogy az értéke ugyanannyi, mi csak azt érzékeltük, hogy kifosztottak bennünket. És egyik döbbenet a másikat követte. Amikor apám megállapította, hogy takaros kis házunk, amelyért tizenötezer rubelt fizettünk, már csak ezeröttszázat ér, anyám tenyerébe ejtett homlokkal kezdett tépelődni. A vén Gacsályi meg, amikor hónap végén a kontós tejért akartak vele elszámolni, semmi pénzért el nem vette volna az átértékelés szerint neki járó három rubelt. Ha az ő fáradozása és a frissen fejt tej csak ennyit ér, akkor inkább a malacoknak adja, a naccsága meg – vetette oda Peleskeinének – menjen csak minden reggel a piacra. És hiába kérkedtek vele, hogy a kopejka értéke ugyanakkor megtízszereződött, mert ebből az üzletből sem a nép, hanem a pénzintézetek húzhattak hasznot, hiszen a váltópénzt, pontosabban a kolduspénznek mondott sárga érméket jó előre kivonták a forgalomból. Egy szóval: elintézték a közhangulatot rendesen, s nem változtatott ezen már Jurij Gagarin világszenzációként beharangozott űrrepülése sem.

Ahogy tavaszodott, Salamon Jóska, a bútorkombinát igazgatója termelési hulladékkal pakolt utánfutókat irányított a Vásártérre, s terhük rövid úton a kacsásztatókba és egyéb laposan fekvő helyekre került. Egyes szom-

szédasszonyok örültek is neki, mert azonnal széttúrták a csomót, s a tűzre alkalmas szédleszka- és lécdarabokat boldogan hordták haza. Tüzelni – érveltek okosan – nyáron is kell, s ennél jobb gyújtósnak valót nem is rendelhetek volna. A leleményesebb gazdaasszonyok néhány rubelért rászedték a traktoristákat, hogy legközelebb egy kicsivel több tűzrevalót rejtjenek a fűrészpör alá, s ezt a fuvart már egyenesen a kapu elé vagy az udvarra borították. Az – persze – a haszon mellett senkit sem zavart, hogy a böjti szelek felkapták a fűrészpört, és telehordták vele a környéket.

A java azonban csak eztán következett. Salamon Jóska leleményén a cipőgyárat igazgató, a mordvin származású Jerakin is felbuzdult, s a télidőben kazántölteléként hasznosított szemetet ugyancsak a Vásártérre hordatta. A bőr- és gumihulladék itt sem hevert sokáig kihasználatlanul, a konyhai tűzhelyekben ebből is keletkezett egy rész meleg és kétannyi füst. Ellenben az apró szemű, csiszológépek által termelt bőr- és gumipor ott maradt, s ezek alján, ha kézzel beletúrt valaki, érezhette: elég sok aprószeg lapult. De a Vásártér így, elszennyezetten is Vásártér maradt, s mi nem kerestünk magunknak új játszóhelyet. Sőt! Azt hiszem, a megrontott környezethez a mi viselkedésünk is hozzádúrvult lassan. Egy kör formájú, mélyebb, vízzel telt gödör száját vastagon behintettük gumireszeléssel, s arra gondoltunk, hogy egyszer majd csak belelép valaki. De nekem ennél sokkal kivitelezhetőbb ötletem támadt. Odaszólítottam Peleskei Lacikát, a pár évvel fiatalabb úri gyereket, s megkérdeztem, hogy nekifutásból bele tudna-e ugrani a gumival jelölt kör közepébe? Lacika egy percig sem kételkedett saját rátermettségében, azonnal bizonyítani akart, és ugrott, ahogyan kívántam. Azt viszont magam sem gondoltam, hogy teljesen elmerül majd alatta, s azt sem, hogy nem Lacika jön majd elő a gödörből. Aki levegő után kapkodva ugrott ki onnan, az egy tetőtől talpig fekete lidérc volt. Arcán, ruháján pikkelyszerűen tapadt meg a gumireszelék, de Lacikának eszébe sem jutott, hogy legalább megrázza magát, ahogy a kutyák szokták, azonnal futásnak eredt, egyenesen hazafelé. Ebből még baj lesz – gondoltam –, mindjárt itt lesz Ibi néni vagy Sanyi bácsi, s akkor majd kapunk a durva tréfáért. Most azonban megúsztuk, nem jött egyik szülő sem.

Medárd napja viszont hamarosan megérkezett, és ahogyan meg lett írva valamikor, azonmód beborult az ég. Esett, zuhogott, amint a hagyomány beszéli, talán negyven napnál is hosszabban. Jó napunk volt, ha hetente egyszer kimerültek a felhők, s munkájuk végeztével levonultak a színről. Ilyenkor nagy kegyesen megmutatta arcát a nap, hogy el ne felejsük, s amint megjáratta szemét a Vásártéren, elégtétellel nyugtázta, hogy a lapo-

sok újból megteltek vízzel. Közelgett az este, békésen ballagott nyomában a csorda, a tehének pedig szokásukhoz híven szomjasan dőltek a tóra. A Jakabné gödre előtt elhaladva megállott a mi Tündérünk is, bődült valami üdvözlésfélét a kapuban várakozó nagyapám felé, és fejét a tócsára eresztette. A jó öreg megértette, hogy nincs türelme kívárni az otthoni vályút, mielőbb inni szeretne. Mellette álltam, s jól láttam, hogy nem tetszik neki a víz, s én beláttam, hogy igaza van, mert helyében én sem kívántam volna meg. De ekkor fújtt egyet, s a felszínen elterülő gumipor kör alakban szétvált. Most már ihatott. Az esti fejésnél még leadta a sajtárnyí tejet, evett a frissen sarlózott muharból, s lepihent ő is.

– Beteg a tehen – állított be hozzánk másreggel Nagyapa. – Fel se hajlandó kőlni, csak nyög. El se tudom gondolni, mit ehetett meg a mezőn, mer’ amit itthon adtam neki, attul nem szabadna, hogy bármi baja is legyenek. Laci már elment? – érdeklődött apám felől.

– Dolgozni van – válaszolt anyám, csak egy óra után jön haza. De megyek már én is dél tájban, benézek hozzá a cekbe, *oszt’ megmondom neki.

Koradélután valóban megérkezett apám, s egyenest a tehénólba tartott. A Tündér most is csak feküdt. Az egészséges jószág kérődni szokott ilyenkor, de ez csak a szemével panaszolta, hogy szenved. Apám meg sem ebédelt, indult azonnal Nagy Pali után. Egy óra múlva megjöttek, Pali bácsi megnézte a beteget.

– Ez nem fúvódás – állapította meg első ránézésre. – Itt valami másnak kell lenni. Mondja csak, Tata – fordult Nagyapához – nem ivott ez véletlenül a szemetes gödörből?

– Dehogynem ivott. Épp tegnap estére szíjta teli magát.

– Így már értem – szólt az állatorvos. – Na, állítsák csak fel, oszt’ vigyék ki az udvarra, mert itt eléggé sötét van, ott kössék egy fához, én meg mindjárt jövök.

Fél óra sem telt belé, már vissza is érkezett. Táskájából egy feltekert gumicsőfélét vett elő, ami a csónél valamivel szélesebb fémhengerben végződött. – Na! – intett apámnak – Gyere csak, oszt’ emeld meg a fejét. Apám úgy tett, ahogy kérte, s jött máris a következő utasítás. – Most nyisd szét a száját és tartsd jó erősen. A szegény jószág tekergette volna a fejét, de eléggé legyengült már ahhoz, hogy apám megbírjon vele. Az állatorvos közben a tehén homlokát lapogatva nyugtatgatta. – Ezt a szondát most szépen lenyeled, aztán meglátod, nemsokára jobban leszel. És elkezdte az eszközt finoman a tehén

torkán lefelé engedni. – Fogd le a nyelvit – szólt apámhoz, s lassú mozdulatokkal csak tolta tovább. – El kell, hogy jusson a gyomrába – magyarázta közben, s a nyak lágy részén át kitapintva, kívülről is igazgatta a szonda útját. Amikor megállapította, hogy helyére került, lassú mozdulatokkal járítani kezdte benne, s néhány perc után megszólalt. – Úgy gondolom, elég lesz, most már kivesszük. De tartsd jó erősen a fejt, mert lehet, hogy szűrni fogja a nyelőcsövít. Minden mozdulatra, minden szóra figyeltem, s nem értettem, hogy mi szűrhatná belülről a Tündért. De a cső jött szép lassan elő a gyomorból, majd a nyelőcsőből, s mikor a száján kibukkant a vége is, elképedve láttuk a fémhenger felületén meredező apró acélszögeket. Olyanok voltak, akár a sündisznó bőrén a tüskék. Nem tíz és nem húsz, talán száznál is több. Nagy Pali óvatosan kiemelte és felmutatta a szondát. – Na, lássa, Fábján bácsi? E’ vót a baja. Legközelebb legyenek a sarkában, ne eresszék a szemetes gödörré.

Amíg a felnőttek a gangon az áldomást itták, én a konyhában kezembe vettem és kinyitottam a Nagymama bibliáját. Mindjárt az elején arra futott a szemem, hogy a világ teremtésekor nyugalom szállt a földre, s az Úr lelke lebegett a vizek fölött. Ezt mély és szép gondolatnak találtam, s mindjárt eszembe jutott róla a mi vásártéri vizeinken lebegő rengeteg szemét. Mennyivel szebb lenne – forgott fejemben – ha, az Úr lelke tért volna hozzánk vissza, mert vele szemben ez a nagy feketeség csak a Sátán lelke lehet.

MÁRVÁNYDAL

*olyan vagy, mint én, vonz a sötétség,
nem bírsz másfelé nézni. nem akarok,
nem akarok semmit. vágd ki belőlem
ezt a torzuló csendéletet. mert egyre
jobban rohad a világ, és a fejemre fog
szakadni. maga alá temet, akkor nem
találhatsz meg. csenddé formálódok.*

*ha összerakom a darabjaimat, épp azt
kapom, ami te vagy. szavak, jelentések.
keresgéllek bennük. milyen elcseszett
ritmus már ez. még táncolni sem lehet
rá. nem mintha akarnék. nem mintha
neked játszánám. kellett valami üriügy
az elmebajomra, hogy ne zárjanak be.*

*ne hidd, hogy elférnél velem két centin.
két emeleten sem, de két világban talán.
ezzel csak annyi a probléma, hogy már
felhagytam a világok közti szférák földre
hozásával. találtam új elfoglaltságokat.
hazudnék, ha azt állítanám, nincs közük
hozzád, de úgysem vagyok beszámítható.*

*és elérkeztünk az utolsó versszakhoz is.
ide valami szépet kellene írnom rólad,
szívhez szólót, hogy mikor visszaolvasod,
elférjen az összes érzés egy négyvonalas
kotta sorai között. de akkor nem lenne
ilyen zavaros és fülsiketítő. az egész nem
lenne olyan nyers és valódi, mint legbelül.*

KOLLÁZS

*amikor nem tudod, az fáj-e, amiért sírsz,
vagy csak az, hogy ég a szemed. várom,
hogy hasson a fájdalomcsillapító valamire,
ami már nem lesz ép. pedig emlékszem,
valahol elhagytalak az utolsó gyógyszeres
dobozzal együtt. csak kicsit megszűnök
most. adj másfél percet. tedd takarékra
ezt a kis maradék szívem. olyan sápadt
szegény, fel kéne pofozni. de akkor megint
nem tudnám, az ütés fájna vagy maga
a gondolat, hogy utána nem panaszkodhatom,
hogy nem érzek semmit sem. pedig itt voltál
és én is, csak a szoba közepén maradtál,
még mindig kollázst csinálsz pillanatképekből.
szólj, ha befejezted. újrakezdeném.*

ORTUTAY PÉTER

A PIROS HETES

Budapestre beszökött az ősz. De csak a naptári, mert a nap már reggel is ragyogott, a levegő langyos, majd dél körül meleg, sőt, nagyon meleg volt, úgyhogy a tinilányok levetették pulcsijukat, a derekukra tekerték, s a farmer nadrág felett pucér lett a hasuk, villant a válluk és hófehér fogsoruk, és még mellbimbójuk is kirajzolódott a feszes kis trikók alatt. A többi nőnemű lény sem különb ebben a városban. A ballonkabát, a kardigán, a dzseki, mind lekerül a női testekről, a harisnya a lábakról, s a meztelen combok és mellek kavalkádja az egész város, mint a strand Nassauban. A pesti nőnek mindig melege van, s ennek megfelelően öltözik. Csak úgy ring az egész Pest-Buda. Itt nem hordanak a lányok, asszonyok melltartót. Minek? Az zavarná őket a mozgásban.

Az öregúr reggel hét harmincháromkor szokott felszállni a piros hetesre az Etele városközpontban, az Etele és a Tétényi út sarkán. Már megszokta. Mehetett volna egy félórával később, de a többi fővárosi embertől eltérően nem szeretett rohanni, nem szeretett csak úgy – szokta volt mondogatni – „beesni a munkahelyre”. Inkább indult egy kicsit korábban, hogy elkerülje a csúcsot és a dugókat, ami ezen a járaton gyakori, hisz a busz átszeli egész Pest-Budát, és ráadásul épp a legforgalmasabb helyen. No meg azért, hogy megérkezvén, körülnézhessen asztalán, rendezkedjen, és a napi munkára összpontosíthasson. Az öregúr a Hold irodalmi szerkesztőségben dolgozott a Keletinél: kéziratosokat olvasott és fordított. Három nyelven – angolul, oroszul és németül – tudott. Az angolt és az orosz folyékonyan beszélte is. A németet, különösen az írott nyelvet, jól értette: ritkán kellett szótároznia.

Legtöbbször le tudott ülni. A busz a Kelenföldről indult, és az Etele városközpont a második megálló volt. Úgyhogy, amikor az öregúr felszállt, még volt bőven ülőhely. Ha tehette, rögtön a csuklós busz közepén, háttal a menetiránynak foglalt helyet, az ablak mellett. Nézegette a forgalmat, a fel- és leszálló embereket, a mindig rafináltan csinos pesti nőket és fiatal lányokat. Éppúgy szerette őket, mint Kosztolányi az őskorban, akinek nevét egy tér is megörökítette ezen a vonalon, melyen a piros hetes közlekedett: a Kosztolányi tér a Feneketlen-tó mellett. A buszon különböző gondolatok röpködtek fejében. Utazás közben nem szeretett olvasni.

Ha hét harmincháromkor szállt fel a buszra, ami szokása volt, akkor – két-három vagy talán már több éve is volt annak, hogy felfigyelt rá – a Móricz Zsigmond téren felpréselte magát egy zajosabb iskolás csoporttal egy tizenkét-tizenhárom éves kislány is, aki valahogy és valamiért feltűnt az öregúrnak. Az igazság az, hogy megtetszett neki a kislány. Amikor először látta, még teljesen éretlen volt. Nem volt kimondottan szép. Sőt, akár csúnyácskának is lehetett volna mondani a kissé túl kerek arca, a kerekded álla alatt kirajzolódó tokácska, és a nem egészen szabályos fogsora miatt. Később az öregúr azt is megfigyelte, hogy nincs éppen manöken alakja. Nem volt sem karcsú, sem különösebben formás. Lábai enyhén iksz-lábak, és térdtől lefelé vékonykák voltak. De szép volt a szeme: barna és mindig fényesen csillogó. Arcocskáján, ha nevetett – ami gyakran megtörtént társaival való fecsegése közben –, kis gödröcskék képződtek. És a legszebb volt a haja. Sötét gesztenyeszínű, fényes, és természetesen hullámos egészen a válláig. Az öregúr sokszor elnézte a kislányt, le sem vette róla a szemét, de az nem vett sem róla, sem a kitartó vizsgálódásairól tudomást. Egyszer-kétszer még az is előfordult, hogy amikor az egyik vagy másik megállónál felszabadult a hely az öregúr mellett, a kislány odahuppant melléje. Az öregúr soha nem merte megszólítani: hagyta, hogy ülve csiviteljen fogódzkodó társaival. Csak egyetlenegyszer tett valami olyasféle megjegyzést, amikor a kislány a történelemtanárukról meg arról beszélt, hogy az osztályban senki sem tudta, mikor volt a második mohácsi csata, csak ő, hogy lám, „a kisasszony nemcsak csinos, de okos is”, amire a kislány mélyen elpirult. Az öregúr nem tudta, miért pirult el. Amiatt, hogy őt csinosnak látják, vagy amiatt, hogy okosnak gondolják. Vagy netalántán attól – s erre az öregúr szíve hevesebben kezdett dobogni –, a kislány mégiscsak észrevette érdeklődését, és most esetleg kellemesen, vagy – ki tudja – kellemetlenül érinti, hogy megszólította és bókkolt neki. Mert hát ki lát egy kamaszlány titokzatos lelkébe?

Aztán minden verbális kommunikáció – közvetlen és közvetett, direkt és indirekt – megszakadt a két ember: a kislány és az öregúr között. Csak a szemek találkoztak egyszer-egyszer. Ami az öregurat illeti, úgy az övé félve és bátortalanul, büntudattal telten, a másikat kerülve. A kislányé néha kíváncsian, de legtöbbször közömbösen. Kapcsolatfelvétel, folytatása valaminek, melynek nem volt még kezdete sem, nehezen volt elképzelhető. Az öregúr el is fogadta magában ezt a *status quo*-t. Egy kislány ott az embertömegben, izzadság-, nedves kabát-, erős és csípős dezodorszagú férfiak és nők között,

ott a zsúfolt autóbuszban, akit ő titokban szeret. Ez neki elég. És nem tud, és nem is fog tudni erről soha senki. Az ő szívének féltve őrzött titka marad mindig, egészen addig, amíg... Meddig is? Hát igen, egészen addig. És amikor erre gondolt, felcsendült lelkében a dal, az egykor híres táncdalfesztiválok szív- és könnyzacskót facsaró díjnyertes dala (a Koós Jánosé, akit ő egyébként ripacsnak és bohócnak tartott), mely azt mondja, hogy azt mondja. Mit is? Hogy „Kislány a zongoránál, fehérebb az orgonánál, ki oly szépen játszotta a Liszt-rapszódiaát...” S ilyenkor előntötte a szívét valami csodálatosan szép és kellemes érzés, mely tiszta volt és makulátlan, mint a reggeli köd a Bakonyban, s mely könnyeket csalt a szemébe, mert lám, ő milyen jó, finom és nemes lelkű, még a könnyei is folynak...

Egyszer, vagy egy évvel ezelőtt, minden bizonnyal perverz gondolatainak köszönhetően, vallotta be önmagának bűnbánóan az öregúr, egy csúfság is megesett vele az autóbuszban. Ült, üldögélt szokott helyén, háttal a menetiránynak, amikor a kislány felszállt a buszra vagy egy fél tucat barát-nővel, és mivel történetesen volt üres hely bőven, leült vele szemben átel-lenben éppen, kissé rézsút, de alig egy méterre. Fodros kék pöttyös szoknyácska volt rajta, mely, amikor leült – s ezt biztosan észre sem vette a szentem – hanyagul felcsúszott combja közepéig, és engedni látta két formás kis lábát, ropogós két combját, jóval térden felül. Az öregúr szeme oda szögeződött. Az ülésre, ahol a kislány ült, és a két meztelen gusztusos combikra. Közben a kislány, barátnőivel társalognak és csiripelve, hol ide fordult, hol meg oda, hol átvette az egyik lábát a másikon, hol pedig szétvetett lábakkal ült az ülésen, mint egy vadnyugati marhahajcsár, azaz egy amerikai cowboy. Aztán egy darabig így is maradt, a szoknyácska által mit sem takart lábacskaikat szétterpesztve. Ám közben komolyan magyarázott valamit a háta mögött álló barátnőnek, fejét magasán hátravetve és feléje fordítva. Felső testével meg – magyarázás közben –, bizonyosan általa szintén észrevétlenül, csúszott a kis hölgy az ülésen lefelé. Ő lefelé, a szoknyácska meg persze fölfelé, egészen addig, míg napbarnította combjai között megvillant a piszkos férfi vágyak mindig izgató tárgyának: kis bugyijának rózsaszínű csíkja bőrének azzal a részével, hol már nem érte nap-sütés. Nehogy az illendőségen folt essék, a kislány azonnal, határozottan, szinte dühösen (hogy mersz te ilyesmit tenni, te bugyi, te szégyentelen) le is húzta a szoknyát a térde felé. Húzhatta, hisz így is meztelenül hagyta ropogós kis combját. Az öregúr meg nadrágjának a jobb zsebébe nyúlt, hogy kezével visszafogja kőkeményé duzzadt, egyre növekvő izgmát.

Elkésett. Már csak izgalmának következményét tudta jól, rosszul palástolni. Másik kezével zsebkendőt vett elő. Először orrát törölgette, és aztán hanyagul az ölébe ejtette, hogy eltakarja vele csúfságát: az egyre sötétebbé váló nedves foltot világosszürke nadrágján.

Langyos volt a szeptember, feljött a nap, és a reggeli csillogás, sürgésforgás már megjelent a nagy világvárosban. Szép volt az idő, és nem volt túl sok az utas. A piros hetesen az Etele városközpont megállóban még volt bőven ülőhely hét óra harminchárom perckor. Így az öregúr leült megszokott helyére: a busz közepén és jobb oldalán, háttal menetiránynak. Kellemesen érezte magát. Este nem nézett televíziót. Fitzgeraldot olvasta, a *Tender Is The Night*-ot, angolul, már vagy tizedszer, s amikor elálmosodott, elaludt. És sikerült jól kialudnia magát, aminek mindig örült, mert sokszor küszködött alvászavarral. A buszra minden megállónál több és több utas szállt fel. Már a vezetőnek is meg kellett szólalnia, hogy „kérem, húzódjanak beljebb, mert mások is fel akarnak szállni, kérem, hogy nem lehet ezt megérteni.” A Móricz Zsigmondnál meg mindig különösen nagy a felszálló utasok tömege. No, és most szeptember van, és a gyerekek is indulnak iskolába. Sokan lesznek, gondolta az öregúr. Nem tévedett. A buszt szinte megrohmozták az emberek. Senki sem akart lemaradni. A pesti ember siet. Mit számít, hogy öt perc múlva jön a következő járat, amikor neki sürgős. Neki fel kell szállni, és kész.

A felszállók között volt a kislány is, aki annyira tetszett az öregúrnak. Most még jobban tetszett, mint két-három évvel azelőtt, amikor először meglátta. Hisz oly gyorsan elrepült az a két-három év, és a kislány ennivalóan kedves fiatal kis hölgy lett. Arcocskája igaz, talán még kerekesebb lett, a toka is megvastagodott az álla alatt, de fénylő szeme és fényes, hullámos, gesztenyeszínű, barna, hosszú haja, a gödröcskék két oldalt az arcán, no meg a feszes fehér selyemtrikó, amely alatt két nagyon kemény, kerek kis alma feszült az apró, még keményebb virágsziromhoz hasonló, a fehér selyem mögött is jól kivehető bimbókkal. Észveszejtően csinos és szexis volt a kicsike. Ezt sehogy sem lehetett tőle elvenni. És most a tömeg odapréselte eléje. Ott állt vele szemben, szinte a két combja közt, mindkét kezével a lelógó szíjat fogta, nagy iskolatáskájával a hátán, és barátnőivel cseverészve. A zsúfolt busz, a tömeg és az öregúr (aki ott ült közvetlen előtte, s teste melegével a belőle áradó delejt is érezte, és persze megőrült tőle) a csinos fiatal pesti hölgyet abszolúte nem érdekelte. Fecsegett, kacarászott és időnként, természetesen véletlenül, térdével oda-odaért az öregúr térdéhez, combjához. Végül is, az egész csak a kényszerűségből adódhatott még akkor is, amikor a kis

hölgy érezte, hogy térdével időnként valami egészen furcsához ér: számára minden bizonnyal ismeretlen eredetű, kukoricacsutkára emlékeztető keménységhez, ami nyilván kissé kíváncsivá is tette, mert kíváncsisága által hajtva már nemcsak egyszer-kétszer, de állandó jelleggel is odapréselődött az öregúr térdéhez, a kukoricacsutka eredete felől további ismereteket szerezendő. Félreértés ne essék, természetesen a túlszűfolt buszban lévő tömeg miatt, és semmiképpen sem másért. No meg egy icipicit a tudományos érdeklődésből kifolyólag is, természetesen. De közben eszmecsereje társaival akadálytalanul folytatódott: „A matekod is megvan? – Nincs. Csak a fizika. – Németből készültél? – Minek, hülyeség. Úgy sem hív fel.”

Amikor a Ferenciek terénél (a Felszabtér – villant át az öregúr agyán automatikusan, merthogy évekig hallotta) szomszédja hirtelen felállt, hogy leszálljon, az öregúr szíve a torkában dobogott: mi lesz, ha valaki más csöppen melléje? De még végiggondolni sem volt ideje az egészszet, amikor már le is huppant valaki a műbőr ülésre. Az öregúr a fellegekben járt a boldogságtól: a kislány volt az. Az a kislány, akit már vagy három éve – igen, most már tudta – szeretett, imádott, s álmaiban – ahogy csak fantáziája engedte – ezerszer is látott, hol így, hol meg amúgy. Mosolyogva, rá nevetve, fürdőruhában és nélkül. Egyszer még azt is megengedte neki álmában a kis hölgy, hogy a száját megcsókolja. Olyan boldogan ébredt, mint soha azelőtt.

„Ezt az alkalmat, semmiképpen sem szabad elszalasztanom. Meg kell valahogy szólítanom őt,” gondolta kínkeservesen az öregúr. S agyában megfordult és átvillant ezer meg ezer különböző szó és frázis, amely az alkalomhoz talán a legmegfelelőbb lehet, és nem ijeszti el tőle talán örökre e szende és szolid ártatlanságot. Tépelődött, törte a fejét. Kínlódott. Az idő szaladt, és hamarosan majd le kell szállnia. A busz lassított, a Keleti, az ő megállója következett. Úgy döntött, mindent feltesz egy lapra. Minden vagy semmi. „Elnézést, ne haragudjon, hogy megszólítom, kisasszony. Láthatnám kegyedet esetleg máskor is?” – kérdezte fátyolosan elcsukló hangon, ám a lehető legudvariasabban az öregúr.

A kislány meg sem lepődött. Feléje fordította arcocskáját, huncutul mosolygott, amitől a gödröcskék rögtön megjelentek arcának két oldalán. Szemét kissé összehúzta, az öregúr szemébe nézett, és egy kacér és tapasztalt pesti dáma hanghordozásával, fejét kissé hátravetve, orrocskáját magasabba tartva, a szavakat hanyagul ejtve mondta: „Miért ne? Ma este őt és hat között megfelel? A Gourmand (gurmánynak ejtette) presszóban leszek,

a Semmelweis és a Kossuth utca sarkán.” Szavai jól hallhatóan, természetesen csengtek. Aztán kissé elfordult, gusztusos napbarnított combjával az állóhelyek felé, hogy helyet adjon az öregúrnak a leszálláshoz.

***

Az öregúr már öt előtt tíz perccel ott ült a presszóban. A hivatalba járás-hoz használt öltöny helyett farmernadrágot, rövid ujjú világoskék inget és sötétkék gyapjú pulóvert vett fel. Megpróbált fiatalosnak látszani. Szokása ellenére ma másodszer is megborotválkozott, összes bajuszát gondosan megnyírta, beillatosította magát a kolléganők által is bizsergetőnek mondott Axe arcszesszel és City Man dezodorral. A sötétkék gyapjú pulóvert most levette, mert a presszóban meleg volt. Kint sem volt hideg. Tartott a szeptemberi nyár. Feketét rendelt, és mivel lámpaláza volt, egy konyakot is bátorítónak, és a kislányra gondolt. Hogyan fogadja? Mit mondjon majd neki? Miről beszélgessenek? Nagyon izgult. Még a konyak is alig segített.

A kislány nem is késett olyan sokat. Az öregúr legalább egy jó félórás késésre számított, sőt azzal is számolt, hogy csak játszottak vele, és imádotolja meg sem jelenik majd a randevún. De itt volt, s alig öt perccel a megbeszélés idő után. „Tehát számítok neki”, gondolta az öregúr, és valami megdobbant legbelül. A kislány tündéri volt. Fehér selyemtrikó, ragyogó meztelen vállak, talán egy kicsit csontosak, mint a bakfisoké általában, hasa feszes és kemény, pucér háta fénylő és kihívó, rövid, de bő szoknya, és a kissé iksz-lábai ennivaló, fekete topánkában, zokni és harisnya nélkül. Az öregúr még nem látott hozzá foghatót.

Ott ültek az ablak mellett, egy félholdalakú, bőr huzattal ellátott ülőkén. Sem a pad, sem az asztal nem volt mozdítható. A presszóban, mint mindig, most is sokan voltak. Halk zene szólt, Mozart, s a termet betöltötte az összebújt párok duruzsoló hangja. Az ablakokon még beszüremlett a délutáni fény, de a nap már valahol menni készült. Egy-két asztalon az odahelyezett lámpákat is felkattintották a vendégek. Két-három pár önfelédten csókolózott. Senki sem törődött velük. Néhány évvel ezelőtt még Budapest város randevúzóhelye volt a kétszintes Gourmand presszó a Semmelweis és a Kossuth utca sarkán. Fiatal és idős pároké. Aki el akart bújni valamiért, ide jött, ahol a nagy világváros apraja-nagyja láthatta.

Az öregúr süteményt és pezsgőt rendelt. A pincérnő, egy középkorú és egyáltalán nem szép, de jó alakú és szívélyes nőszemély, kissé elidőzött ná-

luk, hogy tisztázza, milyen süteményt és pezsgőt óhajt a kedves vendég. A kislány egy lúdlábat szeretett volna, de pezsgőügyben nem tudott dönteni. Rábízta az öregúrra, aki úgy gondolta, hogy a félédes orosz pezsgő illik leginkább az alkalomhoz. S amíg mindenféle közömbös dolgokról beszéltek, iskoláról, munkáról, a jelenről és a kilátásokról, az első üveg lassan elfogyott. „Jöhet még egy?“, kérdezte a csúnyácska, de jó alakú pincérmő, amint épp arra akadt dolga. Az öregúr a kislányra nézett, aki leereszkedően bólintott, mintha ez lenne a világ legtermészetesebb dolga. Mármint az, hogy egy óra folyamán ő több pohárral is meg tud inni. „Igen“, mondta az öregúr, „kérünk szépen.“ Aztán a férfi elmondta magáról, hogy olyan újságíróféle, kétszer volt nős, van két nagylánya, mindkettő férjnél, és hogy lányai szeretik apjukat, gyakran meglátogatják. Különösen, ha pénzre van szükségük. A kislány erre hangosan kacarászott, és mondta, hogy megérti. Majd arról mesélt, amit olvasni szokott. Faulknerről és Camus-ról, Dosztojevszkijről meg Bulgakovról, Krúdy Gyuláról és Joyce-ról beszélt. A kislány hallgatta egy ideig, s néhányszor ásitott. Aztán megjegyezte, hogy ő nem szeret olvasni, mert a könyvek mind unalmasak, és ő csak elalszik tőlük. Egyébként tanulni sem szeret. De szeret tévézni, szívesen jár moziba, barátnőivel a diszkóba, csak otthon, azt mondják, hogy féltik a pesti éjszakától, és nem engedik hajnalig bulizni, pedig most minden fiatal ezt teszi. „Hát nem borzasztó, hogy ilyen maradiak a szüleim?“, kérdezte a kislány, s próbált úgy tenni, mintha mélységesen fel lenne háborodva. Az öregúr megpróbált igazat adni a kislány szüleinek, és azt mondta, hogy a pesti éjszaka csakugyan életveszélyes egy fiatal lány számára, mire a kislány gúnyosan elhúzta a száját. Az öregúr elszégyellte magát, hogy egy ilyen átlátszó helyzetben, amikor is ez az „életveszély“ ő maga próbál lenni, papolni igyekszik, ezért gyorsan takarodót fűjt. Hát persze, persze, mondta végül az öregúr, mit fecseg ő itt összevissza, amikor szinte majd meghal a kíváncsiságtól, hogy megtudjon valamit új tüneményes kis ismerősének életéről. Ő, ő nagyon szívesen beszél, mondta a kislány, és rögtön megenyhült, amikor látta, hogy az öregúr igyekszik jóvátenni baklövését, és kiiktatni az eszmecsere témái közül Bulgakovot és Joyce-ot, no meg a pesti éjszakát. Mert ő aztán istentelenül szeret beszélni, mondta a kislány, sokat és megállás nélkül, ha hagyják, s akár reggeltől estig jártatná a száját. Meg aztán mindent elmond ő saját magáról, kérdés nélkül is, nem titkolózik, mert minek összevissza hazudozni, és megjártsani egy olyasvalakit, aki nem is ő igazából. Így például, már a legelején elmondja, hogy nem budapesti ő, és még csak nem is vidéki, mert Ungváron született,

és az meg külföldön van, a nagy Szovjetunióban, helyesebben most már Ukrajnában, s az öregúr biztos hallott már erről a városról. Ó, igen, válaszolta az öregúr. Ki ne hallott volna Ungvárról, Munkácsról, melyet Zrínyi Ilona védett meg annak idején, no meg Huszt váráról és Beregszászról! Régi híres magyar városok voltak ezek. No meg vannak ungvári ismerősei, sőt kollégái is a szerkesztőségben, akik hosszan tudnak beszélni arról, hogy milyen szép, patinás város is Ungvár. Igen, volt valamikor, talán, mert azt ő is hallotta, mondta a kislány, de amikor ő élt ott, már csak egy nagy koszfészek volt, mely szinte romokban hevert, és ahol csak ukránul beszéltek a mindig dühös és agresszív emberek. Dühösek és agresszívek voltak, mert nem volt állásuk, nem volt pénzük, és állandóan ügyeskedniük kellett, hogy megéljenek. A szülei is, helyesebben az anyja és a mostohaapja is abból tartották el a családot, hogy csenseltek, mert még a két fizetés sem volt elég semmire. Átvittek a határon ezt meg azt, főként vodkát és cigarettát, aztán Nyíregyházán eladták, és vettek maguknak, no meg eladásra, ételmet: szalámit, tejfölt, kenyeret. És természetesen ruhát meg cipőt. Ez így ment egészen addig, amíg Magyarországra nem költöztek, majdnem öt évvel ezelőtt. Az áttelepülésük, másokkal ellentétben, gyorsan ment, mert voltak kapcsolataik. Itt és ott is. Az anyjának van egy nővére, aki küldött eltartásit, vagyis egy olyan papírt, amely nélkül nem lehet áttelepedni. Ungváron volt egy családi házuk, azt dollárért sikerült eladni, és abból a pénzből vettek egy lakást a Körtér közepén, a Fehérvári úton. Nem nagy, de végül is megfelel.

– Ha jól hallottam – szólta közbe az öregúr –, kegyed mostohaapát mondott. És az édesapja? Meghalt? Vagy talán elváltak a szülei?

– Nem, nem – válaszolta a kislány. – Nem egészen. Nem szeretek erről beszélni, mert nem igazán kellemes és szívderítő, de ha már a legelején kijelentettem, hogy elmondom, akkor elmondom, minek amellé duma, a *cumidumi*, ahogy itt Pesten mondják. Végül is nem én tehetek róla, hát akkor minek szégyelljem. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy... Szóval, a helyzet a következő. Hagyja, hogy elmondjam, jó? Ne szóljon közbe.

Az öregúr hallgatott. Izgult. Szerette volna megfogni a kislány kezét, de nem merte.

– Akkor hát mondom – folytatta a kislány. – Az anyámnak semmi végzettsége sincs. Szerzett egy érettségit, azaz elvégzett tíz osztályt, de aztán esze ágában sem volt továbbtanulni. Egyetem vagy főiskola? Minek az neki, „a tudósok mind szegények,” mondogatta akkoriban, merthogy hát ő nemes lány, mert nemesi családból származott, hétszilvafás meg dzsentrí,

sőt egyik nagynénikéje nagyanyai ágon még bárónő is volt, és nevetett hozzá hangosan. Szóval, volt egy érettségije, azaz tíz osztálya, és kész. Tizenhét éves korában sikerült elhelyezkednie a Kárpáti Igaz Szó szerkesztőségében, mint kezdő gépíró. Fiatal volt, szép, formás és csinos. Minden munkatárs kötelességének tartotta, hogy udvaroljon neki, és ha lehet, ágyba dúgja. Az egyik rovatvezető különösen ráhajtott. A mostohaapám. De mielőtt még elfogadta volna az ő ajánlatait, anyám másvalakivel kezdett el járni. Az ungvári focicsapat középcsatárával, egy orosz fiúval. Dubrovskij Dimitrij volt a tisztességes neve, de a városban csak Gimának ismerték. Korábban jobb csapatoknál, a szovjet Á osztályban is játszott, Moszkvában meg Kijevben, a nagy kijevi Dinamóban. Állítólag tehetséges focista, még válogatott kerettag is volt. Ő lett az apám. Anyám beleszeretett, vagy csak tetszett neki, nem tudom. Ő nem mondta. Lényeg az, hogy anyám terhes lett tőle. De az apámnak esze ágában sem volt elvenni. Először is azért, mert jobban szerette a vodkát. Ezért is csúszott lefelé, és került magasabb osztályból Ungvárra, ahol még azért kisebb sztár lehetett. Másodszor meg azért, mert nem szerette anyámat. Anyám is csak egy volt a sok elbolondított ungvári buta liba közül. Úgyhogy apám lelépett. Először összeveszett a focicsapat edzőjével, felpofozta részegen meg ilyesmi, s ezért kirúgták. Mivel nem volt helyi lakos, hanem csak *prijezsij* orosz, hát szedte a sátorfáját, és távozott Ungvárról is. Az anyám és születendő gyermeke nem érdekelte. Miért is érdekelte volna?

– És hogy került össze az édesanyja ezek után a mostohaapjával? – furdalta a kíváncsiság az öregurat.

– Ilyenkor azt szokás mondani – válaszolt a kislány –, hogy a mostohaapám volt annyira nemes szívű és gavallér, hogy felajánlotta anyámnak a házasságot, mert mégiscsak szerette. Hát fordítva történt a dolog. Anyám kérte meg mostohaapámat, hogy vegye el. Mert Ungvár százezer valahány lakosa ellenére azért kisváros, és nem nézik jó szemmel, ha valaki férj nélkül szül gyereket. És anyám tudta, ha most nem szerez férjet, akkor később, ki tudja, lesz-e még alkalma, egy zabigyerekekkel. Hát a mostohaapám belement. Azt mondta, hogy elveszi, mert szereti a maga módján, de anyám sohase feledje, hogy milyen áldozatot is hozott érte. Akkor se, ha női szemmel nézve elkövet egy-két disznóságot. Anyám megígérte: nem fogja elfelejteni. Csak vegye el.

– Aztán később kiderült, hogy anyám azért mégsem kötött valami jó vásárt. A mostohaapám is szerette az italt, mint a legtöbb orosz, pedig nem

is volt az, és durva volt, ha beivott. Gyakran hozott haza is bort, de nem a száraz asztali borokat kedvelte, hanem az édes és erős kárpátaljai fajtákat. Az Irsavszkaja meg Izabella feliratokat láttam a legtöbbször az üvegen oroszul. Ha megívott két üveg ilyen bort, már részeg volt. S ilyenkor kötekedett, majd elment csavarogni. És rendszerint úgy jött vissza, hogy még részegebb volt. És sokszor agyba-főbe verte az anyámat ilyenkor. Igaz, engem nem bántott. Soha sem vert vagy szidott. Csak nézett, mint egy veszett kutya. Majd felfalt a szemével. Csak később tudtam meg, miért.

– Miért, mi volt az oka? – látszott, hogy az öregurat nagyon érdekelte a történet. Megfogta a kislány kezét, az ajkához emelte, és többször megcsókolta. A kislány nem ellenkezett. Hagyta, hogy csókolják, simogassák. A szeme csillogott. Emlékeitől és a pezsgőtől? Becsípett volna? Egy ideig hallgatott. Aztán folytatta.

– Hát jó, ha már a legelején azt mondtam, hogy őszinte leszek és semmi *cumidumi*, ahogy mi, lányok mondjuk a suliban, akkor legyen, elmondom. Hogy ne legyenek kétségei afelől, ki és mi vagyok. Talán meglepődik majd egy kicsit, mert én, én... rossz vagyok. Egyáltalán nem az a tiszta ártatlanság és hófehér lilium, amilyennek hisz – hadarta a kislány, és reszketett. Vagy csak úgy tett, mintha belülről rázta volna valami. Színészkedett volna? Nem lehet, lehetetlen. Hisz oly gyönyörű, kedves és ártatlan, gondolta az öregúr. – Maga szerint imádnivaló vagyok. Hófehér és tiszta, egyszerűen imádnivaló. Ez nem igaz. Nem szabad engem szeretni, tudja? Rossz vagyok. Romlott vagyok. Nem is képzelem, mennyire. És hogy mennyire ez az én hibám vagy a másé, döntse el maga. Elmondom. Gyakran előfordult, különösen a hétvégén, hogy szüleim, azaz az anyám és a mostohaapám sokáig ágyban maradtak. Nem kellett munkába menniük, hát szunyókáltak, lustálkodtak, mert – mint mondták – a héten halálra dolgozták magukat, és rájuk fér egy kis pihenés. Ilyenkor mint kisgyerek, szerettem hozzájuk bújni az ágyba. És az is sokszor megtörtént, hogy vagy a mostohaapám vagy az anyám felkelt az ágyból, én meg ott maradtam valamelyikükkel lustálkodni. Talán még tizenkét éves sem voltam, amikor egy vasárnap reggel megint csak bebújtam az ágyukba. Aztán anyám kiment a konyhába kávézni és reggelit készíteni. Hosszú hálóing volt rajtam, alatta szokás szerint semmi. Szóval anyám kiment, én meg odabújtam a papához, hogy érezzem teste melegét. Az ölébe helyeztem a fenekemet, és forgolódtam, kucorogtam, amíg hopp azt érzem, hogy valami kemény bökdösi a popsimat. Nem húztam el magam, hanem érdeklődve forgolódtam tovább, hogy

kitapasztaljam, mi is az a kemény tárgy mostohaapám ölében. Addig-addig forogtam, amíg hosszú hálóingem a hasamig csúszott, mostohaapám meg szőrös karjával magához szorított, jó erősen, és az a kemény valami pedig belém bökött, és kezdett csúszni felfelé. Mostohaapám csak azt sugdosta csendesen a fülembé, míg szorított, és el nem engedett volna a világ minden kincséért sem, hogy ez csak egy játék, és meglátom, nekem is tetszeni fog. Először nagyon fájt meg feszített, és azt hittem, szétrepedek, és egyáltalán nem volt jó ez a játék, sőt: kimondottan rossz volt. Visítani meg kiabálni szerettem volna, de mostohaapám tenyerével befogta a számat, hogy még levegőt is alig kaptam. Vérezni is kezdtem, de csak egy kicsit, mert aztán abbamaradt. S aztán... Az egész nem is volt olyan rossz vagy kellemetlen. Valami meleg fröccsent belém, ami később visszacsorgott, és nedves, ragacsos lett a combom tőle, de előtte még rángások futottak át rajtam, először ott lent, ahol alig egy perce még véreztem, aztán egész testemen. Idősebb barátnőim már meséltek erről. Azt mondták, ezt hívják orgazmusnak. Mostohaapámnak igaza lett, nekem is megtetszett ez a játék.

Az öregúrnak tágranyílt a szeme, a kislány viszont csak folytatta. Beszélt, mintha az élete függött volna tőle.

– Aztán amikor tehetjük, mindig „játszottunk” valami ilyesmit a mostohaapámmal, aki végül is vér szerint nem volt az apám. Bebújtam hozzá az ágyba, megvártuk, míg anyunak valami dolga akad, kimegy a konyhába vagy a fürdőszobába, és aztán a papa elkezdett simogatni. De minek is mondjam tovább? Ő lett az első igazi szeretőm. Már élni se tudott nélkülem. Hogy én mit éreztem vagy gondoltam? Az igazság az, hogy tetszett. Jó volt. No de hát addig jár a korszó a kútra, amíg el nem török. Lebuktunk. Az úgy történt, hogy egyszer iskola után egyenesen hazamentem, és csak a mostohaapám volt otthon, mert hát épp beteget jelentett főnökének. Szokott ilyesmit tenni, ha nem volt különösebben kedve dolgozni vagy erősen másnapos volt. Történetesen e kettő nála együtt járt. Már mint a másnaposság és a munkakedv. A lényeg, hogy otthon volt, és ült egy karosszékben kissé kókadtan, mert már megtörtént, úgy látszik, a „kutyaharapást szőrével” is bőven, és épp újságot olvasott. Amint beléptem, félretette az újságot, és az ölébe parancsolt. Két tantárgyból is karót kaptam aznap, ezért igencsak kedvetlen voltam, és gondoltam, hogy egy kis „játék” biztosan feldob. Hát jó, akkor hát játszunk. Simogatni, becézgetni és csókolgatni kezdett vodka- és sörbűzös szájával. Aztán begerjedt. Nem engedte, hogy levetkőzzem. Ez egy új figura, mondta, amikor nem kell

levetkőzni. Csak a bugyit. A ruha marad. És nekem is biztosan tetszeni fog. Hát mit mondjak? Igaza volt a papának. Tetszett az új figura. Lám, milyen romlott vagyok. Én a papa ölében, szoknyám felhajtvá, a bugyim a földön, és nyögdcselek, meg sikoltozok, mert nem volt az egyáltalán rossz... S ekkor, mit ad Isten, belépett anyám. Nem hallottuk. Tágranyílt a szeme, de hallgatott. Meg aztán minnek is szólt volna. Hisz az egész együttélése mostohaapámmal amúgy is csak formáság volt már évek óta. Nem váltak el, mert külön lakásra nem tellett. Honnan is tellett volna, ha csak két bőrrönddel és egy kiskorú gyermekkel települtek át ide Ungvárról. Csórok voltunk. Úgyhogy anyám is inkább „félrelépett”. Volt, akivel hentereghetett ő is. Többször voltam fültanúja, hogy a másik szobában jó anyám és a barátja mit csinál: „Áááh, ááh és ááá, még, még, ne hagyj abba, te, te, te, nagyfaszú indián.” Törődött is ő azzal, hogy a lánya meg ott van a szomszéd szobában? Nem. Minek is törődött volna? A lánya még kicsi, úgysem érti, gondolhatta, ha meg érti, hát annál jobb: megtanulja, hogy az élet már ilyen, a férje meg nem számít. Igaz, anyám se neki. Szóval, egy ideális szép család lettünk. Én a papával, és aki még akad, a papa meg énvelem, és aki akad, a mama „kedves jó ismerősével”, és aki még akad. Úgy látszik, mégis csak örököltém valamit tőle. Ha nem mást, hát a rossz vért, mint mondani szokás. Szóval „a kedves jó ismerős” már régóta látogatta az anyámat, illetve gyakran feljáromat hozzá. És nyilván úgy gondolta, amikor bizonyosságot szerzett kapcsolatunkról a papával, hogy minden oké: ő tudomásul veszi, hogy a lánya az ő férjének szeretője, akkor a férje – no meg a lánya – vegye tudomásul, hogy a feleségnek, illetve anyukának is van állandó barátja. Az említett úriember egyébként a Benczúr utcában lakik. Harmincöt éves, kissé köpcös, jólmenő orvos volt. Sebész vagy ilyesmi. Szép nagy, öt szobás lakása van. Nem akárhol, hanem a Benczúr utcában, tudja? Elegancia magas fokon. És csak az anyámat boldogította, nem tartott más szeretőt, habár ki tudja, mindaddig, amíg én úgy nem döntöttem, hogy elcsábítom. Csak úgy, a változatosság kedvéért, no meg török egy kis borsot mindkét kedves szülőm orra alá. Mostohaapámnak, aki csak ágybetétnek használ, s közben olyan féltékeny, mint a mór, mert ha csak meghallja például, hogy egy srác hazakísért, máris az agyvérzés kerületi. Ordibál, csapkod és jeleneteket rendez. Meg lekurváz. Hogy ezt én személy szerint hogy képzelem? Mindenki cafkája leszek, pénzt kérek majd érte meg minden? Épp ő, hogy van pofája. Aki engem, a lányát, jó, nem az édes lányát, de nem mindegy, egy kiskorút, egy liliomszálat, már tizenkét

éves korában megtiport. S azóta is mindig megtipor ez a perverz disznó, ágyába parancsol, bemocskolja testemet, lelkemet, igen, bemocskolja, még akkor is, ha én is akarom, mert jó. És még én vagyok a kurva! Pont neki. Ha-ha-ha! Anyámnak meg sose kellett. Kedves férjét meg egyszerűen utálja. Hányini van kedve tőle. Már csak azért is, mert azért kellett férjhez menni hozzá, mert hát az a férfi, akit ő szeretett, vagy úgy hitte, hogy szeret, fűtyült rá. Felcsinálta és otthagya. Egye meg őket a fene. Mind a hármójukat. Kapjanak gutát. Hozzá is segítem őket. Miért is ne? – mondta dühösen a kislány, s kérte az öregurat, töltsön még abból a pezsgőből, ha maradt. Az öregúr szóltanul engedelmeskedett. Asztaltársának története szinte sokkolta.

– No és most fogódkodjon meg, kedves uram, mert olyat mondok, hogy nem hisz a fülének – mesélt tovább a kislány, s a pezsgő meg valami belső kényszer hatására forgott a nyelve, mint egy motolla. – Amit elterveztem, meg is valósítottam. Úgy, ahogy kell. Úgy sikerült minden, ahogy elterveztem. Hiába, no, profi vagyok. Naná. Mi az hogy! Igazi profi. Úgy megfűztem a pasast, de úgy, hogy arról kódul. Nem szerelemből, nehogy azt higgye. Hanem csak azért, hogy pontról pontra megvalósítsam azt, amit akartam. No meg azért, hogy anyámat bosszantsam. Azért akartam bosszantani, mert sosem szeretett. Akkor én miért szeressem? S azóta, hogy tudja, mi van köztem és mostohaapám között, egy kiskanál vízben is megfojtana. Látom a szeméből. Jó, akkor hát török egy kis borsot az orra alá. Gondoltam, ha már az egyik férfit eloroztam tőle, akkor elveszem a másikat is. Ez a legkevesebb, amivel anyai szeretetért fizethetek. Elmondom, hogy történt, csak azért, hogy tudja. És hogy ne gondolja, hogy én csak áldozat vagyok. Dehogy vagyok az. Egy gonosz boszorka, sőt vámpír vagyok, mindjárt megtudja. Nem vagyok áldozat, dehogy vagyok az. Úgyhogy vigyázzon, mert magát is csőbe húzhatom, ha akarom. De nem akarom, mert, mert... maga egészen más. Szóval, nekem is van kulcsom a Benczúr utcai lakáshoz. Azért kaptam anyuci kedves jó ismerésétől, hogyha kedvem szottyán, *gyáku máju* – ahogy mi, ungváriak szoktuk mondani – (ne is törődjön vele, az anyanyelvemet már a *sámpánszkoje*, a pezsgő beszélgeti velem): szóval azért kaptam a kulcsot, hogy mutassa anyámnak, hogy ő milyen nemes és jószívű nagybetűs Ember. Übermencs, jól mondom? Egy régi vágású, echte úri gavallér. Mert itt Magyarban csak ilyenek vannak. Nem olyanok, mint mi, oroszok vagy mit tudom én, milyen ukrainaiak, mondta ő, a pesti úriember, mert arról, hogy ruszin, az az orvos meg mifene a Benczúr utcai öt szobából, nem is

hallott. Persze ezt azzal a cumidumival tálalta, hogy én is nyugodtan felmehessek, ha valamire esetleg szükségem van. Például, tornaórák után zuhanyozni, olvasgatni, tévét nézni meg ilyesmi. Mert oda járok a fasori gimnáziumba, hogy tudja, és az csak egy ugrás. Egyszer, hogy bármikor fel tudjak menni a Benczúr utcai lakásba, ha akarok. Egy nap úgy gondoltam, hogy felmegyek haját mosni és megfürdöm, miért ne? El kell kezdeni valahogy, nem? A többi meg úgyis jön magától, ezért figyeljen. A pasasnak nagyon szép fürdőszobája van. Hobbija a szép fürdőszoba. Világoskék csempe, aranyozott csapok, meg minden. Szóval, isteni. Gondoltam, egyszer kihasználom úgy istenigazából. Megfürödtem, haját mostam. Már a hajamat szárítottam, amikor a férfi hazajött. Puszi, puszi, kedves, hogy van az anyu meg az iskola, és bement a hálószobába átöltözködni, hogy valami kényelmesebbe, itt Pesten azt mondják „otthonka”, szóval valami kevésbé hivatalosba bújjon. Én a nappaliban voltam, a nagytükör előtt. Csak egy törülköző volt rajtam természetesen (tervem nem elhanyagolható része, jó, mi?), és semmi más. Egyszer csak nyílik az ajtó, és megjelenik előttem ez az echte úriember, aki azért adott kulcsot egy kiskorúnak a lakásához, hogy az haját tudjon mosni, és megfürödjön. Anyaszült meztelenül lépett elé, amire azért én sem számítottam, nem hazudok. A fütyköse meg meredezik, az égnek meg pont felém, mert hát úgy állt. Kihúzta a csatlakozóból a hajszárítót, letépte rólam a törülközőt, ölbe vett, bevitt a hálószobába, és a földre, illetve a perzsára tepert. Jól bírta szusszal. Nem úgy, mint a papa, akinek legtöbbször két perc is elég. Egyáltalán nem bántam. De csak eleinte. Mert amikor a vad vágta után már a hatodik orgazmusom is megvolt, kezdtem unni a dolgot. Elfáradtam. Sőt, annak ellenére, hogy nem volt az egy igazán méretes fütykös (például a papáé majd kétszer akkora), már fájdalomat is éreztem a sok fűrészeléstől. „Hagyná már abba”, gondoltam. De ő csak ki és be, ki és be, fűrészelt istenesen, mint az erdőben egy tucat favágó. Ezért mondtam is neki, hogy ezt már nagyon unom, próbálja ki inkább a popsimat. Kapva kapott az ajánlaton. Bekent valami illatosított zselével, ott volt az neki valahol és valahogy kéznél, ezeknél a pesti pasiknál mindig minden kéznél van, szóval bekent ott hátul ezzel a micsodával, oszt rögtön behatolt a végbélnyílásomba. Reccs! Akár elhiszi, akár nem, eleinte fájt, hisz recsegtem és ropogtam, mint a mosogatógép doboza, amikor feltépi, de aztán nekem is tetszett a dolog. Szóval a lényeg, hogy először fájt, az igaz. Meg recsent is valami, mint egy második szűzhártya vagy ki tudja, micsoda. Meg véreztem is egy kicsit, mint egy újévi kismalac vagy egy szűzkislány, meg amikor

először voltam a mostohapapival, tudja, de most a zselétől lettem síkos ott belül, és új szeretőmnek apró kis kemény, és játékos dorongja diadalmasan tört előre, mint egy győztes hadsereg. Ne haragudjék a sok hasonlatért, a *sámpánszkoje* az oka. Szóval egy mozdulat, mely, mint mondtam, először fájt, egy kicsit, éppen hogy, de már bennem is volt a dorong, és istentelenül feszített. Én meg izzadtan és csapzottan, már el is jutottam a hetedik orgazmusig. És végre valahára a pesti úriember is befejezte: jó nagyot spriccelt a fenekembe, és aztán elterült rajtam, mint egy varangyos béka. Ez volt az első alkalom anyám barátjával. És aztán még többször is felmentem hozzá. Ő rendszerint már várt, általában egy puha, hófehér olasz köntösben, és rögtön nekem esett. Még a fürdőszobába sem engedett kimenni. Mindig azt mondta, ő jobban szeret így, és jobban is izgatja, ha egy kicsit izzadságszagú, lucskos fiatal és teniszező lányos a testem. Mert a teniszező lányokat, nagyon szereti, mondta. És van egy csomó videója is róluk. És amikor játszanak, visszaütnek meg lecsapnak, és lobban a pici kis szoknyácska, és látni, milyen szép, hosszú és izmos a combjuk, különösen a fekete csajoké, hát akkor ő ki is tud elégiülni, ha segít egy kicsit magának. Csak úgy, spontán, mert olyan izgi az egész. Anyám, persze ezekről a légyottokról is tudomást szerzett, mert... elmondtam neki, milyen hűséges barátja van. Azt mondta, világgá kergetne, és a legszívesebben kirúgna a házból, csak nem teheti, mert még kiskorú vagyok. Még tizenhat se. És ha netalántán egyszer elcsípnek egy razzia során, mert csatangolok, mit egy hajléktalan, vagy füvet szívok a srácokkal a diszkóban, vagy egyszerűen csak igazoltatnak a rendőrök, úgyis haza hoznak, és őt vonják majd felelősségre, nem engem. Tehát semmi értelme sincs engem kirúgni. Maradt tehát „a szeretete”, mely csak úgy izzott, és süített belőle. Ha büntetlenül tehetne volna, biztosan megfojt – mondta még a kislány, s belenyalt pezsgőjébe.

Az öregúr? Csak hallgatott szegény, nagyokat hallgatott. Először csak érdeklődve, mint egy mesét, mert nem hitte, de aztán izgatottan, és a végén halálsápadtan és borzongva. Két kézzel takarta el orcáját, és nem akart hinni a kislány egy szavának sem. Pedig tudta, hogy igaz, ha nem is minden részletében, de nagy vonalakban és a lényegét tekintve igaz, amit itt kis barátnője elmesélt. Tudta, hogy az élet, ha nem is mindig ilyen, de könnyen lehet, hogy ilyen ott, ahol ő nincsen jelen. És még ilyenebb. Csak őt az ilyesfajta élet eddig és szerencséjére elkerülte. Mert hát ő kispolgár, nyárspolgár, burzuj. És itt élt Nyugaton. Mert ez itt mégiscsak Nyugat. Nem úgy, mint az a nagy ruszki ország, ahol ez az ártatlanság is hosszú ideig élt, és mindez a

romlottság megfertőzte. Ezért amikor megszólalt, ennek már mélységesen a tudatában volt, minden kétséget kizáróan mélységesen a tudatában. Egy valaminek a kivételével. De ezt az „egy valamit” még semmi sem vetette előre, az öregúr nem tudhatta, és ezért beszédét imígyen kezdte, majd folytatta:

– Istenem, hogy lehet ez? Drágám, egyetlen kis apró szentem, aki előtt leborulnék, itt és most, akarja? Egy szavát sem hiszem. Mondja, hogy nem igaz. És hogy csak most találta ki, hogy bosszantson ezzel az egész mesével. Hisz tudja, hogy szeretem, évek óta szeretem, és bármire képes lennék magáért. A világ végére is elmennék, mindent odaadnék egyetlen szaváért, mosolyáért. És ha mégis igaz, amit itt nekem elmondott, akkor mondja el azt is, hogy segíthetnék magácskán, hogy kikerüljön ebből a... ebből a... fertőből – mondta, dadogta a pezsgőtől, no meg a szerelemtől megkótyagosodott öregúr.

A kislány erősen az öregúr szemébe nézett. Most olyan volt, mint a hipnotizőr, az a nő, aki tudja, hogy bármit mond, kér, parancsol, azt megteszi neki ez a férfi, mert szerelmes, s rajta kívül nem lát és nem hall senkit és semmit. Kótyagos, eszement, no. Csak fütyyentenie kell vagy csettinteni az ujjával. Csettintett is, gondolatban. Mondani viszont a következőket mondta lesütött szemmel, szerényen.

– Magával csakugyan azért ismerkedtem össze, kedves bácsi (erre a szóra az öregúr összerezett, mintha arcul csapták volna), hogy csakugyan megkérjem: segítsen kimásznom ebből a slamasztikából. Nem akarok ilyen lenni. Ilyen romlott lenni, még akkor sem, ha belátja, hogy egyáltalán nem az én hibám. Nem maradhatok otthon. Anyám gyűlöl. Már csak azért is, mert két férfit is lecsaptam a kezéről, és ez még akkor is bántja, ha az egyiket sem kedveli igazán. Tulajdonképpen nem kell már neki a férfi, frigid lett, halvérű. Legfeljebb csak a hiúságának, hogy elmondhassa, neki is van valakije. De én itt most magának nagyon őszintén megmondom. Igazán őszinte leszek, nagyon őszinte. Hisz nekem?

És amikor az öregúr a szerelemtől kótyagosan épphogy csak bólítani tudott, mert szólani képtelen volt, és csak nyelt, görcsösen, nagyokat, a kislány folytatta.

– Anyámat nem szeretem. A két férfi közül nem kell az egyik sem. De amíg ott vagyok, nem tudok menekülni előlük. Mert, mert... ha akarnak tőlem valamit, megteszem. Egyszerűen képtelen vagyok ellenállni. Nem, nem is szépítem a dolgot: romlottnak születtem, úgy látszik, és kész. Mi lesz ebből? Utálok magamat, és a mostohaapámat, hogy így elrontott. A másik

férfit is, mert az is csak kihasznál. Jó, használhatom a lakását, de minek az nekem. De még eddig semmit se kaptam tőle. Még egy száll virágot sem, vagy bonbont meg ilyesmit. Talán azt hiszi, hogy az iciri-piciri mic sodája az minden. S örüljek, hogy megtisztel vele? De hát mi vagyok én neki? Egy kis szajha? Semmi más? Jó, jó, talán igaza van. De, de... maga egészen más. Olyan fess, elegáns és komoly, mint egy csinovnyik egy Dosztojevszkij-regényből, mert azokat a regényeket nagyon szeretem ám. Mert bennük minden rossz nő és utcalány jó, mert a szívem mélyén én is az vagyok, csak senki sem tudja. Szóval maga igazi úriember, egy Jávor Pál, és én szívesen leszek a szeretője – és itt nagyot csillant a kislány amúgy is fényes két szép szeme – vagy akár a felesége is, ha akarja. Mondja, hogy költözzem magához. Máris megyek. Egy szál pendelyben. Akarja? Mondja, hogy akarja.

A kislány az öregúr felé hajolt és megcsókolta. Az öregúr nagyon felizgult, az egész teste remegett. Megfogta a kislány vállát, magához húzta és csókolni kezdte. Vadul, szerelmesen. A kislány nem ellenkezett. A nyelvét is előre nyújtotta egy nyelves puszihoz. Eszeveszett csókolózásba kezdtek. S az öregúr, miközben egyik kezével a kislány tarkóján a haját simogatta, a másikkal egyszerűen lehúzta a cipzárt farmerja sliccén. Az asztal alatt kihalászta a már hosszú idő óta lustálkodó, de most kőkemény szerszámát. Megfogta a kislány egyik kezét, és rátette. A kislány tenyere és ujjai korát meghazudtoló fürgeséggel rátekeredtek az öregúr szerelmének e cáfolhatatlan bizonyítékára. „Ó, milyen szép nagy, kőkemény és forró,” sóhajtotta a kislány, s egy kicsit szorított rajta. Az öregurat úgy egy percen belül előntötte a forróság. Férfiassága görcsös rángásokba kezdett, s aztán az asztal lapjánál is magasabbra lövellt friss szerelmének forró nedve. Egy része a kislány kezére. De ettől a szeme se rebtent. Megtörölgette egy szalvétával. S aztán egy királynői fejbőlintással kegyesen engedélyezte, hogy az öregúr távozzon s a toaletten rendbe hozhassa magát.

Búcsúzóul az öregúr adott egy névjegykártyát a kislánynak. És elkérte telefonszámát. A kislány egy papír zsebkendőre felírta: „Dubrovszakaja Szilvia, 3 – 831 – 867.” Az öregúr elolvasta, majd eltette. Most döbönt csak rá, hogy a kislánynak még a nevét sem tudta eddig. És hogy ő sem mutatkozott be neki. Kecsesen meghajolt ültében, mint Jávor Pál, amikor a magyar dzsentrit játssza, és mondta a nevét: „Barát Mihály.”

Amikor felállt, hogy kimenjenek a presszóból, a kislány gödröcskével kísért kedves mosolyával fordult az öregúr felé. „Kérhetnék valamit magától, Mihály?”

- Rendelkezzen velem, Szilvike.
- Meg vagyok szorulva. Szeretnék húszezer forintot kérni. Kölcsön.

Az öregúr két darab tízezrest vett ki a pénztárcájából, és rezzenéstelen arccal nyújtotta át a kislánynak: „Parancsoljon. Megadja, amikor tudja.”

Másnap az öregúr szándékosan nem a hét harminchármas járatra ült. Nem szeretett volna a kislánnyal találkozni. Mintha hibás lenne valamiért, amiért röstelkednie kellett volna. Talán úgy gondolta, hogy korai lenne őt az adóságra emlékeztetni. No meg azt remélte, hogy a kislány jelentkezik előbb, felhívja. De a telefon nem csörgött, sem otthon, sem a munkahelyén. Illetve, amikor megcsörrent, izgatottan gondolt arra, hátha őt keresik. Egyszer sem őt keresték. Meg amúgy sem igen szokták. Ezért a következő napon már a szokásos időben szállt fel a buszra, és nagyon remélte, hogy látja majd a kislányt, beszélhet vele. Ennek már a gondolatától is elöntötte a forróság. Ám a Körtérnél nem volt ott a kedves arcocská. Nem volt ott a rá következő napon, majd az azt követő napokon sem. Az öregúr megijedt, rosszat sejtett. Váltogatni kezdte a járatokat, hátha. De nem. A kislány nem szállt fel többé a piros hetesre. Legalább is akkor nem, ha az öregúr rajta volt. Aztán várt rá a fasori gimnázium előtt is. Amikor az órák után kirajzanak a tanulók, fiúk és lányok vegyesen. A kislány nem volt közöttük. Egyszer még azt a bátorságot is vette magának, hogy a kislány egyik kortársát, egy szöszi kis dundit megszólítson és érdeklődjön. „Kis-asszony, a Dubrovskaja Szilviát nem ismeri véletlenül?” A dundi szöszi sohasem hallotta ezt a nevet, pedig ő nagyjából mindenkit ismer, volt a meglehetősen nyeglécske válasz. Így már csak egyetlen reménysugara maradt: a telefonszám, amit a kislánytól kapott.

Munka után, izgatottan tárcsázta szerkesztőségi telefonján a 3831867-et. A telefon nem csengett ki, hanem hármass giling-galang után egy gépi hang jelentkezett. A következőket mondta: „A hívott számon előfizető nem kapcsolható. A hívott számon előfizető nem kapcsolható.”

Az öregúr visszahelyezte a kagylót, és mélyet sóhajtott. Ó, Szilvi, Szilvia. Biztos, nem is az volt a neve. Majd papír zsebkendőt vett elő a zsebéből, kifújta orrát, s megtörölgette szemét. Égett a szeme, de száraz volt. Csak a szíve volt nehéz, és könnyezett valamiért.

NOSZTALGIA

*Vissza sem néznek. Perceket cseréltek,
emléket, jövőt. Az elektricskákra¹ nincs
szükség, már nem viszik a küszködőt.
A száztornyú városba menettaxi indul,
– fizetett kényszermunkára ítélve –
a melós most három hónapra elvonul.
Képmásként élő cseh nosztalgia
ez a húszas évekbeli ideológia,
s hogy megint mi építjük Prágát,
elviselni ravaszságát, huzatos arany város,
– jó, rendben –
lőni nem, de enni kell, senki nem
békült ki a donyecki mezőkkel.
A bárányok is hallgatnak, a fejések bégetnek:
– Dicsőség Kijevnek –
– Dicsőség Kijevnek –*

*Kopogtat a kozák baka, kezében povesztká²,
– indulni kell, itt a háború, katona! –
A „Ruszkik haza!” itt már elavult,
inkább rubel, mint hrivnya³,
komikus dilemma, megtébolyult
szegény népnek nincs hazája.*

*Szipog az asszony, üres az asztalfő,
helyén a tablet(t), Skype-on vacsorázik
együtt a család és a digitális bennszülött,
majd életfonalat kötnek együtt,
elbírja a megabájt, kilobájt, hiánysejt,*

---

¹ villanyvonat

² behívó

³ ukrán pénznem

*világfájdalomra tör a lélek,
nehéz megsiratni a percet,
de a korona⁴ minden könnyet felszárít.*

*Néhány henyélő proletár a
részeg éjszakában vágyik
vissza otthonába.*

*Nem áll meg a fröccsfilozófia,
zaklat önmagunk honvágya,
hiába boldogság, aztán sorscsapás,
ha száj szól, az már istenkáromlás,
– de –*

*hívó a népképzet, észderűség – sugallat:
a második málenyikij robotért már fizetnek.
A lelketlen dolgozó csak lenyomatokat tapogat.*

LEONIDÁSZ HALÁLA UTÁN II.

*A keresztre feszített test este Hádésznál vacsorázott,
vérfolyamból ittak halhatatlanok és hullócsillagok.
Perszeponé vállán gyermekké váltak a spártai hopliták,
s a túlvilágon átkokból szőtték az orákulum ágycát.
Apró tejfogak jelezték, hogy minden kezdődik előről.*

---

⁴ cseh pénznem

LENGYEL JÁNOS

A GÉPEZET BEINDUL

Mitracsek, azt követően, hogy kikelt koporsójából, ahová az írói szeszély juttatta személytelen személyiségét, még csak nem is volt szaga (hiszen az csak a valóságnak van, meg valami ángliusnak a ködös brexit földjén, akit Forsytenak nevezett anno a tv-műsoros újság), mármint nem árasztotta magából az oszlásnak indult hús jellegzetesen orrfacsaró bűzét, mint ama mondabeli Lázár (nem György, és főként nem János) anno Júdeában tette az vala. Mármint, ahogy azt a Bibliának nevezett „besztszeller” egyes szerzői hittel telve állítják. Itt jutott eszembe, hogy az évszázadok során a Bibliát adták el, ha úgy tetszik, vásárolták meg a legtöbb példányban. Felmerült bennem a kérdés, ki, kik vették fel a honoráriumot, kinek fizették ki a horribilis összeget a szerzői jogokért? Nem várok választ, a kérdés csak költői volt.

Szóval a temetés. Ezúttal másként alakult a történet, a megváltó egy mobilhívás képében érkezett, de ez így igencsak képzavaros szöveg, még az íróhoz képest is. Tehát, leszámítva azt a kissé áporodott illatot, hiszen ki tudja, meddig feküdt abban a koporsóban, viszonylag normálisan nézett ki. Most akkor tisztázzuk, milyen is a normálisan kinéző emberi lény, mégha az illető egy másik ember elméjének köszönheti létét? Ahhoz, hogy maradéktalanul megválaszoljam ezt a kérdést, vissza kell kanyarodnom az ősrobbanáshoz. Na, szóval, kezdetben vala az ige, később jött a cselekmény és az állítmány...

– Tovább! – kiáltott rá az íróra az Olvasó kollektív egója.

Jól van, rendben, értem ám a célzást. Ezek szerint nem csupán filozófutálják, de a fiát sem kedvelik errefelé. Tehát folytatom Mitracsek szerencsés visszatérésének ismertetését. A legutóbbi kötet megjelenése és a temetése közti időben nem volt lehetősége a tisztálkodásra. Szóval, egy kiadós zuhany és egy váltás ruha megtette a hatását. Mitracsek illő öltözetben látogatta meg a dörzsölt ügyvédet, aki már kész szerződéssel várta őt. Megalkudtak az összegben is. Mivel Mitracsek nem rendelkezett kellő jövedelemmel, az ügyvéd úgy állapodott meg vele, hogy majd az írótól bevasalt pénzből fogja le az őt jogosan megillető 80%-ot. Ez egy jutányos szerződés, mindenki csak jól jár, kivéve persze az író. Mitracsek többször megismételte, hogy attól ugyan nem sok pénzt várhatnak, mert szegény az,

mint egy Bereg-vidéki önkormányzat egere, de van, ahol még számítógép sincs. Ám a jogtalanság pusztaságában edződött jogkiforgatónak már megvolt a koncepciója. Minden lépést gondosan megtervezett.

Most nem részletezem az olvasók számára, hogy milyen praktikákat eszelt ki, milyen csapdákat és buktatókat készített elő az író számára. Miután Mitracsek megkapta a megfelelő utasításokat, elköszönt az ügyvédtől, majd sietősen távozott. Már alig várta, hogy kint lehessen, mind a teremből, mind a joghúzás labirintusából. Egészen belefájdult a feje, és egy pillanatra már sajnálni kezdte az írot, aki még gyanútlanul élte eseményekben nem éppen bővelkedő életét. Nem sejtette, nem is sejtette, mert a forgatókönyvben ez áll, hogy mi vár rá a közeljövőben. De, ha nem sejt semmit, mint egykor Geszti Péter sejtje, akkor nyugodtan felveheti vele a kapcsolatot, hiszen Mitracseknek sürgős segítségre volt szüksége. Az még rendben van, hogy észrevétlenül léphet át egyik színből a másikba, másik városból a harmadikba, oda és máshova, de végül neki is csak szüksége van egy helyre, ahol megpihenhet, ahol meghúzhatja magát. No, meg az írótól legutóbb kapott pénz is fogytán volt. Tervbe vette, hogy segítséget kér néhány segélyszervezettől, de előbb az írot vámolja meg. Végül is ő teremtette, ezáltal felelősséggel tartozik iránta, mint a Kisherceg a megszelídített róka iránt. Igaz, őt az író a legkevésbé sem szelídítette meg, sőt. De akkor is. A gondolatot tett követte, már hívta is a jól ismert számot, ami igencsak sűrűn változik.

– Halló, igen, tessék! – szólalt meg egy álmos hang.

– Én vagyok, Mitracsek.

– Nocsak, most alaposan megleptél, neked éppen nem két méterrel az életszínvonalad alatt kellene lenned? És mióta használsz te mobilt ahhoz, hogy beszólj nekem? – mondta meglepetten L. J., vagy az író, vagy már nem is tudom, hogy is van ez kettőnk, kettőjük között. Kedves Olvasó, oszd be, hogy éppen ki van színen, és ki az, aki színtelen! Mitracsek amúgy is szüntelen az előtérbe tolakodik, de azért a teremtőjének is kijár némi rivaldafény. Ezt viszont az egykori klasszis brazil csatár, Rivaldo is mondhatta volna.

– Ott is voltam, ám a kritikus pillanatban, hangsúlyozom, a kritikus pillanatban meggondoltam magam, szeretnék lenni még. Remélem, ebben nem akadályozol meg, nem teszel nekem megint keresztbe. Írjál nekem egy helyet, ahol elszállásolhatom magam! Na meg pénzre is szükségem lenne. Nyugodj meg, egyedül vagyok, Anna most nincs velem!

– Mondd csak el, mi is történt! Megszöktél a temetésedről? Miért? Mit keresel éppen Budapesten? Mihez akarsz kezdeni? Megbeszéltük, hogy amíg

a Múzsám Londonban mosogat egy francia étteremben, a sírodban maradsz és meghúzod magad. Ha visszatért hozzám, majd folytatjuk a történetedet. Még rengeteg jó ötletem van. Beígértem neked az európai körutat is.

– Semmi komoly, csak van némi elintéznivalóm. Na, meg bekerültem a *Maradj talpon!* című vetélkedőbe is. Hátha végre szerencsém lesz, és nyerek egy nagyobb összeget. Akkor majd nem kell pályáztatnod évekig, majd én finanszírozom a könyvek kiadását. Ne gondold, hogy megint kapsz majd ösztöndíjat az NKA-tól! Ott főként a bennfentesek, a jó kapcsolattal rendelkezők szerepelnek sikeresen. Ez is csoda, hogy tízedik nekifutásra végre sikerült némi támogatást szerezned. Hiába, ahogy a botswanai közmondás tartja, addig jár az ember a kútra, amíg ki nem szárad.

– Na, mindegy is, inkább hagyjuk ezt a témát! Ne a nagy nyilvánosság előtt tárgyaljuk ezt meg! Ugyan miért ne nyerhetnék újra ösztöndíjat? Hiszen éppen te vagy a biztosítékom erre, ha nem is te, még rengeteg téma van elfekvőben, ami papírért és nyomdafestékért kiált. A másik, meg az, hogy ne igyál előre a kutya bőrére! Még be sem jutottál a játékba, és te már költenéd is a nem létező nyereményedet? No meg, ha történetesen nyernél is, nyomban elfelejtenéd az imént tett ígéretedet.

– Az ember már csak ilyen, még ha költött is. Ne felejtsd el, hogy nagy részben a te jellemvonásaidat örököltem! Ez lett hát örökségem. Jajj nekem!

– Ez igaz, de miért beszélünk mobilon? Teljesen le fog merülni az egyenleged. Amúgy sincs pénzed, hiszen éppen most próbálsz lehúzni. Most nem tudok veled találkozni, dolgom van. Amúgy sem a belvárosban vagyok.

– Akkor légy szíves utalj a számlámra némi pénzt! Legfeljebb, majd a nyereményemből megadom! Ez most nagyon fontos. Előre is köszönöm.

Az író kétszeresen is meg volt lepődve. Először, hogy Mitracsek újra felbukkant Budapesten, másodszer pedig, amiért ilyen udvariasan, mármár behízelt hangnemben beszélt vele. Vajon miben sántikál a lóköttő? Miben mesterkedik már megint ez az átokfajzat?

– Na, akkor intézkedsz?

– Rendben, két óra múlva a számládon lesz a pénz, estére pedig lesz lakhelyed is.

Mitracseket örömmel töltötték el a hallottak, lesajnálóan gondolt az íróra.

– Ez valóban egy igazi balfék. Ilyen könnyen sikerült átvernem. Éppen az ellene irányuló hadjáratot készítem elő és még ő segít szállással és pénzzel. Jól mondta a patkányképű. Hiába, na, tipikus magyar, lovagiasan önsorsrontó. Még akkor sem ismeri fel az igazi ellenséget, amikor az orra

előtt áll és kiforgatja mindenéből. Még szállást is biztosít nekem, holott az sincs kizárva, hogy záros határidőn belül neki sem lesz hol laknia.

– Nem tudom eldönteni, hogy ez naivitás, határtalan ostobaság, vagy valóban ilyen jólelkű lenne? Á, nem, egy cinikus ember nem lehet jóindulatú. Az teljeséggel kizárt. Ahogy elbánt velem, sőt a családommal is, az nem egy szentéletű emberre vall. Mindent és mindenkit kész feláldozni egy jó poénért, egy ütős befejezésért. De valóban így lenne? Majd elvállik, mint kínai cipő a talpától.

Közben megérkezett egy ódon bérpalota elé. Kikereste a megfelelő cselegőt, ahol ez állt: Költött Irodalmi Alakok, Szereplők Szakszervezete. Az ügyvédtől kapta meg a szervezet címét. Korábban nem hallott arról, hogy a kitalált irodalmi alakok számára létezik bármilyen érdekvédelmi szervezet. Mennyire, hogy létezik, több is. Előbb a KIASZSZ-t kereste fel, hogy belépjen és egyúttal a segítségüket kérje az íróval szemben. Forradalom ez a javából, jogos lázadás az írói önkény ellen. Így vált Mitracsekből, szürke kisvárosi alakból, rendíthetetlen szabadságharcos. Lelki szemei előtt Barr Kochba, Spartacus, Baudica királynő, William Wallace, Budai Nagy Antal, Bocskai István, Thököli Imre, II. Rákóczi Ferenc, Garibaldi, Mahatma Gandhi, a Tenkes kapitánya és Szándokán alakja sejlett fel. Micsoda bátorság, micsoda elszántság, micsoda zsenialitás...

– Ödön, azért ne ragadd el magad! – szakította félbe Mitracsek valóságtól elrugaszkodó gondolatmenetét Édes Anna kevésbé édes hangja.

KULIN ÁGNES

TULIPÁN

„Én csak fekszem az ágyon, és olyan helyre vágyom, hova csak a szél jut el” – pörög gondolataim lejátszóján a dal, majd azon jár a fejem, mennyit időzik a szél a különböző szoknyák alatt, és milyen összefüggésben van azok szabásával.

Hirtelen megcsap saját szagom, pedig még csak féluton járok megszokott utamon Budapest felé, és még oly messze a tisztító illatzuhany. Belém ívódott eddigi utam és annak bűzét árasztom a világba. Egy jó orrú ember egy szippantásból úgy olvasná le, hol és merre jártam, mint a határőr, amikor útlevelem számát pötyögteti be mindent látó gépébe.

A szagtalan betűket és engem is bevontak eddigi utam helyszínei: karon és arcomon még ott kapaszkodik a csapi marsutka* szaga, ruhámat az állomás és a vonat ragadós, fémes illattal ajándékozta meg, amit a három átszállás kellemesen felerősített. Újjabb átszállás és megint sínen vagyok, most a MÁV-nál vendégeskedem, de lelki orrom előtt már a BKV illatanyaga lebeg, hogy megfűrödve benne megszülethessen a teljes illatkompozíció.

– Ez tényleg egy tökéletes mix! Utazz velem! – kiálltja képzeletemben a reklámfilmek szókesége porcelán fogait villogtatva és kacsintva, mint a legújabb parfüm reklámarca. Lehet, hogy ami most zavarja az orrom, egyszer hiányozni fog, de szerencsére bármikor felkereshetem ezt az exkluzív parfümériát egy újabb adag illatmintáért.

A vonat szaggatottan megy tovább a naplementében. Személyisége van, nem akárki, hiszen a neve Tulipan, angolosan írja nevét, ékezet nélkül. IC Tulipan művésznévvel megy Debrecenig, ott megpihen egy kicsit, majd onnan más „személy”-ként utazik tovább. Debrecentől már magyarul Tulipánnak hívhatja magát, és bemutatkozik minden bokornak, fának. Pár falut hosszabb pihenő idejéig is megtisztel.

Hajdúszoboszlón felszáll négy hölgy, akik az emberi viselkedés és a falusi élet szépségeit beszélnek meg szépen, ízesen. Megállapodnak a halál misztériumánál, azon belül az ittmaradtak szokásait beszélnek meg az elementekkel szemben: hogyan sírnak-ríznak, akik világeletükben verték az asszonyt. Ők azok, akik gyengéden, csak suttogva merik kimondani a sze-

---

* Iránytaxi

retett nevet, búslakodnak, fohászknak, temetőbe járnak minden nap. Az egyik hölgy sírján „A szeretet örök” felirat szerepel, s ahogy kimondja, elégedettség jelenik meg arcán, a többiekén pedig kényszeredett mosoly és irigység. Általános okoskodás, behízeltő álígéret, hazug vallomás, esetleg mély hittel átgondolt fohász márványba vésett testamentuma ez.

– A temetésen mindig cirkuszol az ember – folyik tovább a beszélgetés, és én csendben, olvasást színélve gépelem a jegyzőkönyvet emlékezetem lapjaira. Pórusaik kinyíltak a gőzben, idegeik ellazultak a hajdúszoboszlói medencékben, a pletyka segít az újabb átalakulásban, mielőtt a vonat beállítja őket az otthoni valóságba.

Leszáll a párkák négyfős csapata, és a fülkében egyedül maradvá újra az ablakok zsíros képernyőjén figyelem a vonat jól ismert útvonalát. Bekukucskálnak az ablakon a Hajdú-Bihar megyei tengeri-gyerekek, pedig alig érnek bokáik, de már megszokták a soraikat naponta többször felszántó mozdony zaját. Megindult a jobb és bal oldal növekedési versenye; a cél – a vonat és utasainak jobb szemügyre vétele. Az első sorok olyan közel vannak a sínekhez, hogy csak a kerekek csíkozásában tudnak gyönyörködni, a vagonok szállítmánya, az utasok szintje még várat magára.

Ezeket a kis palántákat éjszakánként csak a hold dajkálja, ám nem kell féltetni őket, nincsenek egyedül, csak pár elkószált, az árokpartra került, s ott fogant kukoricaszem érezheti társai kirekesztését. Rájuk ebben a környezetben más társak és más barátok várnak. Belőlük sose lesz takarmány, se melegen gőzölő puliszka.

Egy idő után a kukoricák is aludni térnek, és a teljes sötétben egyedül Tulipán világítja meg a mezők sorait. Mielőtt a fővárosba érne, Tulipán először megmosdik az esővízben, majd magasabb fokozatra kapcsol, hogy hamarabb megszáradjon, ezzel tiszteli meg a pályaudvart és a célállomást. Tisztán lép a patinás Nyugati Pályaudvarra és megválnak fáradt rakományától. Leszállok én is, egy nagyot szippantok a levegőbe és elszégyellem magam, majd egy nagy képzeletbeli kijelzőn választok magamnak újabb vágányt, amelyre léptemmel rakom a síneket a zuhanyzót ígérő végállomás felé.

ELÉGIA

Tél van és hideg. Ha kinézek az ablakon, csak a kék és a barna árnyalatait látom, de a sötét barnaságukban mutatkozó dolgok is végtelen, kék masszáz-

ban állnak. A nap lemenőben van, s viszi magával a földet fedő hóréteg fehérségét. A természet színkeverő palettáján, ahogyan a farmerrel összemossott fehér zoknik válnak kékre, úgy folyt bele az ég színe a hótakaróba.

Az ég és a hó egybeolvad a múlt idővel folyamatosan sötétedő kéken. Az épületek középtájt lebegnek fákkal és minden mással együtt, amit nem takart be a hó. A monoton csendben néha megmozdul egy fatörzs, a háztömbökből kipattan egy folt, elindul, s az úton emberré lesz.

A szobámban jóval több a szín, az energiatakarékos lámpa alatt minden sárgás fényben melegszik, de ha kimegyek, bizonyára magam is beleolvadok egy épületbe vagy fatörzsbe, és velük lebegek tovább a tél délutáni kékítőjében.

HÁZI OLTÁR

Aki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott – becsukott szemmel és mély pátosszal suttogetta a jól ismert sorokat, majd egy tányér és egy kanál koccant élesen a mosogató alján. Ezután, mint aki jól végezte dolgát, elégedetten megfordult és elment. Én voltam az egyedüli tanú, aki a konyhaszéken ülve, kávéval a kezemben, lopva megfigyelhettem ezt a rendkívüli eseményt.

A lélek megtisztult, de az edények piszkosak maradtak, csak újabb stációhoz értek a konyhaszékrenyig vezető útjukon.

Mit is várhat egy mosogató kagyló? Szolgálati éveinek egyik csúcspontja lehetett ez az esemény; az a szemhunyásnyi idő, ami a rövid ima és az edények megérkezése között történt. Pár pillanatra konyhai oltárrá vált az étel egyházában, és fémes csillogásában átsejlett egy darabka mennyei fény. Közelebb hajoltam, hátha jobban megfigyelhetem a csillogást, majd egy jól irányított vízszugárral és mosogatószerrel tovább mostam más oltárok felé.

SZE-ME-SE

Volt a bal szememben egy könnycsepp, egy olyan tipikusan boldog fajta. Mivel nem szerette volna elhagyni szememet, ott lakott a bal, belső szögödrömnél, a könnycsatornától nem messze, a 4. és 6. alsó szempil-lám tövé-nél.

Minden pislogásnál szétterült szemgolyómon, majd lassan visszacsúszott megszokott helyére. Ha tüszentettem vagy véletlenül a napba néztem, erősen kapaszkodott, nehogy kicseppenjen. Leginkább a zöld és piros színeket, vagy a pöttyös anyagok lengését szerette figyelni, de kedvesek voltak neki a régi magyar filmek és a művészfilmek egyaránt, akárcsak egy mosolygós arc látványa.

Kis idő múltával közelebbi barátságot kötött a szembogaram bal alsó részén elhelyezkedő barna folttal. Azok voltak a legboldogabb pillanatok, amikor jobbra és lefelé néztem, ekkor kerültek legközelebb egymáshoz. Az íriszfolt is örült újdonsült barátjának, mert már eléggé unta a többiek társaságát, főleg a pupilla felettiekét, ők nagyon el voltakelve magukkal.

Boldogságban teltek így a napok február 4-től egészen május 24-ig, amikor születnapom reggelén olyan jóízűt nyújtózkodtam, hogy még a könnyem is kicsordult. Sajnos szokatlan mozdulatom hirtelen érte a könnyecseppet, nem tudott kényelmes zugába húzódní, így végigfolyt bal arcomon és a pizsamám nyakrészén beívódott az anyagba. Így hát sorsa beteljesedett.

Akkor szinte észre se vettem az esetet, csak később lettem rá figyelmes, ha a tükörbe néztem, hogy bal szemem és annak egy barna foltja a pupilla alatt, szomorúbb a megszokottnál; de még inkább akkor, amikor jobbra és lefelé nézek.

TÁRSKERESÉS

Név: Vak Keret

Méreték: 150x120 cm

Csomómentes hárs ékráma vagyok. Vastagságom 3 x 5 cm. Ellentétben a fenyővel, én jobban bírom a strapát, és hosszabb időnek is ellenállok, mivel mind a 8 ékem megvan, és keresztléccel is rendelkezem. Annak ellenére, hogy tíz évig szárítottak, jól ismerem a magányt.

Előző kapcsolatomban egy holland csendélet volt a párom. Évtizedekig jól megvoltunk egymással, volt azon a vásznon minden: hámozott citrom, üvegpopár, halak, vadak s mi jó falat. Egészen jó beszélgetéseink voltak, amíg ott lógtunk a Szépművészeti Múzeum barokk termében. Legkisebb beképzeltség nélkül mondhatom, mi voltunk a terem fénypontjai. De új szelek jöttek, új kurátorok, akik felújításba kezdtek, és mi lekerültünk a

pincébe, ahol a nyirkos levegő, a por és a sötét nem tett jót az én kedvesemnek. Míg egy szép napon ajtózár csikordult, fény ragyogott fel, és pár restaurátor meglátott bennünk valamit.

Ekkor következett be a legnagyobb tragédia, mert elválasztottak minket egymástól. Őt áthúzták egy másik rámára, engem pedig magamra hagytak. Azóta több év telt el. Többet, sajnos, nem találkoztunk, da hallottam egy Rodin szobortól, hogy bekerült egy külföldi gyűjteménybe, ahol nagyon sok látogatója van. Örülök sikereinek, és ez engem is arra készítet, hogy tovább lépjek.

Olyan képek jelentkezését várom, amelyek nem félnék a hosszú elkötelezettségtől. Ha jól rám feszülnek, akár évszázadokig is együtt lehetünk. Aktok jelentkezésének kifejezetten örülnék. Válaszokat a Szépművészeti Múzeum 3. számú raktárába várok „ÉLJEN A MŰVÉSZET” jeligére. Absztrakt expresszionisták kíméljenek.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

„HADIKENYÉRBE SÜTÖTT ARANYPÉNZ”*

(GYÓNI GÉZA EMLÉKEZETE)

A mai ünnep és a Magyar Örökség-díj felemelő alkalmával emlékezünk Gyóni Gézára, a száz éve halott költőre. Ám virágozhatna méltatására a szám, hajszolhatnám a kimerülésig nyelvemet – minden igyekezetem hiábavaló lenne, ha Gyóni Géza valóban halott volna. A költők életét ugyanis nem a koporsó – sokkal nagyobb és illetékesebb úr – maga a feledés szokta lezárni. Ebből kiindulva állítom, hogy Gyóni Géza a magyar irodalomtörténet egyik nagy rejtélye. Sokan ma sem értik, hogyan maradhatott fenn e kánontól gondosan távol tartott, az Ady Endre által is lesajnált, gyors feledésre ítélt költő az irodalmi köztudat felszínén? A kérdésre többen is keresték a választ, teszek hát én is egy kísérletet.

Mindössze tíz éves lehettem, amikor az apám polgári iskolai olvasókönyvében megfogott mélyről parázsló tekintete, s ötven múlhattam, amikor Székesfehérváron – szobraival szemtől-szembe állva – ismét belenézhettem abba a beszélő szempárba. Megfáradt, kőhalomra rogyott alak a gazdája, még sincs rajta semmi szánni való, mert a költő legendahősként él már bennünk, és szellemi értéktárunkban jegyezve áll verseinek aranyfedezete. A régi olvasókönyv ezért most újra kinyílik, és megszólal az általam elsőként megismert Gyóni-vers: „– Látod, pajtás, a Göncöl-szekerét? /Rudja mutatja a hazai tájat. /– Szép kedvesem most írja levelét./ –Jó a csillagnak: az most odaláthat. //– A kis fiam első álmából talán /most ébredt fel az anyja ölében. /Század-szor kérdi: hol van az apám?/ – Jó asszonyod majd mesél neki szépen (...) / / – Pajtás, húzódj csak erre közelebb. /A golyó ott a földet mind kivágta. / Jobb lesz nekem a te fekvőhelyed. /A kicsi fiad ne várjon hiába. //Nekem nincs fiam, aki hazavárjon... /...Fönt a sápadt hold véresót mutat. /Két magyar vitéz beszélget a sáncon, /Minden jólélek dicséri az Urat.”

* Elhangzott Gyóni Géza posztumusz Magyar Örökség-díja átadásán az MTA dísztermében 2017. december 16-án.

Van ennek a műnek valami eredendő, meg nem fogható varázsa, amely maradandó nyomot hagy a legtöbb olvasóban. Miben állhat ez a hatás? – adódik mindjárt a kérdés. Egyszerűsége ellenére is emelkedett hangjában? Drámaiságában, vagy szerényen rejtőzködő pacifista üzenetében? Mindegyik megközelítés igaz és fontos, de én az inspiráló élmény hitelességét, az ábrázolás tisztaságát, a szereplők morális feddhetetlenségét emelném ki elsősorban. Mindez kissé furcsán hangzik, hisz a vers születésekor csak a háború kezdetén járunk, amikor a hazafias szólamok még magabiztosan uralják a légkört. Itt azonban egy humanista lelkületű, a kor politikai eszmerendszerének Babelében ösztönösen tájékozódó alkotó versbeszédével találkozunk, az érintette meg az olvasót. Lássuk hát, ki is az a Gyóni Géza?

Áchim Mihály evangélikus lelkész fia a Pest megyei Gyónon látta meg a napvilágot 1884. június 25-én, s 1917-ben ezen a napon zárja majd le szemét a szibériai Krasnojarszkban. A két dátum közt mindössze harminchárom év érkezett felsorakozni, ám nézzük: mire volt elegendő ez a krisztusi idő?

Érkezéséről, a földi életben kijelölt szerepéről, küldetéséről az Ady hangjához igazodó pályakezdő poéta így gondolkodik: „Harcokra, öklöző harcokra/ Apám e testet adta rám. / De a lelkem halk rímek bokra, /Zenge-ni kezd kis sírásokra. /Poéta, szent volt az anyám.” Tanulmányait szülőfalujában kezdi, majd Szarvason és a Békéscsabai Főgimnáziumban folytatja. Evangélikus teológiai képzésre Pozsonyba jelentkezik, de végül – hiszen költőnek készül – más pályatársaihoz hasonlóan újságírónak áll. Első verseit Pozsony-környéki lapok közlik, majd a Nyugatmagyarországi Híradónál kap állást. Jönnek hamarosan verseskötetei, aztán a Soproni Naplóhoz, később a Bácskai Hírlaphoz sodorja sorsa, míg ki nem tör az I. világháború, s a korábbi korneuburgi póttartalékos közlegény 1914 augusztus 1-én elindult egyenesen a galíciai Przemyslbe.

Az oroszok által körbezárt erőd első ostroma szeptember közepén kezdődik. A szembenálló felek eleinte csak tapogatják egymás képességeit, de három hét múlva, október 6-ika éjjelén rászabadul a védőkre a valóságos pokol. Ez az a bizonyos éjszaka, melynek elviselhetetlen terhe világra segíti az első igazán nagy verset, a *Csak egy éjszakára...* című költeményt. A vers, amelyet nyugodtan nevezhetünk az újabb magyar háborúellenes költészet origójának, a pártoskodókat, a szállka-keresőket, az uzsoragarast fogukhoz verőket, a hitetleneket, üzérkedőket szólítja meg, őket vonják, rángatják magukkal a megállíthatatlanul hömpölygő verssorok. Tapasztalják csak meg maguk is azt a bizonyos, halálcsináló éjszakát! „Mikor a gránát-

vulkán izzó közepén úgy forog a férfi, mint a falevél; s mire földre omlik, ó iszonyú omlás, – a szép piros vitézből csak fekete csontváz.” Ma többnyire e költemény alapján – a robbanások villanófényénél – áll össze bennünk Gyóni Géza emberi és költői arca, míg erődbeli bajtársai és hátországi olvasói azért rajognak érte, mert a leghitelesebb tollból valók a lélekhez szóló, lírai fronthírek. A Tábori Újság mellett a Bácskai Hírlap, majd hamarosan a Budapesti Hírlap is büszkélkedhet a hátborzongató szépségű versekkel. A második ostrom viharában, karácsony előtt megjelenő *Lenygel mezőkön, tábortűz mellett* című kötetének írásai még tele vannak bizakodással, szerelmi költeményei reménykedéssel. 1915 január 20-án büszkén írja haza, hogy „Most nyomják a tizenegyedik bővített kiadást, melynek élén Weeber tábornok levele hirdeti: az a sereg, mely katonáinak lelki prófuntjáról is gondoskodni tud, csak győztes lehet!”

A sereg azonban a legkiválóbb lelki prófunt ellenére sem győzhetett. 1915 márciusában az erődöt át kell adni az oroszoknak, s kezdetét veszi a hadifogság. A költő testvérbátyja, Áchim Mihály főhadnagy tisztiszolgájaként, annak oltalmában indul a szibériai szenvedés, a teljes kilátástalanság, a végső táborhely felé. S nemcsak az életút ért ez által célegyenesbe, ereszkedőre fordult a költői pálya is, kezdetét veszi Gyóni költői látásmódjának metamorfózisa. A *Levelek a kálváriáról* címmel összeállt versciklusok miatyánknyi darabjait már nem a hazaszeretet, hanem az emberibb életért, az embernek alanyi jogon járó szerelemért való vágyódás, a makacs reménykedés érzései mondják tollba.

A krasznnojarszki napok egyhangúsága olykor mégis megszakad, s akadnak órák, amelyek rávezetik Gyóni Géza figyelmét az orosz táj különlegeségeire: „Bogánccsmezőben süppedt szalmaviskók. /Egy-két kéményen gyér füst karikáz át. /Bus faluvégen néhány szélmalom /Szégyenli hosszu dologtalanságát.” S ha már a tájra rácsodálkozott, az általa nagyra becsült orosz kultúra sem hagyhatja lelkét érintetlenül: „Puskin nagy lelke, Tolsztoj, Turgenyew, /Idegen csillag fenséges lakói, /Ti sem tudnátok itt csak átkot szórni, /Csak megátkozni önnön véretek.” Gyóni tudja, érzi, hogy a harag terhével búcsúzni nem szabad, ezért egy újabb versben erősítésért, lelki municióért fordul Dosztojevszkij özvegyéhez. Azt tudakolja, hogy a haldokló mester elszálló sóhajában „áldást vagy átkot hörgött a világra?” A válasz a nagy regényíró szelleméhez sem méltatlan: „Régvolt hitvesek mosolyogtak így, /Kiket szerettek búsult messiások. /És halkán szólott Anna Grigorjevna: /»Ő mindent értett s mindent megbocsátott.« A tömör és bölcs

válasz ugyan a legigényesebb olvasói elvárásokat is kielégíti, de üzenetét keresve döbenten ismerjük fel benne a haláltudattal, a hátramaradó világgal lassan békélni készülő krasznnojarszki fogoly búcsúszavait.

Méltó elégtétel lehetett számára, hogy még időben eljutott hozzá az otthoni kiváló pályatárs, Reményik Sándor méltatása. „Olyan sora nincs Gyóni Gézának – írta 1915-ben –, amely ne élményből, nagyszerű lelki élményből fakadna. Az ő verseiben csakugyan a gránát robban s a halál szele süvít... S bár szíve szerint tradicionális ösvényeken jár, s művészi formái a régiekre emlékeztetnek, akarata ellenére is át van itatva sok, egészen modern érzéssel... A tradicionális költő nem kerülheti el sorsát, azt, hogy a világháború specialistája legyen. És amely verseiben azzá lesz, akkor a legnagyobb és azokban a legművészebb, a hadikenyérbe sült arany-péNZ akkor cseng legszívvehszólóbban, akkor villámlik legvakítóbbat.”

Itt, a magyar tudomány és kultúra kitüntetett helyén, az emlékévé végéhez közeledve ismerjük el, hogy a Gyóni Géza szélsőségek között csapongó kritikái fogadtatásában Reményik Sándor mutatja számunkra az arany középutat. Ezen haladjunk hát, ha azt érezzük, hogy van még utunk a Magyar Örökség-díjas Gyóni Géza felé.

CSORDÁS LÁSZLÓ

EMLÉKÍRÁS ÉS EMLÉKOLVASÁS¹

(KÁRPÁTALJAI MAGYAR FÉRFIAK A SZOVJET LÁGEREKBE)

Néhány évvel ezelőtt kezdtem el foglalkozni komolyabban a kárpátaljai magyar emlékiratokkal, visszaemlékezésekkel, naplófeljegyzésekkel. Kezdetben arról szerettem volna meggyőződni elsősorban, hogy az egykori emlékezők és naplóírók milyen nyelvi és elbeszéléstechnikai eszközökkel, illetve hogyan tudtak egyáltalán beszélni olyan – sokáig tabunak számító és a rendszerváltásig tulajdonképpen elhallgatásra ítélt – traumákról, saját tapasztalatokról, mint amit a malenykij robot és a sztálini lágerek világa jelentett számukra. Ahogy sokasodtak az elolvasott dokumentumok, úgy mélyült érdeklődésem a téma iránt. Az összegyűjtött jegyzetek pedig tanulmányokba kíváncsok. Így született meg az emlékirat műfaji kérdéseit elemző értekezés², illetve a női emlékiratok speciális tapasztalatait feltáró előadásom³. Amikor a tavalyi évben megrendezett konferencián előadásom végére értem, felvettem, hogy az általam elemzett, meglehetősen nehezen hozzáférhető emlékiratokat újra ki kellene adni, hiszen a bennük felgyülemlett tapasztalatok, az átél és elmesélt történetek nagyon nehezen hozzáférhetőek ma Kárpátalján. Ez pedig azt a veszélyt rejti magában, hogy a pótolhatatlan feljegyzések, sorsértelmezések, sorsmetszetek lassan a feledés homályába veszhetnek. Örülök, hogy részben felvetésem nyomán idén már két ikerkötetben, történetek, visszaemlékezések, emlékiratok megjelöléssel megjelenhetett a *Kárpátaljai magyar nők a Gulágon*, illetve a *Kárpátaljai magyar férfiak a szovjet lágerekben* című kiadvány. Ezúttal ez utóbbiról szeretnék szót ejteni.

A kárpátaljai magyar férfiak alapvető lágertapasztalatai Szolyvához kötődnek. A 4. Ukrán Front 1944. november 12-én kelt 0036. számú parancsa értelmében nemzetiségi alapokon gyűjtötték össze 18-tól 50 éves korig a férfiakat úgynevezett „háromnapos munkára” (vagy ahogyan a helyiek elnevezték még: malenykij robotra). A hatalom felőli cinizmust jól jelzi már maga az elnevezés is: egy kis munkáról van mindössze szó, és amikor a begyűjtött civilek három nap múlva majd visszatérnek, minden elkobzott holmit visszakapnak – legalábbis ezt mondogatták a későbbi áldozatoknak a

megbízott végrehajtott. Erre a cinizmusra válaszul írja visszaemlékezésében Nagy Jenő túlélő: „Ez kissé több volt, mint a beígért három nap [...]. Úgy látszik, ez nem volt mese, mert a mesében három nap tesz ki egy évet. A mi esetünkben pedig, a dolgozók országában, ahol Sztálin hatalmasabb volt, mint maga a teremtető Isten, 565 nap számított háromnak. Azaz 188-szor több mint a normális emberi számítások szerint. Arról már nem is beszélve, hogy hány embernek került az életébe a három napos munka. Úgy látszik, a sztálinista pribékek hiányoztak a matematikaórákról”.⁴

A férfiak a parancs értelmében jelentek meg tehát az arra kijelölt helyeken, mert aki nem jelentkezett a munkára, az automatikusan a szovjet rendszer ellenségének számított. Ha valaki megpróbált volna elszökni, akkor félő volt, hogy – legalábbis ezzel fenyegetőztek – „családjának minden tagját felkoncolják”, ahogyan Nagy Jenő jegyezte fel egy helyütt.⁵ Ehhez hasonló fenyegetésről számol be Horváth László is, immár a táborban: „ismertették a láger belső rendjét: fogadjunk szót, odaadón dolgozzunk, szökni ne próbáljunk, mert kiírtják a családjunkat”.⁶

Hogy a szovjet hatalom milyen eszközökkel akarta szítani a nemzetiségek közötti feszültséget, arra jó példa szintén Horváth László visszaemlékezésében a következő részlet: „Történt, hogy egy este szekérderéknyi ruszin legényt szállásoltak be hozzánk. Önként jelentkeztek a szovjet hadseregbe [...]. Köztük volt egyik ismerősöm, a csománfalvi Döme [...]. El-láttuk a fiúkat vacsorával, megkínáltuk újbórral, miután ők szétszéledtek a faluban. Visszatéréskor élénken magyarázták, ki, melyik, hányas számú házat nézte ki magának. Egyikük bizalmaskodva félrehívott, s borgőzös »jóindulattal« megsúgta: sehová ne menjek, ő majd feleségül veszi a húgomat, én pedig cseléd leszek náluk – ne féljek, nem lesz rossz dolgom. Döméhez fordultam magyarázatért, aki elmondta: nekik azt ígérték, hogy a magyarokat kitelepítik, házaikat pedig a hazatérő ruszin frontharcosoknak adják...”⁷ Ezen az a jelenség sem sokat változtat, hogy a hiányt pótlandó bárkit beállíthattak a sorba, aki szembejött velük az utcán. Így járt az a ruszin fiatal is, aki hangosan gúnyolódott a magyarokon.⁸

Azok a férfiak, akiket összegyűjtöttek és a szolvai gyűjtőlágerbe tereltek, megtapasztalták a lágerélet minden lehetséges visszásságát: nem véletlenül nevezte Horváth László ezt a helyet metaforikusan a pokol kapujának. Az itt töltött mindennapokat dokumentálja az a két naplójegyzet, amely a kötetbe is bekerült. Bár mind a Dobsa Lajosé, mind pedig a Dr. Badzey Pálé rendkívül töredékes, pótolhatatlan kordokumentumot jelentenek a kutatók

számára. Ezekből ismerhetjük meg a túlélésért küzdő ember megpróbáltatásait. Valamennyi napló-, illetve emlékiró hangsúlyozza a sanyarú sorsot, amit egyrészt az emberfeletti teljesítmény hajszolása jelentett a munkát illetően, másrészt pedig a tápértékben rendkívül szegény, leginkább lötynek nevezhető tábori étkek okoztak. Nem csoda hát, hogy nagyon hamar felütötték a fejüket a betegségek és kórok. A tetvesedés vagy rühösödés még az enyhébb körülményekhez tartozott, de a pocskék ételnek és az elegendő ivóvíz híján szennyezett, az árokból merített vagy a hóból olvasztott vizet ivók között igen hamar megjelent a hasmenés, nem sokkal később pedig a hastífusz. Rengeteg ember lelte halálát a szolyvai gyűjtőtáborban. Amikor megjelent a híres „szürke ló vontatta szekér”⁹, már tudták a foglyok, hogy a holttesteket viszi újra és újra a jeltelen tömegsírba. A leggyakrabban használt hasonlat – ami különben később egy szépirodalmi alkotásban, mégpedig Nagy Zoltán Mihály művében, *A sátán fattyában* is megjelenik¹⁰ – az volt, hogy úgy hullottak az emberek, mint ősszel a legyek. Akik túléltek a szolyvai körülményeket, azokat továbbvitték, rendszerint más munkatáborokba, lágerekbe irányították őket. Dr. Badzey Pál későbbi sorsáról sajnos pontos információk nem maradtak fenn, de volt szemtanú, aki állította, hogy Novij Szamborban dobták holttestét egy közös gödörbe fogolytársával együtt. Naplóját Stark Nándor mentette meg az utókor számára, aki hazatérve a feljegyzéseket eljuttatta a családnak. Megható Badzey Pál fiának, a naplóban többször is emlegetett Imrének a visszaemlékezése arra, az édesanyja hogyan, milyen féltve olvasta egykori férje sorait: „Visszaemlékszem a késő őszi éjszakákra, mikor a petróleumlámpa fényénél titokban olvasott apánknak már félig elmosódott noteszből. Legtöbbször azt a részt olvasta, melyben rólunk írt és ránk gondolt... // Gyakran hangoztatta, hogy mi is olyanok vagyunk, mint a többi gyerek, nekünk is volt apánk...” (186.).¹¹

A kötetben szereplő két visszaemlékező, Nagy Jenő és Horváth László is megjárta Szolyva után a grúziai munkatáborokat. Nagyon hasonló tapasztalatokról számoltak be: a szállás vagy az ellátás itt sem sokat javult. Arról nem is beszélve, hogy a fogvatartottak rendszerint az örök kegyetlenségéről, sőt szadizmusáról panaszkodtak. A foglyoknak itt már csak egyetlen joga volt: a szökés. De aki szökni próbált és elkapták, embertelen kínzásoknak volt alávetve.

Azoknak, akik nem próbálkoztak meg a szökéssel, a kemény munkát végtelenen legyengülten, a szükséges védőfelszerelés hiányában kellett végezniük. Ez oda vezetett, hogy sokan lelték halálukat munkabalesetben. A

mindennapokhoz tartozott még, hogy többen voltak, akik a tábor területét elhagyva koldusként próbálták kipótolni a szerény ellátást. Voltak, akik alkalmi munkát vállaltak valamelyik háznál, hogy némi – persze nem törvénytelen – jövedelemhez juthassanak. Voltak olyan családok is, amelyek segítettek a foglyoknak az otthoniakkal való kapcsolattartásban. Amikor nagyritkán érkezett egy levél, a tábor a szerencsés címzett köré gyűlt, és ahogyan arról Horváth László beszámol: „A kemence-barlangban aznap este a kétszázas égő alatt szorongott az otthoni hírekre kíéhezett, elkeseredett fogolysegreg. Édesanyám levele kézről-kézre járt, mert mindenki a saját szemével akarta látni, olvasni az otthoni híreket, a rég nem látott magyar írást.”¹²

Sajnos nagyon kevesen éltek túl a sztálini táborok megpróbáltatásait, és térhettek haza családjaikhoz. De valamennyien, akik csak tehették, megpróbáltak írott nyomot hagyni az itt töltött hosszú és embert próbáló évekről, ezekről a semmi mással nem összehasonlítható tapasztalatokról, traumákról. Leveleket írtak a táborokból, amelyeknek többsége sajnos soha nem jutott el a címzettekhez. Naplót vezettek, amelyeknek jó része a véletlennek köszönhetően maradt fent. Amikor már közeledett a rendszerváltás, elmesélték élettörténeteiket; visszaemlékezéseket, emlékiratokat írtak és adtak közre. Most, hogy több kutató szerint is a huszonnegyedik óra utolsó percében vagyunk, mivel egyre kevesebb a túlélő, aki még köztünk lehet, ezek az írott nyomok, dokumentumok, történetek, visszaemlékezések és emlékiratok jelentenek számunkra pótolhatatlan forrást erről a korszakról, amely sokban eltér a történelemtudomány által feltárt és történetekké alakított történelemtől. Személyességük okán ezek az emlékek nem könnyen olvashatók, hiszen aki megismerkedik a sorsmetszetekkel, maga is a történelem igazságtalansága, a népirtás szörnyű hatása alá kerül.¹³ Az viszont, hogy az emlékirást emlékolvasásnak kell követnie, egészen biztos, hiszen csak így valósulhat meg, hogy a túlélők történetei, akik tapasztalataikat megosztották az olvasókkal, ne merüljenek feledésbe soha.

JEGYZETEK:

¹ Az előadás megírása alatt a Nemzeti Kulturális Alap 2017-es alkotói ösztöndíjában részesültem. Elhangzott 2017. november 17-én Beregszászban, az Európa–Magyar Házban megrendezett *Nevük élni fog nemzedékről nemzedékre* elnevezésű konferencián.

² Csordás László, *Emlékirás és regényszerűség (Mandrik Erzsébet szövegeinek olvasásmódja)*, első közlés: Irodalmi Szemle, 2016/2, 50-59.

³ Csordás László, *Elrabolt évek (A kényszermunkatáborok világa női nézőpontból, két kárpátaljai emlékirat alapján)*, első közlés: Együtt, 2016/6, 74-79.

⁴ Nagy Jenő, *Megaláztatásban (A kárpátaljai magyar férfiak deportálása 1944 őszén) = Kárpátaljai magyar férfiak a szovjet légerekben*, összeállította: Dr. Dupka György, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2017, 69.

⁵ Nagy Jenő, *I. m.*, 5.

⁶ Horváth László, *Élet a halál árnyékában, Emlékeim a malenkij robotról = Kárpátaljai magyar férfiak a szovjet légerekben*, összeállította: Dr. Dupka György, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2017, 84.

⁷ Horváth László, *I. m.*, 81.

⁸ Vö. Nagy Jenő emlékiratának *A Duklai-hágón vánszorogtunk át* című alfejezetével.

⁹ Vö. Horváth László, *I. m.*, 89.

¹⁰ „lányom, fiam / úgy hullottak ott az emberek, mint ősszel a legyek, és leginkább ezek, a nagyétkűek, akik megszokták itthon a bőséges étket”. Nagy Zoltán Mihály, *A sátán fattya*, Magyar Napló, Budapest, 2012, 27.

¹¹ Dr. Badzey Pál jegyzetei és levéltöredékei a szolyvai zárt tisztí táborból = *Kárpátaljai magyar férfiak a szovjet légerekben*, összeállította: Dr. Dupka György, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2017, 186.

¹² Horváth László, *I. m.*, 143.

¹³ A szövegekhez fűződő személyes viszonyról részletesebben is beszéltem nemrég egy interjúban: „Már jó ideje a négy fal között élek, körülvéve magam különböző szövegekkel. A nyaram egy része olyan visszaemlékezések, naplók, emlékiratok olvasásával és szerkesztésével telt, amelyek női és férfi nézőpontból mesélik el a kárpátaljai magyarok malenkij robotra és a sztálini légerekbe való elhurcolását. Elképesztő, milyen kegyetlenségek történtek Szolyván, Szibériában vagy Ocsamcsirában abban az időszakban, és még ettől is elképesztőbb, hogy ezekről a személyes sorsmetszetekről mennyire keveset tudunk, beszélünk. Ha valaki a mindennapjait kvázi-remeteként ilyen szövegek olvasásával tölti, az kihat a lelki világára is.” *Szegénység, kiábrándulás, leépülés*, Csordás Lászlóval Ayhan Gökhan beszélget, link: http://kulturpart.hu/2017/08/24/szegenyseg_kiabrandulas_leepules (hozzáférés: 2017. 11. 04.)

DUPKA GYÖRGY

A 110 ÉVE SZÜLETETT GECSE ENDRE KÁRPÁTALJAI REFORMÁTUS LELKÉSZVÉRTANÚ A NÉPEMLÉKEZETBEN ÉS A DOKUMENTUMOKBAN

(PORTRÉVÁZLAT)¹

A szovjetunióbeli hírhedt KGB és a kommunista párt helyi vezetérei a budapesti forradalom leverését illetően Kárpátalján is igyekeztek példát statuálni: feketelistákat készítettek azokról a magyarokról, akik nyíltan vagy burkoltan kinyilvánították rokonszenvedésüket a magyarországi felkelés iránt. Perbe fogták a röplap-terjesztőket is, akikkel szemben koncepciós pereket konstruáltak. A sajtó csak rövid időszakban tudósított, illetve egyáltalán nem is számolt be az ítéletekről. A „kirakatperek” zárt ajtók mögött zajlottak.²

A levéltári anyagok tanulmányozása során rábukkantunk mások mellett a gálócsi ellenálló *csoport*³ tevékenységére is, amely szintén röplapterjesztéssel foglalkozott. A gálócsi politizáló fiatalok csoportja szintén az '56-os események hatására szerveződött. A vádirat szerint vezetőjük a gálócsi születésű, közben Husztra „átigazolt” **Gecse Endre** református lelkész, aki „*magyar burzsoá nacionalista szellemben szovjetellenes propagandát fejtett ki és fegyveres felkelésre szólította a fiatalokat.*” Ki volt Valójában **Gecse Endre** református lelkész? Életéről és tragikus sorsáról először, a rendszerváltás előtt dr. Szalóky László tudósította a *Reformátusok Lapjában* az olvasókat, aki hosszú évekig levelezett Gecse Endre huszti lelkipásztorral.⁴

A különböző iratokból már tudjuk, hogy Gecse Endre⁵ tisztelendő úr 1907-ben Gálóc községben született papi családban. Négyen voltak testvérek, két fiú és két lány. Az idősebbik fiú, István az iskola elvégzése után jegyző lett Beregszászban, akit a szovjet pribékek 1944 őszén otthonából hurcoltak el a lágerbe, ahol el is tűnt örökre. Két kiskorú gyerek maradt utána. Nőtestvére, Anna, tanító lett Kistárkányban, a másik lánytestvére

otthon tartózkodott. A fiatalabb fiú, Endre a lelkészi pályát választotta. A középiskola elvégzése után a sárospataki teológián tanult, majd édesapja mellett káplánkodott. 1941-ben megnősült. Édesapja halála után a gálócsei református gyülekezet 1931-ben lelkipásztorrá választotta. 1958 májusától már Huszton mint lelkipásztor működött. 1958. december 2-án – ellenforradalmi tevékenység vádjával – letartóztatták és az ungvári KGB-börtönbe zárták. 1959. január 7-én a KGB kínzókamrájában elhunyt.⁶

A nyomozati anyagban Gecse Endrén kívül még két olyan személy is szerepelt, akiket vizsgálati fogságra ítélték. Az eddigi adatok szerint a legnagyobb kirakatper előkészítése **Gecse Endre** református lelkész nevéhez fűződik. Rá akarták bizonyítani, hogy kapcsolatban állt a magyarországi felkelőkkel, s itt, Kárpátalján, szülőfalujában amerikai ügynöki tevékenységet fejtett ki.

Valóban: Gálócson néhány fiatal röplapokat terjesztett, s a második világháborúból visszamaradt fegyvereket rejtegetett. Erről tett tanúvallomást a gálócsei születésű **Molnár László**, **Pasztellák István** és **Perduk Tibor**, az utóbbiakat szigorúan felelősségre vonták. A nyomozók párhuzamot akartak vonni **Gecse Endre** lelkész és a gálócsei fiatalok tevékenysége között.

A volt politikai foglyok elmondása szerint politikai kapcsolatban nem álltak Gecse Endre tisztelettel abban az időben, habár szerették és tisztelték őt. Utasítást nem kaptak tőle a szovjetrendszer elleni fegyveres felkeléshez. Az alább idézett dokumentumból is kitűnik, hogy a nyomozó tiszteknek az elképzelése, miszerint központi kirakatpert konstruáljanak Gecse Endre és a gálócsei fiatalok ügyéből, nem sikerült, mivel a fő vádlott behalt a vallatások során alkalmazott kínzásokba. Így a röplapokat terjesztő fiatalok ügye nem bírt olyan nagy politikai jelentőséggel, ezért szokványos bírósági perben csupán két személyt ítélték el.

Ügyükben a Kárpátaljai Megyei Bíróság a következőképpen ítéltkezett (lásd a dokumentumból idézett alábbi részleteket): „**ÍTÉLET az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság nevében**⁷ / 1959. január 30-31. napján a Kárpátaljai Területi Bíróság büntetőügyi bírósági kollégiuma megállapította: **Pasztellák István Istvánovics ellen az a vád, hogy az 1957/58-as években gyakran látogatta az ungvári járási Gálocs falu református templomának lelkészét – Gecse Andrij Gejzovicso**⁸, aki az előzetes nyomozás során, 1959. január 4-én elhunyt, és akitől ő különböző szépirodalmi könyveket és a burzsoá Magyarország történelméről szóló könyveket kapott. A szovjetellenes beszélgetések befolyása alatt, amelyeket Gecsével folytatott, az elolvasott szovjetellenes irodalom, valamint a BBC, a Szabad Európa, az Ameri-

ka Hangja rádióadásai hatására Pasztellák vádlott a magyar burzsoá nacionalizmus és a szovjethatalom elleni harc útjára lépett.

Így 1957 őszén a magyar burzsoá nacionalista meggyőződésű Pasztellák, szovjetellenes beállítottságától vezérelve, iskoláskorú fiatalokból szovjetellenes csoportot szervezett Gállocsban, amely csoport a szovjethatalom elleni fegyveres harcot tűzte ki céljául arra az esetre, ha háború törne ki a Szovjetunió ellen, avagy másféle bonyodalom állna be a nemzetközi helyzet kiéleződése kapcsán (...). 1957-1958 folyamán Pasztellák vádlott a szervezet többi tagjával egyetemben gyűjtötte a fegyvereket, lőszert, robbanó anyagokat a régi harcok helyein és egy raktárban gyűjtötték össze, amiért Molnár volt a felelős. (...) 1958 októberében **Pasztellák** vádlott többször javasolta a szervezet tagjainak, hogy készítsenek és terjesszenek Gállocsban szovjetellenes rölapokat az 1956-os októberi-novemberi magyarországi ellenforradalmi lázadás 2. évfordulója alkalmából. Mivel a szervezet tagjai nem voltak hajlandók elfogadni ezt a javaslatot, Pasztellák vádlott 1958. október 22-én tinta és ceruza segítségével egy füzetlapon személyesen írta meg és nyilvános helyen kifüggesztette a felhívást, amely felszólította Kárpátalja magyar lakosságát, hogy kezdjen szervezett harcot a szovjethatalom, a kommunista párt és a szovjet kormány ellen. A Pasztellák vádlott által kibocsátott röpirat jellegénél fogva durván rágalmazta a szovjet kormányt és a kommunista pártot, azt illetően, hogy a Szovjetunió testvéri segítséget nyújtott a magyar népnek a magyarországi ellenforradalmi lázadás elfojtásában 1956 októberében.

Perduk Tibor Gyulovics ellen az a vád, hogy osztotta a csoport szovjetellenes nézeteit, 1957-ben belépett a Pasztellák vádlott által megszervezett csoportba, amely a szovjetrendszer elleni fegyveres harcot tűzte ki céljául, arra az esetre, ha éleződik a nemzetközi helyzet és esetleg háború törne ki a Szovjetunió ellen (...). Ezen kívül Perduk vádlott közvetlenül gyűjtött fegyvereket és azokat közös raktárba adta be, magánál hagyva egy szuronyt, és tudomása volt róla, hogy Pasztellák vádlott elkészített és kiragasztott Gállocsban három szovjetellenes röpiratot. A vádlottak teljes egészében beismerték bűnösségüket (...).

Pasztellák és Perduk vádlottak túlságosan súlyos büntetést követtek el a szovjet állam ellen és szigorú büntetést érdemelnek. Azonban a bírósági kollégium a büntetés meghatározása során figyelembe vette Pasztellák és Perduk fiatal korát, azt, hogy először követtek el bűntényt és megbánást tanúsítottak. Ezen kívül a bírósági kollégium azt is figyelembe vette, hogy a vádlottak a felnőtt református lelkész, **Gecse Andrij Gejzovics befolyása alá kerültek.**

Az említett körülményeket figyelembe véve a bírósági kollégium lehetségesnek véli Pasztellák és Perduk vádlottakkal szemben az USZSZK Btk. 46. paragrafusának alkalmazását.”

A bírósági kollégium **Pasztellák Istvánt** 5 évi szabadságvesztésre ítéli vagyonelkobzás nélkül; **Perduk Tibort** gyermeknevelő munkalágerben letöltendő 2 évi szabadságvesztésre ítéli, vagyonelkobzás nélkül.

A gálócsi ügyben szereplő Gecse Endre valóságos szerepéről felkérésünkre 2002-ben a készülő Gecse-émlékkönyv⁹ részére többen tettek írásbeli nyilatkozatot és írták le visszaemlékezésüket, amelyekből az alábbiakban részleteket közlünk.

Pasztellák István egykori politikai elítélt, nyugdíjas mérnök visszaemlékezésében többek között megerősíti, hogy „...1958. december 8-án ismét felvittek kihallgatásra a börtöncellából. A nyomozó százados igen elégedetten megkérdezte, hogy ismerem-e **Gecse Endre** református papot. Természetesen ismertem, feleltem én, egészen a Husztra való áthelyezésig. Tudom-e, hogy ő amerikai kém volt. Honnan tudhatnám, feleltem, abban biztos lehet, hogy nekem, mint serdülőkorúnak, ilyesmit nemigen mondhatt el. És azt elismerem-e, folytatta a vallatást, hogy ő könyveket adott nekem olvasni. Igen, elismerem, feleltem én, hogy Jókai, Mikszáth, Gárdonyi magyar írók szépirodalmi könyveit adta nekem elolvasni, de erről mindenki tudott a faluban. És azt elismerem, hogy ideadta nekem elolvasni Hitler „Mein Kampf”-jét? Ezt nem ismerem el, merthogy Hitler ki volt, azt tudom, de hogy a „Mein Kampf” micsoda, arról fogalmam sincs. Akkor mondjam el, hogy **Gecse Endre** református pap volt az eszmei vezetőnk. Erre azt feleltem, de a többiek is ezt felelték, hogy ő neki fogalma se volt a szervezetről, de ha annyira akarják ezt bizonyítani, akkor szembesítsenek vele, majd bebizonyítjuk az ellenkezőjét.

Szembesítésre soha nem került sor, csak 1959. január 9-én a kihallgatás közben mutattak egy jegyzőkönyvet, benne egy orvosi igazolás is volt, hogy Gecse Endre szívelégtelenségben meghalt. Nagyon megrázott az eset, sokáig nem tudtam napirendre térni a tény felett, hogy a mai modern korban egy ártatlan embernek a börtönben kell meghalnia szívelégtelenségben, amit nehezen hittem el. Később értettem meg, hogy nem őt, hanem személyében az Istenben való hitet akarták elpusztítani, ami sem akkor, sem más időben, sehol ebben a világban nem lehetséges.”¹⁰

Molnár László gazdálkodó (Gálocs, 2002, részletek a vallomásból) nyilatkozatában szintén kihangsúlyozta, hogy a csoportjukról Gecse Endre tisz-

teletesnek nem volt tudomása. Mint írja: „...Csoportunkat 1958 őszén tartóztatták le és szovjetellenes váddal vontak bennünket felelősségre. Mivel én kiskorú voltam, illetve 13. életévemet akkor töltöttem be, így bíróságilag nem ítélték el, csupán a KGB kihallgatásaira idézte be. 2 napot töltöttem vizsgálati fogságban. Szóban megfenyítették, és azzal engedtek haza, hogyha hasonló eseten tetten érnek, akkor javító-nevelő intézetbe küldenek. Közel egy évig megfigyelés alatt tartott a KGB (...).”¹¹

Gecse Anna, Gecse Endre tiszteletes húga a következőképpen számol be az akkori eseményekről: „1958. december 2-án öcsémet elvitték. Az ügyészségen egyetlen terhelő bizonyíték Hitler Harcom-jának kötete volt, amelybe beleírták Bandi nevét. Pedig ő ki nem állhatta, ha valaki beleírta a nevét könyveibe. Miután így „igazolták” az ellenforradalmi izgatás vádját, „amerikai kapcsolatait” is felrótták. Az „amerikai kapcsolat” úgy jött létre, hogy Bandi huszti gyülekezetétől kapott egy palástot, amelyet egy Amerikából küldött anyagból készítettek el.

1959. január 7-én láthattam viszont holtan. Hárman mentünk be Ungvárra: a felesége, Leona, a kurátor felesége és én. Nem nyúlhattunk hozzá, csupán jó pár méter távolságból nézhettük meg. A kezét eltakarták a palástjával, csak az arca látszott. Az egyik halántéka kék volt.

A hatóságok nagyon meg voltak ijedve, Bandi halálát mégis sikerült eltussolni. Pedig írtunk még Hruscsovnak is a rehabilitáció végett.”¹²

A Budapesten letelepedett **Csirpák Emil** nyugdíjas tanár (Budapest, 2000. február) Gecse Endre nagybátyjáról írt visszaemlékezésében kifejti, hogy a hatalom emberei Gálocsról elüldözték, miután sikertelen merényletet követtek el ellene, a családi tanács kérésére sem akart külföldre áttelepülni, Husztra, az itteni református gyülekezethez szegődött lelkipásztornak, a családi nyomás ellenére sem akarta magára hagyni a huszti nyáját: „...Vallását, nemzetét papi esküjéhez híven legjobb tudása szerint minden erejével igyekezett szolgálni. Sikeresen. (...) Azt, hogy az „illetékes szervek” felfigyeltek rá, mivel hivatását komolyan vette és gyakorolta, természetesen tartottam. De hogy az „illetékesek” figyelme és szándéka annyira véresen komoly – nem tartottam egyértelműnek. Megcsinálták a „szervek” annak a próbáját, mennyire veszi komolyan az általa tiszteletben tartott értékeket, hirdetett elveket, hivatását, tetteit, egész életét Gecse Endre. Letartóztatták. Mivel – mai ismereteink szerint – vallatás közben agyonverték, mert nem volt hajlandó együttműködni az „illetékes szervekkel”, a próba – Gecse Endre számára, halála ellenére – sikeresnek bizonyult. A lelkes hite-

lesített az „illetékesek” által. Bár nem mindenki képes és hajlandó felfogni, hogy az az igazi hős, aki következetesen végigviszi az ügyet, melyet felvállalt. Még élete árán is. (...) Gecse Endre megérdemli tiszteletünket, hogy emlékezzünk rá és hálásak legyünk helytállásáért.”¹³

Tárczy Lajos presbiter (Gálocs, 2002, részletek nyilatkozatából) szerint jól emlékszik arra az 1958 májusának „feketevasárnapjára”, amikor Husztra történő elköltözése előtt „eljött elköszönni, óh, de sírt, de fájt neki szülőfaluját itt hagyni, ahol gyerekkorát élte, ahol mindenkit ismert. Aztán a templomot, amit éppen újjá tett. De hát elhatározta, hogy megy, hát elindult egy új úton egy szebb jövő felé. (...) Később írt egy levelet, hogy ült a verandán, és oda látszott a huszti vár, és prédikálta: „Látjátok, ez a vár összeomlott, de a mi hitünk vára áll! És örökké állani fog.” (...) Amikor Gálocsban járt, mindig nagyon hívott, hogy menjek már el egyszer. Megígértem, hogy karácsonyra elmegyek, de már erre nem került sor, mert őt már december 2-án elvitték...”¹⁴

Tóth Mária a mártír lelkész egykori tanítványa (Gálocs, 2002, részletek nyilatkozatából): „Nekem gyerekkoromban még sikerült hallgatnom Gecse Endre tiszteletes úr prédikációit, részt venni gyermek-istentiszteletein. Mindössze nyolcéves voltam, második osztályba jártam, alakja, emléke, egyénisége sok mindenben megmaradt emlékezetemben. (...)

Aztán hallottuk, hogy koholt vádak alapján börtönbe zárták, megkínózták, majd belehalt a kínzásokba. A hír mindenkit megrendített. Hozzánk nagymama hozta a hírt. Én meg nem sokat értettem az egészből, csak arra emlékszem, anyukával sírtak. Aztán egy téli napon, január 9-én, emlékszem, téli szünet volt az iskolában, anyukával megkerestük a sírját a Kapos utcai temetőben. Egy árok szélén, nagy göröngyös, alig síralakú halom volt, durva deszkafejféval (...). Aztán maradt a néma döbbenet, beszélni nem lehetett róla, vagyis hangosan, csoportokban nem.”¹⁵

Varga Jolán a mártír lelkész nevelt lánya (Gálocs, 2002, részletek nyilatkozatából): „... Amikor híre jött a letartóztatásának, a falu felbolydult, mint a méhkas. Pont őt vádolják politikai összeesküvéssel, aki mindig távol tartotta magát a politikától? Mindenki tudta, hogy ez a legnagyobb hazugság. (...) Nemcsak a gyerekeket tartóztatták le, felnőtteket is beidézték. Engem is kihallgattak. Édesapám jött velem. A család azt hitte, nem is engednek haza. De rám hiába irányították minden oldalról az erős fényű reflektorokat, belőlem nem tudtak terhelő vallomást kihúzni. Én nem mondhattam, hogy engem szovjetellenességre nevelt, mert nekem csak azt mondta mindig, hogy mondjak igazat, és

legyek Isten gyermeke (...). 1992-ben sok utánajárással sikerült hazahozatnunk később. A gálócsi templomban volt felravatalozva. Eljött Szlovákiából a felesége is. Én dísznót vágattam. Halotti tort rendeztem neki. Nagy lelki megnyugvás volt nekem, hogy ezt megtehettem. Úgy éreztem, ezzel tartoztam neki.”¹⁶

***

A rendszerváltás után 1992. október 24-én az ungvári Kapos utcai temetőből földi maradványait átvitték Gálocsba, és ott örök nyugalomra helyezték.

A KMKSZ gálócsi alapszervezete 1992. október 25-én a református templom belső falán emléktáblát avatott Gecse Endre lelkésznek, akit az 1956-os magyarországi események kapcsán a KGB tisztjei letartóztattak s kihallgatás közben az ungvári börtönben halálra kínoztak.

1993. március 13-án Göncz Árpád köztársasági elnök ’56-os emlékéremmel tüntette ki a meghurcolt fiatalok mellett posztumusz **Gecse Endre** református tiszteletest is.¹⁷

2006-ban a Gálócsi Polgármesteri Hivatal falán a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége kezdeményezésére 1956-os emléktáblát helyeztek el a településhez kötődő, a magyar szabadságharccal azonosuló fiatal ellenállók, köztük Gecse Endre tiszteletes emlékére.

Gecse Endre tisztelői a huszti református templomban márványtáblát avatnak. Azóta több emlékkonferenciát szerveztek a mártír tiszteletes emlékére. A gálócsi temetőben és a helyi református templomban emlékét ápolják. A vértanú sorsával számos cikk, tanulmány, dokumentumfilm, rádióadás stb. szerzője foglalkozott. A forradalomban játszott szerepét doktori disszertációkban is feldolgozták.

A gálócsi születésű **Tóth István** művelődéstörténész a 2000 október 28-án megrendezett huszti emlékkonferencián elhangzott beszédében többek között kijelentette, hogy Gecse Endre református tiszteletes „*emblemikus alakja történelmünknek s a kárpátaljai református egyháznak... A mártír emléke örök, példája mindig éltetni fogja az igazságra szomjas lelkeket. Ezt az emléket és ezt a gondolatot kell éltetnünk, hiszen küzdelmeiben erre építkezhet az Egyház és a közösség.*”¹⁸

Számos cikkel, információval, rendezvénnyel is alátámasztható az a megállapítás, hogy Gecse Endre emléke elevenen él a kárpátaljai magyarság emlékezetében. A családtagok közzé tartozó Csirpák Emilné helyesen teszi fel a kérdést és ad rá frappáns választ is: „*A hatalom mitől fél? Konceptióspert akartak kreálni ellene, de nem sikerült. És itt válik Gecse Endre hőssé.*”¹⁹

Gortvay Erzsébet irodalomtörténész egyik emlékbeszédében nyíltan kimondja, hogy **Gecse Endre** a „szovjet megtorlás vértanúja.” Szerinte is „ideje, hogy a több évtizedes tiltás falait átörve, töretlen jellemének teljes nagyságában álljon ma előttünk, hogy ne csak szülőfaluja és környéke, hanem tágabb pátriája is tudja, ki volt és miért halt meg **Gecse Endre** (...). Az igazságszolgáltatás **Gecse Endre** '56-os mártír lelkész ügyében azonban nem maradhat el. Botladozó demokráciánknak elég gondja van a jelennel, nem ér rá a múlttal foglalkozni. Különösebb érdeklődést fölé magasodott papja iránt eddig nem tanúsított az egyház sem. Én a magam személyes ismeretsége révén is elfogult módján szoborként szoktam őt elképzelni a reformáció genfi emlékművének talapzatán és **Illyés Gyulával** együtt valom, hogy „Övek az érdem, kiket sem a máglya, / nem riasztott vissza, sem a gálya – / sem harcaik bukása. (A reformáció genfi emlékműve előtt).”²⁰

„Bandi bácsi” példakép volt **Gecse Géza** számára is, aki szüleitől értesült anyai ági nagybátyja tragikus történetéről. Mint írja: „Ő 51 évesen pusztult oda. Utódok nélkül. Kicsit neki is emléket kívántam állítani azzal, hogy 1986-ban **Gecse Géza** néven kezdtem publikálni a magyarországi sajtóban. Idővel aztán a személyi igazolványomba is átveztettem ezt a nevet. Ez még a rendszerváltás előtt volt. Nem vagyok babonás, remélem, nem fog ugyanaz a végzet elérni, ami őt. Annak pedig nagyon örülök, hogy példája nemcsak nekem, hanem a kárpátaljaiaknak is erőt ad.”²¹

Emlékét örökre megőrizzük, béke poraira!

JEGYZETEK:

¹ Részletek egy nagyobb tanulmányból.

² Dupka György: *'56 és Kárpátalja*. Hatásvizsgálat hivatalos iratok, vallomások tükrében. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2006.-143 o.

³ Dupka György-Horváth Sándor: *'56 Kárpátalján. Dokumentumgyűjtemény*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993. 55. o. A továbbiakban: Dupka György-Horváth Sándor: *'56 Kárpátalján...*

⁴ Dr. Szalóky László: *Gecse Endre lelképásztora élete és sorsa*. In: Reformátusok Lapja. 1989.november 12.

⁵ Lásd bővebben: *Jó pásztor volt. Gecse Endre kárpátaljai mártír tiszteletes emlékezete*. Emlékkönyv. Felelős kiadó: Dupka György. Felelős szerkesztő: Gortvay Erzsébet. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2003. A továbbiakban: *Jó pásztor volt...*

⁶ Gecse Endréné ref. lelkész özvegye: *Életrajzunk*. In: Dupka György-Horváth Sándor: *'56 Kárpátalján...*151-153. o.

⁷ Dupka György közreadásában: „2-1. számú ügy, 1959. év”, az eredeti szöveget teljes terjedelmében, Torbics Endre hivatalos fordításában. In: Dupka György-Horváth Sándor: *'56 Kárpátalján...*118-122. o.

⁸ Gecse Endre, apja Géza: a szovjet dokumentumokban **Gecse Andrij Gejzovics**.

⁹ *Jó pásztor volt. Gecse Endre kárpátaljai mártír tiszteletes emlékezete.* Emlékkönyv. Felelős kiadó: Dupka György. Felelős szerkesztő: Gortvay Erzsébet. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2003.

¹⁰ Pasztellák István: *Emlékeim Gecse Endre gálocsi református tiszteletesről.* In: *Jó pásztor volt...*36-39.

¹¹ Molnár László: *Két napot töltöttem vizsgálati fogságban.* In: *Jó pásztor volt...* 40. o.

¹² Csirpák Emilné Gecse Anna: *A szolgálat vége. Gecse Endre kárpátaljai lelkész halálának körülményeiről.* In: *Jó pásztor volt...* 17-18. o.

¹³ Csirpák Emil: *Emlékeim anyai nagybátyámról, Gecse Endre egykori gálocsi lelkészéről.* In: *Jó pásztor volt...* 11-16. o.

¹⁴ Tárczy Lajos: *Megemlékezés.* In: *Jó pásztor volt...* 25-31. o.

¹⁵ Tóth Mária: *Tanítványa voltam.* In: *Jó pásztor volt...* 20-21. o.

¹⁶ Varga Jolán: *Én, hogy az vagyok, aki, neki köszönhetem.* In: *Jó pásztor volt...* 32-33. o.

¹⁷ Dupka György, a Kárpátaljai terület tanács képviselője, a területi rehabilitációs bizottság tagja: *Nyílt levél Göncz Árpádnak, a Magyar Köztársaság elnökének,* Ungvár, 1992. április 15. In: *Jó pásztor volt...* 61-65. o.

¹⁸ Tóth István: *Emblematikus alakja történelmünknek.* In: *Jó pásztor volt...* 44-45. o.

¹⁹ Csirpák Emilné: *Áldozat és hős.* In: *Jó pásztor volt...* 5-6. o.

²⁰ Gortvay Erzsébet: *„Övék az érdem...”* (emlékezés gecse Endréről az 1956-os magyar forradalom évfordulója alkalmából). In: *Jó pásztor volt...* 7-10. o.

²¹ Gecse Géza: *Bandi bácsi.* In: *Jó pásztor volt...* 5-6. o.

LENGYEL JÁNOS

A 461. SZÁMÚ KORMÁNY- RENDELET A KÁRPÁTALJAI MAGYAR SAJTÓ TÜKRÉBEN

(A TÖRTÉNELEM ISMÉTLI ÖNMAGÁT)

2017 őszen a Rada, az ukrán törvényhozás, ha úgy tetszik, országgyűlés, szinte egyhangúan fogadta el az új oktatási-, és egyben nyelvtörvényt, amelynek 7. cikkelye tulajdonképpen felszámolja az Ukrajnában élő őshonos nemzeti kisebbségek anyanyelvi oktatási rendszerét. Amellett, hogy az ominózus törvény kidolgozása során nem kérték ki egyetlen kisebbség véleményét sem, ebben a formájában szembemegy több, Ukrajna által is aláírt, nemzetközi szerződéssel, ellentétes a magyar-ukrán alapszerződésben foglaltakkal, de még az ország alkotmányát is sérti. Az egyre fokozódó nemzetközi felháborodás sem gátolta meg Porosenko elnököt abban, hogy aláírásával törvényerőre emelje az elfogadott tervezetet, ami lényegesen korlátozza az Ukrajnában élő nemzeti kisebbségek már megszerzett jogait. Az új törvény következtében az a nonszensz helyzet áll fenn, hogy amíg a szovjet diktatúrában a magyar fiatalok az anyanyelvükön tanulhattak, többek között magam is, az ukrán „demokráciában” ezt már nem tehetik meg. A kisebbségellenesség nem új keletű jelenség Ukrajnában, a szélsőséges nacionalizmus és a sovinizmus már a függetlenség kikiáltását követően megjelent, ám ekkor a hatalom még erővel háttérbe szorította ezt. Az úgynevezett narancsos forradalom 2004-es győzelme következtében a szélsőséges nacionalizmus elszabadult, s végül polgárháborúhoz és területvesztéshez vezetett. Nem 2017-ben történt az első támadás a kisebbségi, köztük a magyar oktatási rendszer ellen, 2008-ban született meg az a rendelet, ami tulajdonképpen a most elfogadott törvény alapját képezi.

Mielőtt belefognék a történések ismertetésébe, Beregszászi Anikó szavait idézem: *„Ahhoz, hogy a kárpátaljai magyar közösségnek reális esélye legyen a megmaradásra, illetve a világban zajló társadalmi–politikai folyamatokban való részvételére, elengedhetetlen egy olyan nyelvi alap, amely*

az anyanyelv megőrzésén nyugszik, s erre épül rá az államnyelv és egy jelentős világnyelv megfelelő szintű ismerete.

A kárpátaljai magyarságnak (...) saját jól felfogott érdeke, hogy anyanyelve megőrzése mellett elsajátítsa az államnyelvet és még legalább egy világnyelvet. A közösség elé tehát ennek elérését kell célként kitűzni. A fentiek értelmében a kárpátaljai magyar tannyelvű oktatás célja és feladata tehát jól kommunikáló, az anyanyelvet az adott beszédhelyzethez igazodó módon használni képes, a helyi értékek és az összmagyar kultúra iránt fogékony, az anyanyelvet a következő generációinak lehetőség szerint továbbadó, ugyanakkor kétnyelvű, vagyis az államnyelvet és egy nemzetközi nyelvet a boldoguláshoz megfelelő szinten ismerő egyének képzése.”¹ Az idézet is hűen cáfolja az ukrán hatalom azon állítását, miszerint a kárpátaljai magyarok nem is akarják megtanulni az államnyelvet. Csak zárójelben jegyzem meg, azt a nyelvet, amit önmagukat ukránnak nevező százezrek sem beszélnek maradéktalanul, a politikusokról már nem is szólva.

Az Ukrajnában élő kisebbségek számára a Juscsenko-Timosenko kettős vezette, úgynevezett narancsos forradalom győzelme kongatta meg a vészharangot. A nacionalista és sovinizta elemeket soraiban tudó új kormánykoalíció egyik legfőbb törekvése az országban élő jelentős létszámú nemzeti kisebbség mielőbbi asszimilálása, minek következtében célponttá váltak a kisebbségi oktatási rendszerek is. 2008. május 6-án Ivan Vakarczuk, a Timosenko-kormány oktatásügyi minisztere kiadta a 461. számú rendeletet, amely az ukrán nyelv nemzetiségi iskolákban történő oktatásának javítását tűzte ki céljául. Ez tulajdonképpen kívánatos is lenne, hiszen a magyar iskolákból kikerülő diákok nem vagy alig beszélnek a többségi nyelvet, az ukránt, ezáltal pedig behozhatatlan hátrányba kerülnek a munkaerőpiacon, a mindennapi boldogulásban. A módszerrel viszont nagy bajok vannak azóta is. A rendelet szerint a nemzetiségi iskolákban három év alatt az oktatási nyelvet át kell állítani az ukránra. Az világos, hogy ez a nacionalista indíttatású intézkedés Ukrajna legnagyobb kisebbsége, a 11-13 milliós orosz közösség és annak oktatási rendszere ellen irányul, de ezzel együtt más nemzetiségi: román, lengyel, tatár iskolák, és a különösen fejlett és széleskörű magyar iskolarendszer is komoly veszélybe került. A miniszteri rendelet eredeti formájában való végrehajtása a magyar iskolarendszer teljes felszámolását eredményezné. Magyarán szólva a magyar gyerekek három év múlva, 2011-re már nem tanulhatnak az anyanyelvükön. Ez akkor elmaradt, de sajnos 2017-re megvalósult, legalábbis jogi értelemben, továbbá ezt már nem kormányrendelet, hanem törvény írja elő.

Korántsem Vakarcsuk úr és az őt alkalmazó kormány intézte az első támadást az ukrainai magyar nyelvű oktatás vagy annak egyes tanintézményei ellen, viszont addig ez volt a legveszedelmesebb. A negatív előjelekből korábban sem volt hiány. Még a Kucsma-éra alatt hozták létre Beregszászon a Magyar Tanárképző Főiskolát, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elődjét. A vezetőségnek már a megalakulása pillanatától hatalmas ellenszéllel szemben kellett navigálnia. A folyamatosan bővülő felsőoktatási intézmény a városi tanácstól megkapta a korábbi Törvényszék épületét. Az ukrán állam egyetlen kopejka támogatást sem nyújtott az alapítványi fenntartású intézménynek. A főiskola a magyar állam, önkormányzatok, alapítványok és magánszemélyek segítségével épült újjá, s a magyar állam támogatásával működik mindmáig. Az ukrán állam ahelyett, hogy anyagi vagy egyéb segítséget nyújtott volna, hatalmi szóval el akarta venni az oktatási intézménynek otthont adó épületet. Soós Kálmán rektor, Orosz Ildikó igazgató és munkatársaik minden követ megmozgattak az épület védelmében. A hatalom végül, többek között magyarországi politikusok és közszereplők, az Európai Unió és az USA kongresszusa hathatós közbenjárásának is köszönhetően, meghátrált. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola sokáig az egyetlen Magyarországon kívül működő magyar tannyelvű felsőoktatási intézmény volt.

Az újabb támadást az ukrán nyelvű emeltszintű érettségi bevezetése jelentette. Az ukrán anyanyelvű tanulóknak is komoly nehézséget okozó tesztkérdések miatt a végzős kárpátaljai magyar diákok túlnyomó része megbukott, és ezáltal elesett a továbbtanulástól. A kárpátaljai magyar érdekképviseletek hiába tiltakoztak a szaktárcánál. A dolgok ilyenén állása miatt sok magyar szülő ukrán iskolába íratta be tanköteles korú gyermekét, sőt az is előfordult, hogy a tanév közben írták át gyermeküket magyar iskolából ukránba. A szóban forgó miniszteri rendelet még inkább felerősítette ezt a folyamatot, pedig ezzel a magyar szülők a hatalom kezére játszanak, elősegítve a kormány asszimilációs politikáját. Egy nyelv addig él, amíg van élő ember, aki beszéli azt. A magyar nyelvű oktatás hiányát nem ellensúlyozhatja egyedül a család. Az asszimilációs folyamat két emberöltő alatt teljessé válhat, azaz nem lesz többé Kárpátalján magyarul beszélő ember.

Vakarcsuk rendelete természetesen nem maradt visszhang nélkül, az akkor még megosztott ukrainai magyar közösség szinte minden jelentős képviselője megszólalt a témában. Az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) aláírásgyűjtésbe kezdett a rendelet visszavonása ügyében. Az országos magyar szervezet, az ügy megnyugtató rendezése érdekében be-

advánnyal fordult az ukrán és a magyar kormányhoz. Az MTI-hez is eljuttattak egy közleményt, amelyben aggodalmukat fejezik ki az ukrainai közoktatásban tapasztalható állapotok miatt. A szervezet vezetősége felháborodásának adott hangot, az oktatási miniszter május 26-án kelt 461. számú rendeletével kapcsolatban, amely: nyíltan kisebbségellenes és több szempontból is sérti Ukrajna alkotmányát. A magyar iskolarendszer ukrán nyelvére való átállítása az ukrainai magyar közösség beolvadását eredményezheti. Az UMDSZ nyilatkozata kiemelte, hogy az ominózus rendelet nemcsak alkotmányellenes, hanem ellentétes a fennálló ukrán törvényekkel, az ország nemzetközi kötelezettségvállalásaival és egyes nemzetközi egyezmények előírásaival is, továbbá, kétségessé teszi Ukrajna európai integrációs erőfeszítéseit, aláássák az állam nemzetközi tekintélyét és megítélését. Ma már sokkal súlyosabb a helyzet, mint 2008-ban volt. Ukrajna a nagyhatalmi politika véres játszótérévé vált, elvesztette területének jelentős részét, évek óta polgárháború dúlja, anyagi és erkölcsi válságba süllyedt, a szabadság és a gazdagság illúzióját kergetve elvesztette teljes függetlenségét. A nyilatkozathoz visszatérve, az UMDSZ felkért minden, a kárpátaljai magyarsággal együtt érző *„honfitársat, érdekvédelmi és szakmai szervezetet, hogy nyíltan csatlakozzon az akcióhoz és ítélje el a magyarellenos, kisebbségellenes intézkedéseket”*.²

Ugyancsak tiltakozását fejezte ki a másik kárpátaljai magyar érdekvédelmi szervezet, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) is. A KMKSZ korábban hibát követett el, amikor választási szövetségre lépett a szélsőséges nacionalista pártokat és szervezeteket soraiban tudó „narancsos koalícióval”. Cserébe Kovács Miklós, a KMKSZ akkori elnöke a szerény 99. helyet kapta Viktor Juscsenko pártjának, a Mi Ukrajnáknak a listáján, természetesen nem került be a „Verhovna Radába”³, Juscsenko pedig választási győzelme után gyorsan elfelejtette a kárpátaljai magyarságnak tett ígéreteit. Ebben a paktumban az államfőn és pártján kívül mindenki veszített, de a legnagyobb vesztes a kárpátaljai magyarság volt. Azt sem szabad elfelejteni, hogy Ivan Vakarcukot éppen a Mi Ukrajnánk pártja delegálta a Timosenko kabinetbe, aki elszánt emberként igyekezett mindenáron véghezvinni elképzeléseit, amiben Viktor Juscsenko államfő is támogatta.

A heves és elkeseredett tiltakozások végül azt eredményezték, hogy Kárpátaljára látogatott Olekszandr Szemenenko, az oktatási minisztérium nemzetiségi oktatással foglalkozó főmunkatársa. A hivatalos verzió szerint az oktatási szakembernek az információszerzés volt a fő feladata, ebben segítsé-

gére volt Braun László, a kárpátaljai megyei oktatási és tudományos főosztály nemzetiségi iskolákkal foglalkozó munkatársa. Szemenenko látogatása során találkozott több magyar iskola igazgatójával, tanárokkal, szakvezetőkkel, a magyar érdekképviseleti szervezetek vezetőivel, a Kárpátaljai Magyar Szülők Szövetségének képviselőivel stb. A beregszászi főiskolán tárgyalásokat folytatott Orosz Ildikóval és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusok Szövetségének más tisztviselőivel. Az itt megjelent pedagógusok a kijevi vendég tudtára adták, amennyiben az eredeti formájában léptetik életbe a magyarokat hátrányosan érintő rendeletet, akkor a magyar iskolák általános sztrájkba kezdenek. Körútja végén Szemenenko kijelentette, szerinte nem törlik el az ominózus rendeletet, de lát esélyt arra, hogy bizonyos pontokban a szakminiszter változásokat eszközöljön. Ma sokkal súlyosabb a helyzet, hiszen a hatalom semmilyen kompromisszumra nem hajlandó, sőt, cinikus módon, a törvénytörő törvényt úgy állítja be, miszerint az a kisebbségek érdekeit szolgálja. 2008-ban végül is a szaktárca néhány pontban engedett, így a beígért sztrájk szeptemberben elmaradt. Egyelőre.⁴

Magyarország és Ukrajna kapcsolatát már korábban megmérgezte a Vereckei honfoglalási emlékmű körül kialakult huzavona, azóta eltelt időben az újabb ukrán atrocitások csak súlyosbították a helyzetet. Az eredeti terv szerint Matl Péter munkácsi szobrászművész alkotását március 15-én a két államfő, Viktor Jusczenko és Sólyom László közösen avatták volna fel. Ám ezt az ukrán nacionalisták, a Jusczenko és Timosenko tömörülésében lévő pártok és szervezetek megakadályozták. A fokozódó magyarellenesség miatt Sólyom László is elhalasztotta ukrainai útját. A magyar köztársasági elnök végül július elején két napos látogatásra Kijevbe utazott. Sólyom több más téma mellett vendéglátóinak felvetette a kárpátaljai magyar iskolák létét veszélyeztető kormányintézkedések problematikáját. A magyar politikus hangsúlyozta: „*Abban a pillanatban, amint az oktatás kétnyelvűvé válik, az a nyelvvesztés iskolája lesz.*”⁵ Ez volt az első hivatalos magyar diplomáciai lépés a magyar nyelvhasználatot korlátozó miniszteri rendelet ellen. Sólyom László hangsúlyozta, hogy ez nagymértékben felgyorsítaná a kárpátaljai magyarság beolvadását, amit a határokon túl élő 3,5 millió fős magyarságért felelős anyaország nem tud elfogadni. A magyar államfő emlékeztette vendéglátóit, hogy az ominózus rendelet szöges ellentétben áll az 1991. évi magyar–ukrán nyilatkozattal és a magyar–ukrán alapszerződéssel, amely egyezmények szavatolják a kisebbségi jogokat. Amíg korábban Jusczenko arról beszélt, hogy nem fogják visszavonni

a 461. számú rendeletet, napjainkban utóda is hasonlóan nyilatkozik. A Sólyommal folytatott megbeszélést követő sajtótájékoztatón kijelentette, hogy az *„ukrán fél nyitotta a kárpátaljai magyar iskolákban a kétnyelvű oktatás problémájának megoldására.”* Megállapodás született arról, hogy államtitkári szinten szakmai egyeztetésekre kerül sor a két szaktárca között. Megértőbbnek bizonyult Julija Timosenko ukrán kormányfő, aki szerint: *„kissé elsziettett lépés volt az ukrán nyelv általánossá tétele.”*⁶

Kijevben Sólyom László találkozott az ukrainai magyar vezetőkkel is. Gajdos István az *Igazi Kárpáti Igaz Szónak* adott interjújában a következőket nyilatkozta: *„Az elnök úr arról tájékoztattott bennünket, hogy ukrán kollégájával abban állapodtak meg, hogy a két ország szakminisztériumai munkacsoportokat hoznak létre a problémás kérdések megoldása érdekében.”* Az is kiderült, hogy Viktor Juscsenko elzárkózott a rendelet visszavonásától, legfeljebb annak módosítását helyezte kilátásba. Ezt a felelős ukrán politikus mondta, aki a választások előtt mindent megígért a KMKSZ vezetőjének a magyar voksokért cserébe. Néhány évvel később hasonlóan járt Brenzovics László, a KMKSZ jelenlegi vezetője is, a különbség csak annyi, hogy Juscsenko helyett ma már Porosenko lett az újabb hitszegő, no meg Brenzovics pártlistáról bekerült a törvényhozásba, ám a 2008-ban felvázolt oktatási rémálom, sajnos mára már véres valósággá vált.

Az UMDSZ vezetője így folytatta: *„Hangsúlyosan szoltam arról, hogy nem egyedű, elszigetelt kisebbség és magyarelles megnyilvánulásoknak vagyunk tanúi Ukrajnában. Tendenciává vált, igazi kampány bontakozott ki ellenünk”.* A Vereckei emlékmű kálváriája, Volodimir Pipas, a Megyei Tanács Mi Ukrajnánk által delegált képviselőjének kirohanásai a Munkácsi vár Turul szobra ellen, a beregszászi magyar szobrok és emléktáblák elleni vandalizmus, magyar sírok meggyalázása stb. egyértelműen alátámasztják Gajdos István szavait. Beregszász város korábbi polgármestere világosan kimondta: *„Az ukrán szélsőséges nacionalista erők vérszemet kaptak, s minden fronton támadnak. A legszomorúbb az egészben, hogy az államhatalom intézkedései is az ő malmukra hajtják a vizet. ... Beregszászban tanácsi határozattal állunk ki nemzeti lobogóink használata mellett, s erre szólítom fel a többi önkormányzatot is. ... a közösségünket sújtó intézkedések ellentétesek Ukrajna Alkotmányának számos tételével, törvényeivel, nemzetközi kötelezettségvállalásaival, a nemzetközi jog előírásaival. ... a hagyományosan jó ukrán-magyar kapcsolatoknak is felbecsülhetetlen károkat okoznak. Nem véletlen, hogy mindez már az Európai Parlamentben is téma”.*⁷ Mintha csak a jelenlegi helyzetet

vázolná. Szomorúan kell megállapítanom, hogy a közhely, miszerint a történelem ismétli önmagát, legtöbbször a magyar nemzet kárára teljesedik be, legalábbis itt, Közép-Európában.

Vakarcsuk önkényes rendelete nem csak a kárpátaljai magyarság körében váltott ki hatalmas ellenkezést. A kárpátaljai megyei tanács tizennyolcadik ülészakán, a magyar képviselők javaslatát elfogadva az önkormányzat hivatalos tiltakozó levelet intézett Julija Timosenko miniszterelnökhöz és az oktatási tárca vezetőjéhez. Az ellenzék vezető ereje, a Régiók Pártja is aktivizálta magát, július végén a párt frakcióvezetője Ivan Vakarcsuk távozását követelte. Ivan Popescu, a Régiók Pártjának tagja ötvenhárom képviselőtársával közösen küldte el felhívását a miniszterhez, fokozottan kihangsúlyozva, hogy az oktatási tárca korlátozza a nemzeti kisebbségek jogrendszerét, ami egyben alkotmányos jogokat sért. Az ugyancsak régiós Vadim Kolesznicsenko szerint Vakarcsuk szertefoszlattja Ukrajna európai törekvéseinek esélyeit. Mint azt a 2017-es történések megmutatták, ebben nem lett igaza, habár Ukrajna rettentő távolságra van az Európai Unió csatlakozástól, Brüsszelt nem érdekli, nem zavarja az új ukrán oktatási törvény jogsértő mivolta. Az EU ugyan nem követte az USA példáját, amikor az gyorsan üdvözölte a törvényt, ugyanakkor el sem ítélte.

Egy másik közhelyt alátámasztva, miszerint nincs új a nap alatt, Sztaniszlav Arzseritiny, Vakarcsuk párttársa szerint viszont a kárpátaljai nemzetiségi problémákat kívülről gerjesztik.⁸ Vajon 2008-ban kire, kikre utalt az ukrán honatyja, csak nem az akarta sugallni, hogy Magyarország állt a háttérben? Nem tudhatom, Arzseritiny milyen indíttatásból ragadtatta magát erre a kijelentésre, hiszen Magyarország erejéből néhány erőtlen tiltakozásra és diplomáciai lépésre futotta, ellentétben Oroszországgal, amely minden lehetséges eszközt bevetett, hogy megsegítse az Ukrajnában élő oroszokat. Persze Magyarországnak nagyságrendekkel kisebb a mozgásteret az ilyen helyzetekben, ennek ellenére a kárpátaljai magyarság erélyesebb és hathatósabb segítséget és támogatást vár el az anyaországtól. Mára legalább ez teljesült.

A kormány nyelvpolitikája ellen országos ellenállás bontakozott ki. Az Ukrajnában élő nemzeti kisebbségek szervezetei és a társadalmi csoportosulások képviselői nyílt levelet intéztek Viktor Juscsenkohoz, Julija Timosenkhoz, Arsenyij Jacenyuk házelnökhöz és Nyina Karpacsova ombudsmanhoz, amelyben követelik a rendelet mielőbbi visszavonását. A nyilatkozatot több orosz és román civil szervezet mellett a magyarok is aláírták.⁹ „A magyar gyerekeknek ugyanaz az érdeke, mint az oroszoknak,

az ukránnak vagy akár a németnek: hogy anyanyelvén tanuljon. A tudást, az alapfogalmakat anyanyelvén sajátítja el a gyermek, az ukrán vagy korábban az orosz csak második nyelv. A szülő a saját felelőtlenségét leplezi azzal, ha azt hiszi, hogy ukrán iskolába adva a gyereket jobban fog tudni haladni ... aki már az első osztályban hátrányban lesz, állandóan le kell majd küzdenie az ukrán nyelv hiányos ismeretéből adódó nehézségeket.”¹⁰

Ukrajna már 2008-ban is komoly gazdasági válságban volt, amit súlyosbított a politikai élet káosza, fejetlenség uralkodott az oktatási rendszerben is. Az országban több száz különböző akkreditációjú és tulajdonformájú egyetem és főiskola működött, sokuknak nem volt megfelelő az oktatási szintje. Hatalmas méreteket öltött a korrupció, ezt az Ukrán Belügyminisztérium sajtószóvivőjének nyilatkozata is alátámasztja. Az ukrán diákok között végzett felmérésből az derült ki, hogy előreszeretettel korrumpálják a tanáraikat. A 2007-es év emelt szintű érettségi eredmények alapján Kárpátalja a sereghajtók között szerepelt, ezt az ukrán és a magyar szakemberek egyaránt a magyar diákok hiányos ukrán nyelvtudásának tudják be. Kárpátalját még a többségében oroszok és tatárok lakta Krím-félsziget is megelőzte. A Krímnél maradván, 2008 augusztusának végén a Krími Autonóm Köztársaság Oktatásügyi Minisztériuma elvetette az oktatási miniszter rendeletét. Tatjana Doncsenko egy ukrán internetes hírportálnak azt nyilatkozta, hogy tudomása szerint Vakarczuk rendeletét az Igazságügyi Minisztérium még nem hagyta jóvá.¹¹

Az ukrán oktatásban tapasztalható áldatlan állapotokat súlyosbítja az ukrán média hozzáállása. Számos cikk, riport, dokumentumfilm, a válság kialakulásáért a kisebbségeket teszik felelőssé, nincs ez másként napjainkban sem. A nacionalista szervezetek egységesen Ivan Vakarczuk mögé sorakoztak fel, sajnálatos, de így tett számos felsőoktatási vezető is. A magyarellenességéről elhíresült Volodimir Fenics, az Ungvári Nemzeti Egyetem történelem karának dékánja az ungvári www.zakarpattya.net.ua nevű internetes hírújságban a következőket írta: „Ukrajna diplomáciailag teljesen kapitulált Magyarország és a „neki alárendelt” ukrainai magyar szervezetek előtt a kisebbségi, különösen az anyanyelvű oktatási jogok biztosítása terén.” Így folytatta: „Ukrajna a magyar történelem tantárgyként való oktatásának engedélyezésével a magyar iskolák diákjaiból nem ukrán, hanem magyar hazafiakat nevel.”¹²

A magyarelles közvélemény-formálás még inkább felerősödött Sólyom László augusztusban tett beregszászi villámlátogatása után. A *Zerkalo Nygyeli* című kijevei hetilap szerint „... a magyar államfő néhány órás láto-

gatása súlyosan sértette az ukrán nemzeti érdekeket.” A sem politikai, sem erkölcsi korrektséggel nem vádolható hetilap nehezményezte, hogy Sólyom László felvetette az ukrainai pártlistás rendszerű választási rendszer káros voltát, amely megfosztja a kisebbségeket az önálló parlamenti képvisellettől, pedig az korábban alanyi jogon, a számarányukat figyelembe véve, automatikusan járt nekik. Természetesen a kétnyelvű oktatás témája is szóba került. Ez már tényleg kiverte a biztosítékot a cikk szerzőjénél. Így reagált a magyar államfő felvetésére: *„A szomszédos ország elnökének természetesen lehet saját véleménye Ukrajna választási rendszeréről és nyelvpolitikájáról, hasonló kijelentéseket tennie azonban – a diplomácia nyelvén fogalmazva is – nem egészen korrekt.”*¹³

A magyar iskolák vezetői, tanárok, szülők és diákok egyaránt szorongva kezdték meg az új tanévet. Az ünnepélyes tanévnnyitókra rányomta bélyegét a bizonytalanság, a keserűség. Mindenki átérezte, hogy itt jóval többről van szó annál, mint hogy egy magyar kisdiák magyarul tanulja-e mondjuk a történelmet, vagy éppen ukránul. A fő kérdés már az, vajon sikerül-e megvédeni a nemzettudat alappilléret, a magyar iskolarendszert? Csapon, ahol a város önkormányzata elutasította a miniszteri rendeletet, Maha László, a 2. sz. Széchenyi István Középiskola igazgatója, ünnepi beszédében kijelentette, reméli, a minisztérium bölcs munkatársai átgondolják, milyen következményekkel jár a kisebbségi iskolák elukránosítása, megtalálják a megfelelő módszereket, amelyekkel elő lehet segíteni, hogy a magyar diákok tökéletesen elsajátítsák az államnyelvet, anélkül, hogy anyanyelvüket elfelejtenék. A Nagydobronyi Középiskolában ifj. Kántor József iskolaigazgató beszédében hangsúlyozta: *„...egyre nagyobb kihívás évről évre. És ez, sajnos nemcsak az általános fejlődésnek köszönhető, hanem azoknak az ukrainai törvényeknek és szabályoknak is, melyek egyre nehezebb helyzetbe hozzák a kárpátaljai magyar oktatást és már veszélyeztetik annak jövőjét. Arra kell törekedniünk, hogy a kezeink között felnövekvő generáció olyan alapokat kapjon, hogy felnőtté válva stabil alapköve legyen nemzetünknek.”*

A Nagyszőlősi Perényi Zsigmond Középiskolában Lengyel Donát, a Nagyszőlősi Ferences-rendi Misszió szerzetes papja felszólította a diákokat, a jövő nemzedékeként óvják és ápolják a magyar nyelvet, kultúrát, a hagyományokat, ezért legyenek öntudatos magyar keresztény felnőttek, és váljon hivatásukká a magyarságuk. Sari József, a Viski Kölcsey Ferenc Középiskola igazgató-helyettese többek között a következőkkel fordult a megjelentekhez: *„452 év óta minden év kora őszén elsős gyerekek indultak a viski magyar*

iskolába. Különböző korszakokat, rendszereket éltünk meg és túl: két biztos pontunk mindig volt – a templom és az iskola. Én hiszem azt, hogy minden nehézség, fondorlat ellenére munkál e közösségben annyi ész, szív, akarat és kitarítás, hogy ez az elkövetkező száz évben is úgy legyen.”¹⁴

A beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanévnyitói ünnepségét szokásosan a városi református templomban tartották meg, ami az iskola épületével szemben található. Dr. Soós Kálmán rektor az újonnan felvételt nyert hallgatókat üdvözölte, felkérte őket, hogy vállaljanak szolidaritást azon társaikkal, akik a szaktantárgyaikból ugyan magas pontszámot értek el, de ukrán nyelvből nem tudták elérni a 124-es ponthatárt. Sajnos nagyon sokan voltak, akik az ukrán nyelv miatt nem nyertek felvételt. Ezen diákok számára két út kínálkozott: vagy a következő évben megpróbálnak felvételt nyerni valamelyik magyarországi felsőfokú tanintézetbe, vagy az előttük álló egy évben intenzíven tanulják az ukrán nyelvet, a jövő évi sikeres felvételi érdekében, de biztosan voltak olyanok is, akiket letört és visszavetett ez a kudarc. Talán még a továbbtanulásról is letettek. Ez a minisztériumi intézkedés arra ösztönözte a kárpátaljai magyar fiatalokat, hogy Magyarországra menjenek tanulni, amennyiben a család anyagi helyzete ezt lehetővé teszi számukra. Köztudott tény, hogy a Magyarországon diplomát szerzők 95 %-a elvész a kárpátaljai magyarság számára, mert tanulmányaik befejezésével nem térnek vissza szülőföldjükre. Ha a dolgok emberi oldalát nézzük, ezt nem is lehet felróni a számukra. Mindenkinnek csak egy élete van, ebből kell kihoznia a legtöbbet.

Vakarcsuk és a kormány elszántan próbálta foganatosítani a törvénysértő rendeletet, de elszántak a kisebbségek is. Az ukrainai politikai pártok közül 2008-ban a legmarkánsabban a Régiók Pártja állt ki a nemzetiségi iskolák ügye mellett. Az oroszbarát tömörülés parlamenti képviselőcsoportja visszatérően a 461. számú rendelet azonnali visszavonását és a főbűnös, a nacionalizmussal is megvádolt, Ivan Vakarcsuk oktatási és tudományos miniszter menesztését és felelősségre vonását követelte Julija Timosenko kormányfőtől. Figyelemre méltó, hogy a frakció nem csupán a szakminiszter menesztését követelte, hanem azon túl személyes felelősségre vonását is, amiért átgondolatlan és felelőtlen intézkedésével megsértette az ukrainai kisebbségek érdekeit, az alkotmányt, az ország törvényeit és nem utolsó sorban ártott Ukrajna nemzetközi hírének. Vadim Koleszniczenko képviselő szerint a rendelet „bűnös kísérlet, a nemzetiségi iskolák, vagyis közel 1500 tanintézet és félmillió tanuló átállítása a kétnyelvű oktatásra, a kisebbségek nyelvének az

oktatási folyamatból való kizorítása révén.” A magyar pártok és szervezetek is csatlakoztak a közös tiltakozáshoz, emellett önállóan is keresik azokat a fórumokat, amelyek hathatós segítséget nyújthatnak számukra a magyar iskolák megmentéséért folytatott harcban. Az ukrán kormányzat teljesen figyelmen kívül hagyta Magyarország visszafogott diplomáciai lépéseit. Napjainkban a Porosenko kormány sem veszi komolyan a magyar diplomáciát, a kormányzati nyilatkozatok azt tükrözik, hogy a hatalom, az USA-val és az EU-val a hátuk mögött, meg van győződve arról, hogy büntetlenül taposhatják el a kisebbségek jogait, még a látszatdemokráciára sem ügyelve.

A Timosenko-kormányzat 2008-ban főként a kisebb létszámú nemzetiiségeket vette célba, mivel akkor az oroszok Ukrajnában még jelentős politikai erőt képviseltek. Nem véletlenül jegyezte meg Medvigy István, az UMDSZ megyei képviselője: *„... nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy az Ukrajnában élő orosz lakosság száma többszörösen meghaladja a magyarokét. Márpedig, ha nekik kijárnak a számarányukból adódó előnyök, akkor ezek minden nemzetiség esetében is érvényesek”*.¹⁵

A 461. számú kormányrendelet nemcsak az oroszokkal hozta közelebb a magyarokat, hiszen ez az intézkedés nem kevésbé sújtotta az ukrainai románságot sem. Ukrajnában amúgy sem tapasztalható a romániaihoz hasonló magyar-román ellenszenv. Kárpátalja mindig egy soknemzetiségű, békés sziget volt Európa közepén, és remélhetőleg a jövőben is az marad. Igaz, hogy a szegénység, a nyomor hosszabb időre rendezkedett be ezen a vidéken, ennek ellenére, korábban sosem fordultak elő faji vagy vallási villongások, ha a politika baljós démona nem szólna közbe, a vidék soknemzetiségű lakossága ma is békében élne egymás mellett, egymással.

A kormányrendelet ellen az ukrainai románok is hevesen tiltakoztak, akik nemcsak Kárpátalján, hanem Csenyivci és Odessza megyében is nagyszámú közösséget alkotnak, *„Mentsétek meg a románságot!”* segélykiáltással fordultak a bukaresti vezetőkhöz. *„A nem ukránok elukránosítása és a kisebbségek elnemzetietlenítése sztahanovista ütemben zajlik”* – áll az Ukrainai Románok Közösségének nyílt levelében. Az Európai Parlamentben Romániát képviselő Tőkés László sürgette az Unió és a tagállamok kiállítását az Ukrajnában élő kisebbségek (különös tekintettel a románságra és a magyarságra) iskolái védelmében, de ettől is tovább ment, és azt kérte, az Európai Unió egységesen ítélje el az ukrán vezetés erőszakos asszimilációs törekvéseit: *„Európa álljon ki a jogfosztott és veszélyeztetett ukrainai nemzeti kisebbségek védelmében.”* Az EU ezirányú lépésére azóta is várunk.

A kárpátaljai magyar iskolák mellett emelte fel szavát Jeszenszky Géza volt külügyminiszter (vajon az akkor hivatalban lévő miért hallgatott?), Szájer József, az Európai Parlament Magyar Néppárti Képviselőcsoportjának vezetője, Szekeres Imre, Magyarország honvédelmi minisztere stb. is.¹⁶ Kívánatos lenne, ha az Európai Unió a kisebbségi jogok védelmében végre ténylegesen is fellépne.

A 2008-ban, a hatodik alkalommal megrendezett Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fórumán is napirendre került az ukrán oktatáspolitikáé. Az ülésen Kovács Miklós, a KMKSZ vezetője számolt be a kárpátaljai magyarság elleni durva támadásról. Hangsúlyozta: „*az ukrán állam szervezett és nagyon erőszakos lépéseket tett a nem ukrán nyelvű oktatás ellehetetlenítésére.*” Szili Katalin, a magyar parlament elnöke levélben kérte az ukrán kollégája segítségét a kárpátaljai magyar nyelvű iskolák megmaradása érdekében.¹⁷

Az Ukrán-Magyar Kormányközi Kisebbségi Vegyes Bizottság Ungváron megtartott ülészakát értékelve Gémesi Ferenc, a Miniszterelnöki Hivatal kisebbség- és nemzetpolitikáért felelős szakállamtitkára nyilatkozta: „*Van értelme Kárpátalján magyar nyelvű iskolába járattatni a gyerekeket, mert van jövője a magyar nyelvű oktatásnak Ukrajnában.*” Elmondta, hogy a magyar fél felkérte az ukrán közoktatási hatóságot, hogy a korábbi gyakorlathoz hasonlóan biztosítsa a magyar nyelvű érettségi és felvételi lehetőséget a magyar végzősök számára. Magyarország az ukrán nyelvű oktatás hathatós elősegítéséhez és megnyugtató rendezéséhez minden segítséget felajánlott.¹⁸ Ez mind szépen hangzik, ugyanakkor nem tudja elkendőzni a tény, hogy semmilyen megnyugtató megállapodás nem történt. Az ülésen felszólaló dr. Orosz Ildikó, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnöke leszögezte, a jelenlegi ukrán oktatáspolitikáé egy 2002 óta tartó negatív folyamat betetőzése. A 2004-ben győzött „narancsos” forradalomban létrejött az ukrán politikai nemzet, a december 5-i eredménytelen magyarországi népszavazással pedig – Orosz Ildikó szavait idézve – Magyarországon „*leírták a kárpátaljai magyarságot*”.¹⁹ Kétségtelen, hogy könnyebb elbánni egy olyan kisebbséggel, amelynek nincs anyaországa, vagy van, de az felelőtlenül viszonyul a határain túl élő nemzetársaihoz. Az ukrán emeltszintű érettségik miatt nagyságrendekkel csökkent az érettségivel rendelkezők száma a kárpátaljai magyarok körében.

Összegezve a tényeket, az ukrán vezetés olyan irányelveket követ, amelyek az ország nemzetállammá változtatását célozzák meg, s ehhez válogatás nélkül minden eszközt felhasznál. Ám a Kárpát-medencei példák jól mutatják, hogy ez a törekvése nem sikerülhet, kudarcra van ítélve. Nem sikerült ez

sem Romániának, sem Jugoszláviának, pedig a bukaresti vezetés már 97 éve próbálkozik, mindhiába. Szlovákia ez irányú lépései is akadályokba ütköznek. A kárpátaljai magyarság szemmel láthatólag mindent megtesz, hogy megvédje iskoláit. Megnyugtató, hogy ebben Magyarország és számos nemzetközi szervezet, politikus, magánember is segíti. A többség bizakodással tekint a jövőbe, de szép számmal vannak, akik elcsüggedtek, beletörődtek a „megváltoztathatatlanba”. Egyre nő azon magyar szülők száma, akik a magyar iskolák helyett ukrán tanyelvűbe íratják be a gyerekeiket. A másik válasz: az elvándorlás, az áttelepülés, főleg Magyarországra. A szülők már azzal a céllal küldik magyarországi iskolákba a gyerekeiket, hogy diplomát szerevezve ott is telepedjenek le. Pedig még semmi sincsen veszve. A kárpátaljai magyarság túlélte ettől már kritikussabb helyzetet is. Az 1944-es szovjet megszállást követő években nem is voltak magyar iskolák Kárpátalján. Most vannak, és remélhetőleg lesznek a jövőben is. Ukrajna politikailag és társadalmilag is megosztott, ma már állandó határai sincsenek.

Zárásként Riskó Mártát, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnökét, a Beregszászi Magyar Gimnázium tanárát idézem: „*Kérek minden szülőt, aki a csak magyarul beszélő gyermekét ukrán iskolába akarja adni, hogy képzelje magát a gyermeke helyébe! Képzeljék el, mit érez a gyermekük, amikor azt látja, hogy a többiek értik, tudják, ami számára érthetetlen vagy nehéz! Képzeljék el, milyen érzésekkel indul iskolába a gyermekük!*”²⁰

JEGYZETEK:

¹ Csernicskó István: *A nyelvészek társadalmi felelőssége, avagy: néhány érv az anyanyelvi iskola mellett.* www.karpatinfo.net, 2008.július 24.

² Tiltakozó akcióba kezd az UMDSZ a magyar oktatás védelmében. MTI. 2008. június. 06.

³ Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa, azaz a parlament.

⁴ Badó Zsolt: *A magyar pedagógusok a sztrájktól sem riadnak vissza.* In.: *Kárpátalja.* 20008. július 11.

⁵ D. Gy.: *Sólyom ígéretekkel tért haza.* In.: *Igazi Kárpáti Igaz Szó.* IV: évf. 105-106. szám. 2008. július 10.

⁶ D. Gy.: *Sólyom ígéretekkel tért haza.* In.: *Igazi Kárpáti Igaz Szó.* IV: évf. 105-106. szám. 2008. július 10.

⁷ Bíró László: *Gajdos István: vérszemet kaptak a nacionalisták* In.: *Igazi Kárpáti Igaz Szó.* IV: évf. 105-106. szám. 2008. július 10.

⁸ A „főpedagógus” fejét követelik. In.: *Igazi Kárpáti Igaz Szó.* IV. évf. 115-116. szám. 2008. július 26.

⁹ U.o.

¹⁰ Badó Zsolt: *Kulin Zoltán: „Nem a kétnyelvű iskola a megoldás”* In.: *Kárpátalja.* 2008. július 27.

¹¹ Krím lemond az ukrán oktatásról. In.: <http://www.karpatinfo.net/modules.php?name=News&file=article&sid=73460>

¹² Ungvári dékán: Ukrajna magyar hazafiakat nevel. MTI 2008. augusztus 20.

¹³ Kijevi lap kellemetlen utóérzésről ír Sólyom László kárpátaljai látogatás után. MTI 2008. augusztus 23.

¹⁴ „Ne hagyjátok ... az iskolákat” In.: *Kárpátalja*. 2008. szeptember 08.

¹⁵ T.V.: *Védekeznek a kisebbségek*. In.: *Igazi Kárpáti Igaz Szó*. IV. évf. 143. szám. 2008. szeptember 13.

¹⁶ „Tőkés László is mellénk állt”. In.: *Igazi Kárpáti Igaz Szó*. IV. évf. 147. szám. 2008. szeptember 20.

¹⁷ Tiltakozás az ukrán oktatáspolitiká ellen. *Kárpátalja/MTI* 2008. szeptember 21.

¹⁸ Gémesi: *Van jövője a magyar nyelvű oktatásnak Ukrajnában*. In.: www.karpatinfo.net, *Kárpátinfó/MTI* 2008. szeptember 19.

¹⁹ Sz.Cs: *oktatás: újjá kell építeni, ami leromboltott*. In.: *Kárpátalja* 2008. szeptember 27.

²⁰ Bíró Zsolt: *„Most sokkal többről van szó, mint a saját gyermekünk jövőjéről.”* In.: *Kárpátalja*. 2008. augusztus 16.

CZÉBELY LAJOS

BARANGOLÁS A VISKI REFORMÁTUS TEMETŐBEN

A viski temető az északi kapuból

A viski református temetőnek két bejárata van: az északi és a déli. Látogatásunkat az északi kaputól kezdjük, melyen belépve, a főúttól jobbra egy kényelmes út vezet a régi sírkertbe. Az út bal oldalán a negyedik sorban nyugat felé egy gúlában végződő vasból öntött síremlék tűnik szemünkbe. Felirata egyszerű: **Géressy László (1804–1870)**. A viski református egyházat 1834–1870 között szolgáló lelkésze van szó, aki a reformkor szellemét őrizte és oltotta bele a viskiekbe egyéb múlthatlan érdemei mellett. Fia, Géressy Kálmán jogakadémiai tanár, történész, színháztörténész volt Debrecenben. A síremlék bal oldalán fehér márványkő a következő felirat-

tal: **Géressy Lászlóné Lugossy Júliánna** 1814-1891. Róla azt kell tudnunk, hogy a felsőbányai prédikátor, Lugossy József (a híres orientalista, Lugossy László testvére) leánya volt.

Még ebben a sorban nyugat felé hatalmas szürke márványoszlop emelkedik **Székelyhidy József** *Visk város volt főjegyzője 1839-1897 és neje Derczeny Júliánna* 1852-1887 felirattal. Egy sír kihagyása után, fekete márványsíremléken a következő felirat áll: **A. B. F. R. A./ Itt nyugszik/ Csomár Géza/** ref. lelkipásztor/ 1910-1977/ „*Mert nekem mind életemben, / mind halálomban nyereségem a Krisztus.*” *Fil. 1: 21*

Csomár Géza Tiszteletes úr Forgon Pál (a későbbi püspök) elhurcolása után lett viski lelkész, és 26 évig szolgált a gyülekezetet.

Hagyományos viski férfi és női fejfa

Egy sorral északra egy kettévált fekete márvány síremléket találunk, felirata: *Itt nyugszik Peleskey Sándor lelkipásztor neje Horváth Berta* *élt 24 évet meghalt 1918. dec. 7-én. Annak a Peleskey Sándornak (1887-1958) a felesége nyugszik itt, aki 16 évig szolgált Viskén, ő írta meg a viski református egyház történetét, a csehek üldözték el. A Szatmár megyei Ombódon halt meg 1958-ban.*

Ha tovább lépünk ezen a soron nyugat felé, **Tusa Menyhért** (1885-1943) és neje, **Biki Juliska** (1887-1926) közös márványsíremlékéhez érünk.

Tusa tiszteletes úr 18 évig szolgálta hűséggel a gyülekezetet a cseh rendszer idején. Fiuk, Sándor a Gáti Középiskola tanítója volt sokáig.

A papok sírhelyeitől elbúcsúzva az összekötő út végén egy sudár fenyő és egy almafa között messziről látható egy műalkotás, Stec Miklósnak, Ukrajna érdemes népművészenek munkája, amely méltó emlék **Balázs István** viski fafaragó számára. A magyar népi motívumokkal gazdagon díszített gyönyörű síremléket a következő szöveg értelmezi:

A. B. F. R. A.

Itt nyugszik Balázs István
fafaragó-tanár
1948. VI. 18. – 2012. X. 23.

Hazát nem cserél az ember,
amiként arcot sem.
Mindkettőt őseink hagyták ránk
s a hűség kötelez.

Sinkovits Imre

Balázs István síremléke (Stec Miklós alkotása)

Ettől a remekműtől néhány lépéssel keletre található a Burez család sírhantjai, közöttük **Burez Bálint** (1884–1974) községi bíró, viski gazdálkodó. Az első világháború idején, 1914-ben vonult be

katonai szolgálatra, az összeomláskor mint őrmester szerelt le. A szerb, orosz és olasz hadszíntéren küzdött. Megsebesült. Számos kitüntetéssel ismerték el hősiességét. A nagy- és a kisezüst éremmel József királyi főherceg mint hadseregpárancsnok személyesen tüntette ki. A Trianon utáni cseh hatalom, mint a rendszer számára megbízhatatlant, magyarsága miatt megfosztotta a bírói és az *erdőbirtokossági* elnöki tisztétől. Ennek ellenére a község polgárai több ízben megválasztották községi bírónak. Mindvégig a visszacsatolás ügyét szolgálta. Hűségéért a visszacsatolás után a magyar vezetéstől birtokot kapott Baranyában. Az 1944-es hadi helyzet, a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg katonáinak és partizánjainak kegyetlenkedése azonban hazakényszerítette. Családjával szekérral tették meg a nehéz utat, ez a felesége életébe került. Bezdanban temették el, mai napig ott nyugszik. Itthon épp a szovjet hatóság bosszúhadjárata tartott azok ellen, akik a magyar rendszerben valamilyen

állami hivatalt vállaltak. Így fordult a KGB és kiszolgálói figyelme *Burez Bálint* felé. A község egykori vezetője Técsőre menekült. Mikor titokban hazajött, elfogták, s többször is megverték. A legmegalázóbb mégis az volt, amikor a szeretett Visk utcáin két milicista kíséretében végig kellett mennie nyakában szégyentáblával és azt kiabálnia: „Én vagyok a legbitangabb!” A megaláztatásokat méltósággal viselte. A megpróbáltatások ellenére szép kort ért meg, 90 éves korában halt meg.

A temető északi kerítése mentén nyugatra haladva találunk egy koszorúkkal gazdagon borított még frissnek tűnő sírhantot, a hagyományos viski fejfán a következő felirattal: *Itt nyugszik Sari József /Élt 94 évet/ Meghalt 2015. X-hó. 11. / Gyászolja szerettei / Béke poraira.* Id. Sari József nevét Kárpátalján mindenki összeköti a magyarság érdekeiért folytatott küzdelemmel. A veszprémi népfőiskola egykori tanulója fáradhatatlan és lelkes szorgalmazója volt a viski magyar tannyelvű középiskola létrehozásának, valamint egyik frontembere az iskolaépület csaknem 20 évig tartó felújításának. Nagy szerepe volt a viski református egyház életében is, ahol több mint 40 éven át tevékenykedett: az egyház jegyzője volt, közben négy évig egyházkerületi főjegyző is. Nevét a kárpátaljai magyar polgárjogi mozgalom szervezői között is ott találjuk, a KMKSZ egyik alapító tagja volt.

Tovább sétálva nyugatra **Csik István** Balázs István által készített faragott fejfája vonja magára a látogató figyelmét. Közvetlen mellette fekete márványemlékoszlop a következő szöveggel: *Itt nyugszik / Csik István / ref. tanító/ 1901–1983 / és felesége / Sedivi Etelka / ref. tanítónő / 1908–2005. ”Ama nemes harcot / megharcoltam...” Gyászolja szerető / Családja / Béke poraira.* Csik István emléket a temetőn kívül is őrzi egy emlékmű a Viski Kölcsey Ferenc Középiskola Nagy utcai homlokzata előtt. Balázs István növénymotívumokkal gazdagon díszített fából faragott emlékművén egy hatalmas szárnyú sas körme közötti pajzson ez áll: *Csik István / ref. tanító igazgató / 190. X. 1. – 1983. IV. 11. „Hazátokért, Magyarországotért, a magyar népért, erőtiöket és életeteket nem kímélve, minden tehetségeteket és rendühetetlenségeteket latba vetve, állhatatosan és hűségesen munkálkodjatok – és nemcsak iskoláitokban.”* Állíttatta a KMKSZ viski alapszervezete és a Kölcsey Ferenc Középiskola tantestülete.

Tovább haladva nyugatnak egy patinás fehér márványoszlop-torzó, s a felirat rajta: *ABA FRA / Itt nyugszik / Héder Márton / élt 24 évet / Megh. 1915 május hó 19. / Ellenséges golyó által / Béke hamvain / A haza védelmében történt a halála /szülei és testvére fájdalmára.* A temetőkert több első világháborús síremléket őríz.

Amint elérjük a temető nyugati kerítését visszafordulunk keletnek, két hatalmas tuja árnyékában **Molnár Tibor** faragott fejfája magaslik, mellette fekete márvánnyal borított sírhely a következő felirattal: *Itt nyugszik / Molnár Tibor / igazgató-tanár / 1939-1998/ és neje / Molnár Tiborné / szül. Krüzsely Katalin / tanárnő/ 1940. 04. 25 – 2002 I. 5. / „Aki eleget tett a maga korának az minden következőknek él.” Kazinczy Ferenc. Molnár Tibor kémiatanár volt a viski magyar iskola első szabadon választott igazgatója (1988) a szovjet rendszer idején. A gálócsi születésű tanár, aki az 1970-es évek polgárjogi mozgalmának is aktív résztvevője volt, így vallott választott hazájáról és hivatásáról: „Nem itt születtem, de sorsközösséget vállaltam a viskiekkel. Itt találtam értelmes feladatokat a magam számára, amelyekhez erkölcsi ösztönzést az erős akaratú, gyökereikhez ragaszkodó embe-
rektől kapok. Úgy érzem, szükség van itt rám.”¹*

Folytatva utunkat kelet felé, jobbra található **Ladányi Pál** 1848–49-es honvéd sötétszürke márvány sírkövét a következő felirattal: *Itt nyugszik / Ladányi Pál / A viski református egyháznak 22 éven át lelkésze, / s 'máramaros ugocsai / egyházmegye főjegyzője / és tanács bírója. / Meghalt 1894-ben / élete 68^{ik} évében. /Az igazak emléke áldott. /Péld. X. 7./ Ez emléket állították volt hívei, / barátai és hálás gyermekei.*

Ladányi Pál Fertőszalmáson született, tanulmányai után Gárdonyban lett rektor, itt érte a szabadságharc kezdete. Önkéntes lett, Nagy Sándor József csapatához került. 13 ütközetben vett részt, köztük Budavár ostromában, a pákozdi csatában és Debrecenben. Ott volt a fájdalmas világosi fegyverletételnél is, ahonnan bujdokolva jött haza. Apja mellett segédlelkész és egy időben tanító Szőlősgyulán. Apja halálát követően a gyulaiak megválasztották lelkészüknek, majd 1874-ben a viskiek meghívták papjuknak. 20 évig szolgált Visken hívei nagy meglepedésére.

Ha újra elindulunk az északi bejárat felől, s most már egyenesen haladunk, az út bal oldalán az első sor második sírhelyénél álljunk meg egy pillanatra. A sötétszürke műmárványból készült sírjelre ráillesztett fekete márványtáblán ezt olvashatjuk: *„Itt nyugszik / Krüzsely Erzsébet / élt 76 évet. / 1919-1995/ Béke poraira.*

Krüzsely Erzsébet viski gazdálkodók családjában született, a Beregszászi Gimnáziumban tanult, 1938-ban cserkészvezetői oklevelet szerzett, majd Debrecenben zöldkeresztes védőnőnek készült. Értésülve az oroszok bejöveteléről, Debre-

¹ BORNEMISSZA Eszter: A Misánya tovább él. KISZ. 1989. szeptember 22.

cenből visszatért Viskre. Kuláktalanításkor szinte mindenüket elvették, de helyzetét tovább súlyosbodó tüdőbaja igen megnehezítette. Beregszászba járt kezelésre, de reményt csak a műtét jelentett. Közben a viski lakásán valóságos kis népfoiskola alakult ki, egy „sziget” azok számára, akiknek idegen volt a ’45 utáni társadalmi rend. Ennek a szellemi műhelynek nemcsak viski tagjai voltak, hanem Kárpátalja különböző helyiségeiből is eljöttek megvitatni a kárpátaljai magyarság, sőt az egész magyar nemzet legjelentősebb problémáit, az irodalom, a hit, illetve a vallás kérdéseit. Krüzsely Erzsébet szellemiségét az 1943-as szárszói találkozó formálta, ahol megismerkedett az akkori irodalmi élet nagyjaival, közöttük Németh Lászlóval és Sinka Istvánnal. 1958-ban Munkácson, Pázsit József tiszteletes családjánál talált otthonra, a munkácsi kórházban pedig megismerkedett haláláig hú társával és gondozójával, Nagy Margittal. Munkácson sem apadt a tanítványok serege. *Krüzsely Erzsébet* Munkácsról is visszatért Viskre, miként egykor Debrecenből, de akkor már véglegesen.

Ha ettől a sírtól egyenesen nyugat felé haladunk, *Fodó Sándor* (aki szintén Krüzsely E. tanítványa volt) síremlékéhez érünk. A temetésekor állított Balázs István által faragott fejfa mellé új fekete márvány síremlék is került, amely őrzi a régi viski fejfa formáját és a férfi fejfák szokásos örvény díszítése is rajta van. A felírás a következő: *ABAFRA / Itt nyugszik / Fodó Sándor / egyetemi tanár / a KMKSZ alapító elnöke / 1940. II. 26. – 2005. v. 11. / Állította a KMKSZ*

Fodó Sándor sírja

Folytassuk tovább utunkat nyugat felé, s néhány lépés megtétele után balra az ötödik sorban egy kettősfenyő alatt faragott fejfa magaslik népi és zenei motívumokkal (levél, páva, lant, harmonika). A fejfa felirata a következő: *Pál Kari / zenész-tanár / 1941–1985.*

Pál Károly nevéhez több minden kapcsolódott: számtalan zenésztanítványa mellett az ő nevéhez fűződik a Rajkó-zenekar megszervezése. A magyar iskola énektanára volt, a tanulói énekkarnak, valamint a táncsoportnak vezetését is ellátta nem lebecsülendő eredménnyel. A viski fúvószenekar létrehozását és vezetését is vállalta, sok-sok fiatalnak adva ez által elemi zenei alapismeretet. Majd elévülhetetlen érdemei voltak a viski zeneiskola megteremtésében és működtetésében is. Pál Karinak a titkát nem tudjuk megfejteni. Már kisfiúként versenyre kelve zenélt a nagyokkal, s miután zenei iskolázottságot is szerzett Ungváron, Kandikó szülőházát Visk zenei életének központjává tette. Nyilván volt Pál Karinak valami isteni kapcsolata a zenével és a harmonika gombjaival is, azért hangzott minden egyszerű és bonyolult, népi és klasszikus, komoly- és könnyűzenei dallam olyan magától értődő szépséggel az előadásában, hogy aki hallotta, soha nem felejtí el. És volt Pál Karinak egy nagy szerető szíve, amelybe belefért Visk nagyközség magyar és ruszin népének nép- és műzenei világa. A sok-sok – mára már eltűnő – szórakozási alkalom ének- és táncrendje. És volt szorgalma és nagy-nagy akarata a tanulásra. Együtt kelni és feküdni a muzsikával, bárhol – legyen az lakodalom vagy színpad – igényes dallamvezetés és igényes harmónia-megoldások. Szent teher, de súlyos teher ez az agynak és a szívnek. Talán ezért a korai halála is.

Még ezen a fejfán legalul ez olvasható: *Pál Károlyné / szül. Becske Irén /1953–1992/*

Szomorúfűz a női és örvény motívum a férfi fejfán

A déli bejárat kapujától vezető út mindkét oldalán sűrűn sorakoznak a sírhantok. Itt már alig találunk hagyományos fejfákat. Az úton haladva, a temető közepe táján jobbra három hatalmas fenyőfa mellett egy rendhagyó síremlék áll. A hétágú kopjafának is mondható jel a hét Csüri-testvér emléket őrzi: *Csüri Bálint* primás (1894–1957), *Csüri Géza* kontrás (1895–1955), *Csüri Béla* cimbalmos (1899–1959), *Csüri Árpád* kontrás (1903–1959), *Csüri József* bőgős (1908–1954), *Csüri Dezső* brácsás (1911–1970), *Csüri Gyula* tercprimás (1911–1987). A nevek alatt a felírás: *Állították a hét Csüri testvér emléket kegyelettel őrző viskiek.*

A Csüri fiúk apjuktól sajátították el a muzsikálás művészetét, s hamarosan a megye leghíresebb zenészei lettek. Sőt, mikor a '30-as évek gazdasági válsága belgiumi kivándorlásra készítette őket, a szénbányában töltött nehéz órák után, ott is szívesen játszottak. Összeforrott játéukra és kifinomult zenéjükre felfigyeltek a belga rádió szerkesztői és rádiószerreplésre hívták meg őket. Sorsuk jobbra fordult, de a szülőháza hívásának nem tudtak ellenállni. Hazatérésük után általuk élt a magyar népi és népies muzsika Visken, míg szép sorjában meg nem haltak.

Sétánk vége nem jelenti a viski református temető által őrzött személyek és történetek végét, hiszen ahány fejfa vagy sírhant, annyi regény, annyi élet, annyi kincs. A viski református temetőben, mint minden közösség temetőjében, a nagyközség egy részének történelme él.

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

2017. OKTÓBER – NOVEMBER

ELISMERÉSEK

* **Papp Tihamér** ferences szerzetes, egykori beregszászi plébános részesült idén a *Pásztor Ferenc-díjban*, amely minden év októberében egy olyan személyt illet, aki áldozatos munkájával, szolgálatával hozzájárult a beregszászi római egyház-község életének kibontakozásához.

* A megyei közigazgatási hivatal nevében **Molnár Ildikó**, a megyei művelődési főosztály helyettes vezetője a Tiszapéterfalván megrendezett folklórfesztiválon elismerő oklevéllel tüntette ki **Kovály Csillát**, a Tiszabökényi Kultúrház igazgatóját, a helyi Tiszacsillag Leány- és Asszonykórus művészeti vezetőjét és **Nagy Anikót**, a Kárpátaljai Filharmonia Magyar Melódiák Kamaraegyüttes énekesnőjét.

* A Bethlen Gábor Alapítvány (BGA) *Márton Áron-émlékéremmel* tüntette ki **Matl Péter** munkácsi szobrászművészt, magyar honalapítási emlékművek alkotóját.

* Kitüntették **Zán-Fábián Sándor** kárpátaljai püspököt a magyarság és a keresztyénség védelméért végzett töredelmes munkájáért. A

Reformátusok Szatmárért Közhasznú Egyesület díját a mátészalkai reformációs ünnepségen vehette át.

* **Szergej Lavrov** orosz külügyminiszter *Puskin-éremmel* tüntette ki **Vidnyánszky Attila** Kossuth- és Jászai Mari-díjas rendezőt.

* Szép magyarsággal, kiegyensúlyozottan és közérthetően megírt, ifjúsági és oktatási témájú riportjaiért *Junior Prima-díjjal* jutalmazták Budapesten a *Kárpáti Igaz Szó* újságíróját, **Simon Ritát**.

OKTÓBER

* Ungváron a Lehoczky Tivadar Kárpátaljai Megyei Honismereti Múzeumban *Kelet- és Közép-Európa a kulturális törésvonalak mentén a XI–XII. században: dinasztiák, háborúk, vallások* címmel tartottak nemzetközi tudományos konferenciát a Kárpátaljai Magyar Oktatásért Alapítvány és az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán-Magyar Oktatási-Tudományos Intézete szervezésében.

* A Tiszapéterfalvai Kultúrházban lezajlott a XXVII. Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI), az Uk-

rajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ), a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK), a megyei állami közigazgatás művelődési főosztálya, nemzetiségi és vallásügyi főosztálya, a Nagyszőlősi járási állami közigazgatási hivatal és a Tiszapéterfalvai Községi Tanács szervezésében. A rendezvényt **Zubánics László**, az UMDSZ elnöke nyitotta meg. A jelenlévő fellépőket **Dupka György**, a MÉKK elnöke, **Molnár Ildikó**, a megyei művelődési főosztály helyettes vezetője, **Szabó Tibor**, az UMDSZ művelődési szakbizottságának elnöke és mások üdvözölték.

* A beregszentmiklósi várkastély udvarán megtartották a Pro Arte–Munkács civil szervezet által szervezett IV. Kárpátaljai Nemzetközi Szobrásztábor záróünnepségét. **Matl Péter**, a szervezet elnöke elmondta, hogy Ole Videbæk Dániából, **Said Ahmedi** Iránból, **Piotr Brozek** Lengyelországból, **Balanyi Zoltán** Magyarországról, **Rhea Marmentini** Spanyolországból, **Ivan Demjan** az ukrainai Velétéről, **ifj. Hidi Endre** Nagydobronyból érkezett. A 6 résztvevő két hét alatt komoly műveket formált, amelyek a jövőben meggyenk különböző településeire (Veléte, Gut, Palágykomoróc a munkácsi járási Nadaspatak/Trosztjanica) kerülnek.

* Budapesten a Forrás Galériában **Dupka György**, a MÉKK el-

nöke megnyitotta **Klisza János** ungvári festő kiállítását.

* A Beregszászi Római Katolikus Egyházközség a 2017-re meghirdetett Szent László-év alkalmából a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán tudományos konferenciát rendezett. A tudományos tanácskozást **Majnek Antal** munkácsi megyéspüspök nyitotta meg.

* Az egykor európai hírű szobrász-modellőr Schossel András öntöttvasból készült, művészi értéket képviselő ellopott síremléke helyén a KMKSZ Munkácsi Középszintű Szervezete betonból újra formáztatta az öntöttvas síremlék pontos mását. A pótoltt síremlék ünnepélyes felavatásán beszédet mondott **Kovácsik Antónia** ungvári magyar konzul, **Brenzovics László** parlamenti képviselő, a KMKSZ elnöke, **Szerhij Hajdaj**, a Munkácsi Járási Állami Közigazgatási Hivatal elnöke, **Kopriva Attila**, a művészettörténet kandidátusa, a Kárpátaljai Művészeti Főiskola tanszékvezető tanára **Mikola Dub**, Kölcsey (Кольчино) nagyközség polgármestere, **Emma Ruszin** szobrászművész.

* Az UNE magyar karán megrendezett író-olvasó találkozó, a Fiala Írók Szövetsége és a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság közös rendezvényén **Szöllősi Mátyás** költővel, íróval, fotográfussal **Csordás László** beszélgetett.

* Budapesten, a Duna palotában a DigiSun stúdió bemutatta a *Kárpátaljai Tragédia* című filmet. Mások mellett **Hajduk Márta**, a film rendezője üdvözölte a vendégeket, a 93 éves tiszabökényi **Fóris Kálmánt**, továbbá **dr. Bognár Zalán** történészt és a dokumentumfilm elkészítésében közreműködő személyeket. A filmet **dr. Szakály Sándor** történész mutatta be. **dr. Dupka György** történész, a film egyik szereplője rövid tájékoztatót tartott a kárpátaljai magyarság újabb tragédiáiról, az új oktatási törvény elfogadásának belátható következményeiről.

Ungváron, a Posta téren lévő '56-os emlékműnél **Buhajla József**, Magyarország ungvári főkonzulja köszöntötte a forradalom évfordulója alkalmából szervezett ungvári megemlékezés résztvevőit. Mások mellett ünnepi beszédet tartott **Brenzovics László**, a KMKSZ elnöke, **Zubánics László**, az UMDSZ elnöke, **Henagyij Moszkal** kormányzó, az '56-os túlélők részéről pedig **Milován Sándor**. Ezt követően elhelyezték az emlékezés virágait a Posta téri emlékműnél és az ungvári börtön bejáratánál lévő domborműves emléktáblánál.

* A Magyar Írószövetség és a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság közös rendezvényén, Budapesten mutatkozott be **Shrek Tímea**, **Csornyij Dávid** és **Nagy Tamás**. Az

estet **Szentmártoni János**, az Írószövetség elnöke nyitotta meg, a beszélgetést **Csordás László** moderálta.

* Az UMDSZ támogatásával Palágykomorócon felavatták a magyarországi **Balanyi Zoltán** szobrász *Hidak* című alkotását. A támogatók nevében mások mellett **Zubánics László** elnök, **Matl Péter** szobrász, **Buhajla József** főkonzul, **Illár József** polgármester tartott avatóbeszédet.

* A viski Kölcsey Ferenc Középiskolában Matl Péter Munkácson élő művész *Ötösével* című alkotásaiból nyílt kiállítás, amelyek a művészet eszközeivel mutatják be a Gulág borzalmait.

NOVEMBER

* Az 1956-os forradalom áldozatainak emléknapiját rendezték meg Berettyóújfaluban, a Nadányi Zoltán Művelődési Házban, ahol **dr. Dupka György** GULÁG-kutató tartott előadást *1956 Kárpátalján* címmel. Az előadás keretében bemutatták **Kocsis Csaba** *Elrabolt ötven évem... XX. századi emlékek szintézise* című könyvét (Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2017.)

* Budapesten a Kárpátaljai Szövetség elnöksége megrendezte a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság estjét. A bemutatkozást követően **Csordás László**, **Marcák Gergely**, **Ker-**

tész Dávid, Shrek Tímea és Szabó P. Dóra felolvastak műveikből.

* A hónap elején megrendezésre kerültek a Kárpátaljai magyar irodalmi napok, valamint a XI. Együtt Író-tábor. A rendezvénysorozat helyszínei Ungvár, Munkács, Gát, Beregszász, Nagyberég, Nagyszőlős, Karácsfalva, Péterfalva, Tiszabökény, Tivadarfalva, Nagypalád tanintézményei, könyvtárai voltak. A szervezők tartalmas programmal várták az *Együtt* szerkesztőbizottságát, aktív szerzőit és a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság tagjait. A felkért alkotók közül egyes napi programokban részt vett: **Pomogáts Béla** (Budapest), **Móricz László** (Stockholm), **Vári Fábián László** (Mezővári), **Dupka György** (Ungvár), **Kocsis Csaba** (Berettyóújfalú), **Oláh András** (Mátészalka), **Lengyel János** (Beregszász-Budapest), **Bakos Kiss Károly** (Beregújfalú), **Csordás László** (Eszeny), **Kertész Dávid** (Beregszász), **Marcusák Gergely** (Kincseshomok), **Shrek Tímea, Nagy Tamás** (Beregszász), **Weinrauch Katalin** (Beregszász), **Szemere Judit** (Beregszász) és mások.

A rendezvénysorozat résztvevői a pénteki zárónapon a Tiszapéterfalvai Kölcsey Középiskolában a település neves fiára, Kiss Ferenc irodalomtörténészre (Péterfalva, 1928. november 11. – Budapest, 1999. október 30.) emlékeztek, majd megkoszorúzták a tanintézmény falán lévő emléktáblát.

*Erzsébet osztrák császárné, magyar királyné, ismertebb nevén Sissi tiszteletére állítottak róla mintázott emlékművet a Perecsényi járásban, a Vojevodino turistabázison. Alkotója **Kolodkó Mihály** ungvári szobrász.

* *Innovatív munkamódszerek a könyvtárakban* címmel könyvtáros-továbbképzésre került sor Nagyszőlősön a KMMI és a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár szervezésében. Háziaszony: **Vaskeba Katalin** igazgató. Az ugocsai és a felső-Tisza-vidéki könyvtárosoknak **Dr. Vraukóné Lukács Ilona** főtanácsos, segédkönyvtáros képzésért felelős szakmai vezető tartott szakmai előadást.

* Életének 45. évében elhunyt **Brenzovics Marianna** háromkötetes író, a beregszászi magyar főiskola Magyar Nyelv és Irodalom Tanészékének oktatója.

* **Tóth Róbert** festőművész alkotásaiból nyílt tárlat a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán. A rendezvény a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága és a Rákóczi-főiskola szervezésében valósult meg. Az esemény megnyitóján a jelenlévőket **Kulin Ágnes**, a Révész Imre Társaság elnöke köszöntötte, aki bemutatja **Tóth Róbert** alkotási folyamatát, alkotói világát és munkáit.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán *Indivisibiliter ac Inseparabiliter – Feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul* címmel tudományos konferenciát rendeztek a kiadvány 150. évfordulója alkalmából, amelyet **Orosz Ildikó**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektora, **Csatáry György**, a Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont vezetője nyitott meg.

* „*Nevük élni fog nemzedékről nemzedékre.*” *Múltidézés a Kárpát-medencében: szovjet katonai megtorlás, GULÁG és GUPVI táborok, áldozatok, emlékhelyek...* témakörben nemzetközi emlékkonferenciára került sor Beregszászban, az Európa-Magyar Házban. A rendezvényt **dr. Zubánics László**, a KMMI elnöke és **dr. Tóth Mihály**, a Szolyvai Emlékparkbizottság elnöke nyitotta meg.

* A Szovjetunióba hurcolt politikai foglyok és kényszermunkások emlékére záróprogramjaiba illeszkedve a kárpátaljai magyar és német nemzetiségű férfilakosság 1944 őszi „malenkij robotra” történt elhurcolásáról való méltó megemlékezésékként a Szolyvai Emlékparkbizottság a történelmi egyházakkal, valamint magyar és német társadalmi szervezetekkel közösen ökumenikus istentisztelettel egybekötött koszorúzást tartott a Szolyvai Emlékparkban. A megemlékezés keretében sor került – a Gulág Emlékbizottság által

támogatott – az anyaországi Csonka-Bereg 23 településéből 1768, valamint a szlovákiai Ung-vidék 17 községéből elhurcolt 199 áldozat nevét megőrző 22 emléktábla felavatására, felszentelésére. Ugyanitt a történelmi egyházak lelkipásztorai felszentelték a sztálini terror áldozataivá vált magyar parlamenti képviselőket, felsőházi tagok emlékjelét is.

* Másodszor tartottak búcsút Szt. Erzsébet tiszteletére a Tiszabökényi Árpád-házi Szt. Erzsébet és a Mártírok templomában. Körmenettel egybekötve búcsús szentmisét celebrált **Majnek Antal** megyéspüspök. A búcsú végzetével a jelenlévők a tiszabökényi és a farkasfalvai elhurcoltak emlékművénél megemlékezést és koszorúzást tartottak. Az egybegyűlteket **Dupka György** történész köszöntötte.

* A mai Kárpátalja történetét a 8. századtól 1920-ig bemutató állandó kiállítást nyitott meg **Grezsa István** kormánybiztos az ungvári várban. Avatóbeszédet tartott **Potápi Árpád János**, a Miniszterelnökség nemzetpolitikáért felelős államtitkára, **Mihajlo Rivisz**, Kárpátalja megyei tanácselnöke, **Vaszil Seba**, a Lehoczky Tivadar Kárpátalja Megyei Múzeum igazgatója.

* „*Nekem áldott az a bölcső, mely magyarrá ringatott...*” – címmel a 200 éve született Arany Jánosról tartott emlékműsort **Tóth Péter Lóránd** versvándor, Radnó-

ti-díjas versmondó 10 kárpátaljai magyar településen.

* Budapesten, az V. kerületi Honvéd téren álló Gulág-emlékműnél a Szovjetunióba hurcolt magyar politikai rabok és kényszermunkások emléknapiján megemlékezésre került sor a magyar kormány szervezésében. A Szolyvai Emlékparkbizottságot **dr. Dupka György** történész képviselte.

* Budapesten, a Ferencvárosi pályaudvar – MNL Málenkij Robot emlékhelyen a Szovjetunióba hurcolt magyar politikai rabok és kényszermunkások emléknapiján, a Magyar Nemzeti Múzeum rendezésében megnyitották *A pokol bugyrai... – Málenkij robot – Kényszermunka a Szovjetunióban* című kiállítást. A rendezvényen a Szolyvai Emlékparkbizottságot **dr. Dupka György** történész képviselte.

* Filmbemutatóra került sor Szalókán a helyi művelődési házban. *Kárpátalja – Szalóka* című rövidfilmjéért **Mankovits Tamás** az idei első Rendezváltó Filmszemlén, Lakiteleken elnyerte a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Hírlap különdíját. Az 1944-ben elhurcolt kárpátaljai magyarok tragédiájáról 1989. november 26-án Szalókán tartott megemlékezésről, illetve egy jelképes temetésről szól, amelynek bemutatott túlélői már nem élnek, akik először beszélhetek nyíltan az 1944 novemberében munkatáborba hurcolt negyven ezer kárpátaljai magyar tragédiájáról.

* A beregszászi főiskola Fodó Sándor Kulturális Központjában bemutatták **Bertók László** és **Szarka Sándor** *A hit parázsa. Egy görögkatolikus pap küzdelme a KGB-vel a Gulágtól a rendszerváltozásig* című könyvét az Ortutay Elemér Görögkatolikus szakkollégium és a Göröggör szervezésében.

* Megrendezték az I. Kárpátaljai Magyar Irodalmi Napokat a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság szervezésében. A beregszászi Európa-Magyar Házban lezajlott megnyitón beszédet mondott **Vári Fábián László, Csordás László** és mások. A magyarországi, erdélyi, felvidéki és kárpátaljai alkotók, köztük **Nagy Zsuka, Varga Melinda, Oláh András, Végh Attila, Györffy Ákos, Finta Éva, Szöllőssy Balázs, Király Farkas, Nagy Hajnal Csilla, Demeter Zsuzsa, Pap Attila Zsolt, Serestély Zalán, André Ferenc, Tinkó Máté, Farkas Welmann Endre, Lőrincz P. Gabriella** fórumot, felolvasást, műhelymunkát és élő irodalmi órákat tartottak a beregszászi Európa-Magyar Házban, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolában, az Ungvári Nemzeti Egyetemen, Beregszász, Ungvár, Nagyberég tanintézményeiben. A különböző helyszíneken a KVVIT-moderátorok: **Marcásák Gergely, Csordás László, Kovács Eleonóra, Csornyij Dávid, Kertész Dávid, Shrek Tímea, Gálfi Dezső.**

* A Nemzeti Örökség Intézete megrendezte a XVI. Országos Kegye-

let és Emlékezet Konferenciát a Parlament Felsőházi termében. A rendezvényen a Szolyvai Emlékparkbizottságot **dr. Dupka György** történész képviselte.

* A Kovács Vilmos Irodalmi Társaság (KVIT) harmadik alkalommal hirdette meg internetes versmondó versenyét, a pályázatok elbírálására és a győztesek kihirdetésére a hónap végén került sor.

* Az *Irodalmi Jelen* novemberi lapszámában többek **Marcás Gergely** versei olvashatók. A lapban **Pomogáts Béla** *Erdélyi magyar tragédia – Szilágyi Domokos tragikus élete és költészete* címmel izgalmas tanulmányt ad közre.

ÚJ KÖNYVEK

MEGJELENT

Lágerversek, imák, könyörgések (Újrakiadás). Kárpátaljai Magyar Könyvek 269. – Ungvár-Budapest: Szolyvai Emlékparkbizottság, Intermix Kiadó, 2017.

Egy eltűnt férfigeneráció nyomában a GUPVI-GULÁG kárpátaljai túlélőinek vallomásaiból. Összeállította: Dupka György. Kárpátaljai Magyar Könyvek 270. – Ungvár-Budapest: Szolyvai Emlékparkbizottság, Intermix Kiadó, 2017.

A kereszt/tyén egyház üldözése Kárpátalján a kommunista rezsim

alatt, 1944-1991. Az állandó kiállítás katalógusa. Összeállította: Dupka György. Kárpátaljai Magyar Könyvek 262. – Ungvár-Budapest: Szolyvai Emlékparkbizottság, Intermix Kiadó, 2017.

Kárpátaljai magyar férfiak a szovjet táborokban. Összeállította: Dupka György. – Ungvár-Budapest: Szolyvai Emlékparkbizottság, Intermix Kiadó, 2017.

Dupka György, Fuchs Andrea: Kárpátaljai magyar művészek arcképcsarnoka. – Ungvár- Budapest: Intermix Kiadó, 2017.

Dupka György: Kárpátalja magyar művelődéstörténete. Kultúrtörténeti fejezetek Trianontól napjainkig. Történelmi szociográfia. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2017.

Kárpátaljai magyar nők a Gulágon. Összeállította: Dupka György. Utószó: Csordás László. – Ungvár-Budapest: Szolyvai Emlékparkbizottság, Intermix Kiadó, 2017.

Különjárat. Fiatalkárpátaljai szerzők antológiája. Összeállító: Szemere Judit. Előszó: Füzesi Magda. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2017.

Historia et magistra vitae. Az I. Lehoczky Tivadar Helytörténeti és Néprajztudományi Konferencia anyagai (szerkesztő: Zubánics László, Kocsis Mária). – Kárpátaljai Magyar Oktató-sért Alapítvány-Intermix Kiadó, 2017.

A kivégzett, lágerekben elhunyt kárpátaljai magyar képviselők (1945-

1949). **Bródy András és társainak emlékkönyve.** Szerkesztette: dr. Dupka György, dr. Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Könyvek 264. – Ungvár-Budapest: Szolyvai Emlékparkbizottság-Intermix Kiadó, 2017.

Kocsis Csaba: *Elrabolt ötven évem.* XX. századi emlékek szintézise. (Bucsellá József és 56-os sors társai emlékére). Kárpátaljai Magyar Könyvek 258. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2017.

A Kárpát-medencéből elhurcolt magyar és német rabok nyomában Oroszföldön és Kaukázus országai-ban. Nemzetközi emlékkonferencia anyagai, *Makkosjánosi, 2016. november 18.* Szerkesztette: dr. Dupka György, dr. Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Könyvek 256. – Ungvár-Budapest: Szolyvai Emlékparkbizottság-Intermix Kiadó, 2017.

Dupka György: *Magyar irodalmi élet és írásbeliség Kárpátalján.* Írástudókat adó táj kultúrtörténeti jellegzetességei, kortárs írók, irodalmi életet generáló intézmények adattára. – Kárpátaljai Magyar Könyvek 245. Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2017.

ELŐKÉSZÜLETBEN

Szolyva. 1944-ben ez történt... Brosúra: magyar, ukrán, német, angol nyelven. Kárpátaljai Magyar Könyvek 259. – Ungvár-Budapest:

Szolyvai Emlékparkbizottság, Intermix Kiadó, 2017.

„*Keressétek fel a sírom a szolyvai völgyben...*” *A stálinizmus áldozatainak seregszemléje a Szolyvai Emlékparkban* (A gránitlapokra felvésett és eddig ismert áldozatok névsora). Kárpátaljai Magyar Könyvek 263. – Ungvár-Budapest: Szolyvai Emlékparkbizottság, Intermix Kiadó, 2017.

Kovács Elemér: *Kárpátaljai anekdoták kincstára.* Kárpátaljai Magyar Könyvek 271. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2017.

Dupka György: *Emlékút a magyar rabok nyomában* (Oroszország, Baskíria, Csecsenföld, Kaukázus, Ázsia régióiban). Kárpátaljai Magyar Könyvek 265. – Ungvár-Budapest: Szolyvai Emlékparkbizottság, Intermix Kiadó, 2017.

Kárpátaljai GULÁG Lexikon. (második, bővített kiadás). Kárpátaljai Magyar Könyvek 268. – Ungvár-Budapest: Szolyvai Emlékparkbizottság, Intermix Kiadó, 2017.

Dupka György: *A nagy háború (kollektív) emlékezete Kárpátalján.* Kárpátaljai Magyar Könyvek 260. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2017.

Összeállította: *Dupka György*

Együttműködő partnerünk a Magyar Művészeti Akadémia:

<http://www.mma.hu/az-akademia>

SZERZŐINK

CZÉBELY LAJOS – 1951 (Visk)
CSORDÁS LÁSZLÓ – 1988 (Eszeny)
CSORNYIJ DÁVID – 1991 (Beregszász)
DUPKA GYÖRGY – 1952 (Tiszabökény)
FINTA ÉVA – 1954 (Sárospatak)
KOVÁCS ELEONÓRA – 1989 (Szalóka)
KULIN ÁGNES – 1989 (Beregszász)
LENGYEL JÁNOS – 1973 (Budapest)
ORTUTAY PÉTER – 1942 (Bélapátfalva)
TÓTH DOMINIKA – 1997 (Beregszász)
TÓTH RÓBERT – 1969 (Botfalva)
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951 (Mezővári)

Lapszámunkat Tóth Róbert festményeivel illusztráltuk.